

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

EKONOMIKOS MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ PROGRAMA

RAIMONDA PARFIONVIENĖ

Pagrindinių studijų baigiamasis darbas

**JAUNIMO MIGRACIJOS SOCIALINIO EKONOMINIO POVEIKIO
LIETUVAI VERTINIMAS**

Darbo vadovas (-ė): prof. dr. Daiva Beržinskienė

Šiauliai, 2021

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį
darbą, GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Raimonda Parfionovienė
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Ekonomikos magistrantūros studijų programa <i>Master thesis of economic studies</i>
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	Jaunimo migracijos socialinio ekonominio poveikio Lietuvai vertinimas <i>Assessment of the Social and Economic Impact of Youth Migration on Lithuania</i>
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Raimonda Parfionovienė, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)

**Embargo laikotarpis
*Embargo Period***

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

- 36 mėnesiai / 36 months
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).
- Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested*.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

Raimonda Parfionovienė. (2020). *Migracijos socialinio ekonominio poveikio Lietuvai vertinimas*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas Šiaulių akademija, Regionų plėtros institutas, Šiauliai.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo teorinėje dalyje apibrėžtos tarptautinės migracijos teorinės sampratos, aptarta jos esmė, išanalizuotos migracijos rūšys ir teorinės priežastys, pateiktos pagrindinės migracijos procesus aiškinančios teorijos, išnagrinėtas tarptautinės migracijos poveikis šalies socialiniams bei ekonominiams rodikliams.

Analitinėje magistro darbo dalyje įvertintas tarptautinės migracijos mastas ir socialinių bei ekonominių rodiklių pokyčiai Lietuvoje, nustatyti tarptautinės migracijos Lietuvoje rodiklių ir bedarbių skaičiaus, nedarbo lygio, ilgalaikio nedarbo lygio, užimtųjų skaičiaus, užimtumo lygio, darbo jėgos, darbo jėgos aktyvumo lygio, darbo užmokesčio, BVP statistiniai ryšiai.

Konstruktyviojoje darbo dalyje aptartos migracijos proceso ateities perspektyvos, migracijos proceso reguliavimo priemonės.

Tyrimo rezultatai parodė, kad mokslinio tyrimo hipotezė patvirtinama tik iš dalies: po truputį mažėjantys emigracijos srautai ir didėjantys imigracijos srautai socialinius ekonominius rodiklius įtakojo teigiamai, tačiau turėjo ir neigiamos įtakos.

Raktiniai žodžiai: tarptautinė migracija, emigrantai, imigrantai, socioekonomika, jaunimas.

Raimonda Parfionovienė. (2020). Assessment of the Social and Economic Impact of Youth Migration on Lithuania. Master thesis. Vilnius University, Šiauliai Academy, Regional Development Institute, Šiauliai.

SUMMARY

Master's thesis in theoretical part of the international migration within the meaning of the theoretical concepts discussed in the essence of the analyzed migratory species and theoretical reasons, the main theory explaining the processes of migration, international migration examined the impact on the socio-economic indicators.

The analytical part of this master thesis assessed the extent of international migration and socio-economic indicators of changes in Lithuania, the Lithuania international migration and unemployment indicators, unemployment rate, long-term unemployment, the number of employed, the employment rate, labor force, labor force participation rates, wage, GDP statistics relationship between economic growth and recession.

Constructive part of the migration process is discussed future prospects for the migration process is regulated.

The research results showed that the hypothesis of the scientific research has been confirmed only in part: gradually declining emigration flows and increasing immigration flows had a positive but also a negative impact on socio-economic indicators.

Key words: international migration, emigrants, immigrants, socio-economic, youth.

TURINYS

ĮVADAS.....	10
1. EMIGRACIJOS POVEIKIO ŠALIES KONKURENCINGUMUI TEORINIAI ASPEKTAI .	12
1.1 Emigracijos koncepcija	12
1.1.1 Emigracijos sąvoka ir priežastys.....	12
1.1.2 Emigracijos tipai	15
1.2 Šalies konkurencingumo koncepcija.....	17
1.2.1 Šalies konkurencingumo samprata ir jos raida	17
1.2.2 Šalies konkurencingumo lygiai, etapai ir šaltiniai	21
1.2.3 Šalies konkurencingumo vertinimo metodikos.....	26
1.3 Emigracijos ir šalies konkurencingumo ryšys.....	30
1.4 Emigracijos poveikio šalies konkurencingumui tyrimai: Filipinų, Meksikos ir Lietuvos atvejai ³⁵	
1.5 Migracijos poveikio šalies socioekonomikai tyrimo metodologija.....	40
2. MIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS SOCIOEKONOMIKAI ANALIZĖ IR VERTINIMAS	42
2.1 Tarptautinės migracijos Lietuvoje retrospektyvinė analizė.....	42
2.2 Lietuvos socioekonominių rodiklių retrospektyvinė analizė.....	56
3. MIGRACIJOS PROCESO IR JO POVEIKIO PROGNOZĖ BEI REGULIAVIMAS	79
3.1 Migracijos proceso prognozė	79
3.2 Migracijos proceso reguliavimo priemonės	82
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	84
LITERATŪRA.....	86
PRIEDAI.....	96
1 priedas. Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dalis bendroje deklaruotos emigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.	97
2 priedas. Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymo pagal lytį dalis bendroje deklaruotos emigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.	98
3 priedas. Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymo pagal būsimąją gyvenamąją šalį 2010 – 2019 m.....	99

4 priedas. Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymo pagal būsimąją gyvenamąją šalį, dalis bendroje deklaruotos emigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.	100
5 priedas. Imigrantų, pasiskirstymo pagal pilietybę, dalis bendroje deklaruotos imigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.	101
6 priedas. Imigrantų, pasiskirstymo pagal lytį, dalis bendroje deklaruotos imigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.	102
7 priedas. Bedarbių, užimtųjų ir darbo jėgos pasiskirstymas pagal lytį 2010 – 2019 m., tūkst.....	103
8 priedas. Užimtumo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.	104
9 priedas. Jaunimo bedarbiai, užimtieji ir darbo jėga 2010 – 2019 m., tūkst.	105
10 priedas. Aktyvumo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.	106

LENTELĖS

1 lentelė. Emigracijos apibrėžimai	14
2 lentelė. Šalies išsivystymo etapo nustatymas pagal BVP/žmogui rodiklį	29
3 lentelė. Skirtingo laikotarpio migracijos poveikis kilmės valstybei	31
4 lentelė. Emigracijos poveikis šalies konkurencingumui Filipinų, Meksikos ir Lietuvos atvejais	37
5 lentelė. Emigracija iš Lietuvos, jos pasiskirstymas pagal deklaravusių ir nedeklaravusių išvykimą 2010 – 2019 m.....	43
6 lentelė. Tarptautinė migracija Lietuvoje 2010 – 2019 m.	44
7 lentelė. Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymas pagal amžių 2010 – 2019 m.....	45
8 lentelė. Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymas pagal lytį 2010 – 2019 m.	47
9 lentelė. Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirstymas pagal pilietybę 2010 – 2019 m. .	52
10 lentelė. Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirstymas pagal amžių 2010 – 2019m.....	53
11 lentelė. Imigrantų pasiskirstymas pagal lytį 2010 – 2019 m.....	54
12 lentelė. Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje pasiskirstymas pagal amžių 2010 – 2019 m., tūkst.	62

PAVEIKSLAI

1 pav. Kompleksinis stūmos-traukos veiksnių modelis	13
2 pav. Migracijos tipai	16
3 pav. Šalies konkurencingumo sampratos raida	18
4 pav. Gyventojų lūkesčių poveikis šalies pajamoms	20
5 pav. Ryšiai tarp konkurencingumo lygių	22
6 pav. Konkurencingumo šaltinių hierarchinis modelis, įtraukiant socialinę ir makroekonominę dimensijas.....	25
7 pav. Emigracijos poveikis kilmės šalies konkurencingumui	33
8 pav. Perlaidų poveikis šalies socialinei ekonomikai	38
9 pav. Darbo jėgos kiekio sumažėjimo poveikis atlyginimo normai	39
10 pav. Tarptautinės migracijos Lietuvoje tendencijų ir poveikio šalies socialiniams ir ekonominiams rodikliams analizės modelis	41
11 pav. Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį dalis bendroje emigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.....	48
12 pav. Imigrantų, deklaravusių atvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dalis bendroje imigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.	54
13 pav. Piniginės perlaidos į Lietuvą (mln. eurų) ir jų pokytis (proc.) 2015 – 2019 m.....	56
14 pav. Vidutinis metinis gyventojų skaičius (tūkst.) Lietuvoje 2010 -20109 m.	57
15 pav. Gimusiųjų skaičius ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.....	58
16 pav. Gyventojų santuokų ir ištuokų skaičiaus pasiskirstymas bei jų pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.....	59
17 pav. Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.....	60
18 pav. Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje, pasiskirsčiusio pagal lytį, dalis bendroje gyventojų skaičiaus metų pabaigos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.....	61
19 pav. Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje, pasiskirsčiusio pagal amžių, dalis bendroje gyventojų skaičiaus metų pabaigos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.....	63
20 pav. Nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.	65
21 pav. Nedarbo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc. .	66
22 pav. Jaunimo (15 - 24 m. amžiaus) nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.	67

23 pav. Ilgalaikio nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.....	69
24 pav. Ilgalaikio nedarbo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.....	69
25 pav. Užimtumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.....	71
26 pav. Jaunimo užimtumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.	72
27 pav. Aktyvumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.....	74
28 pav. Jaunimo aktyvumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.....	75
29 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (Eur) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.....	76
30 pav. BVP to meto kainomis (mln. Eur) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.	78
31 pav. Tarptautinė neto migracija (asmenų sk.) ir jos pokytis (proc.) 2020 – 2060 m.	80

ĮVADAS

Temos aktualumas: pasak Weiss (2013), per pastaruosius keletą dešimtmečių technologijų ir komunikacijų progresą labai išplėtė gyventojų mobilumo galimybes. Globalizacija prieš du dešimtmečius labai pakeitė migracijos procesus, sąlygojo teritorinių persikėlimų - migracijos tipų įvairovę. Spartėjant gyventojų migracijai susidariusios darbo rinkos disproporcijos ėmė kenkti šalių ekonomikoms: vienoms - per didelė imigracija, kitoms, atvirkščiai, per didelė emigracija. Lietuvai emigracija tapo ypatingai skaudžia problema. 2018 metais Europos Sąjungos statistikos biuras „Eurostat“ prognozavo, kad 2060 metais Lietuvoje apytiksliai gyvens 2,5 mln. žmonių, tačiau per pastaruosius šešis metus emigracija įgavo didelį pagreitį, kuris suteikė jai vienos iš didžiausių pastarųjų dešimtmečių Lietuvos problemos vardą, grasinantį “protų nutekėjimu” bei likusios “visuomenės senėjimu”. 2019 metais “Eurostat” prognozė buvo perskaičiuota, ir nors ji buvo pagrįsta pačiomis optimistiškiausiomis prielaidomis: jog emigracijos banga nuslops, gimstamumas padidės, o gyvenimo trukmė ilgės – Lietuvai pateiktos prognozės buvo dar prastesnės. 2060 metais Lietuvoje prognozuojama liks 1,8 mln. gyventojų. Mokslinių šaltinių teigiamu, darbuotojų praradimas ne tik mažina šalies konkurencingumą, bet negana to – jų išvykimas padidina kitos šalies konkurencinį pranašumą.

Tyrimo naujumas: susisteminius teorinius šaltinius buvo suformuotas emigracijos poveikio kilmės šalies konkurencingumui modelis, apimantis demografinės ir ekonominės sritis bei identifikuojantis teigiamas ir neigiamas emigracijos poveikio kilmės šalies konkurencingumui puses.

Mokslinėje literatūroje plačiai analizuojama migracijos, kiek siauriau – emigracijos problema, tačiau vertinant emigracijos poveikį šalies konkurencingumui stokojama mokslinių tyrimų ypač atliktų Lietuvai, rezultatų.. Kadangi konkurencingumas yra labai plati sąvoka, dažniausiai tyrimai apsiriboja tik emigracijos poveikiu vienai iš konkurencingumo dedamųjų. Pilietinės visuomenės institutas (2016) atliko lietuvių emigracijos problemų analizę, koncentravosi ties protų nutekėjimo reiškiniu ir jo galimais sprendimo būdais. Kanopienė ir Mikulionienė (2016) tyrė gyventojų senėjimą ir jo iššūkius sveikatos apsaugos sistemai. Karpavičius (2016) ištyrė emigracijos poveikį Lietuvos ekonominiams ir darbo rinkos rodikliams. Nuodugnesnius Lietuvos konkurencingumo ir emigracijos tarpusavio sąveikos tyrimus atliko Rudžinskienė (2013), Damulienė (2013) ir Motieka, et.al. (2016). Tačiau minėtais tyrimais pagrįsta analizuota bei empiriškai tirta esama situacija. iki šiol stokojama tyrimų rezultatų, kaip emigracija gali paveikti Lietuvos konkurencingumą?.

To pasekoje formuluojama **mokslinė problema:** Kokį poveikį migracija turi šalies socialiniam, ekonominiam poveikiui?

Tyrimo objektas: Jaunimo migracijos socialinio, ekonominio poveikio Lietuvai vertinimas.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti jaunimo migracijos tendencijas ir įvertinti jos socialinį ir ekonominį poveikį Lietuvai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti migracijos poveikio šalies konkurencingumui teorinius aspektus.
2. Atlikti Lietuvos migracijos rodiklių analizę 2010-2019 metų laikotarpiu.
3. Ištirti Lietuvos socialinių ir ekonominių rodiklių kitimo tendencijas 2010-2019 metų laikotarpiu.
4. Atlikti migracijos ateities perspektyvų analizę ir pasiūlyti migracijos proceso sureguliuavimo priemones.

Tyrimo hipotezė: Migracijos srautai teigiamai (neigiamai) įtakojo Lietuvos socioekonomiką.

Tyrimo metodika:

- Mokslinės literatūros palyginamoji ir sisteminė analizė;
- Statistinių duomenų analizė;
- Palyginimas;
- Koreliacinė analizė;
- Regresinė analizė;
- Prognozavimas.

Tyrimo taikymo sritys ir praktinė vertė: sukurtas originalus emigracijos poveikio kilmės šalies konkurencingumui modelis gali būti panaudojamas bet kurioje šalyje kaip socialinės ekonominės analizės priemonė. Modelio dėka atvaizduojama kaip šalies konkurencingumas veikia gyventoją, o gyventojas, apsisprenddamas likti arba emigruoti – šalies konkurencingumą. Toks ryšys atkleidžia socialinės gerovės palaikymo ir plėtros svarbą vertinant šalies konkurencingumo valdymo strategijų efektyvumą.

Rodiklių, apibrėžiančių Lietuvos konkurencingumą prognozė, priklausomai nuo skirtingų emigracijos reguliavimo scenarijų, gali būti panaudota kaip ekonominės analizės priemonė įvertinti šalies konkurencines stiprybes ir silpnybes bei kaip strateginio planavimo priemonė priimant strateginius sprendimus dėl šalies emigracijos proceso valdymo, švelninant neigiamas emigracijos pasekmes, mažinant emigracijos kaštus ir didinant emigracijos naudą.

1. EMIGRACIJOS POVEIKIO ŠALIES KONKURENCINGUMUI TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Emigracijos koncepcija

1.1.1 Emigracijos sąvoka ir priežastys

Kadangi vienas iš pagrindinių šio darbo veiksmų, emigracija, yra sudėtinė migracijos dalis, dera pradėti nuo pastarosios sąvokos. Migracijos apibrėžimo esmė paprasčiausiu požiūriu yra bet koks žmonių judėjimas – vienoje valstybėje ar kertant jos sienas (Laisvosios rinkos institutas, 2016). Skirtingos migracijos teorijos aiškina sprendimo emigruoti priežastis skirtingais lygmenimis, pradedant nuo globalaus, šalies, socialinės klasės, šeimos ir baigiant individo lygiu (Daunorienė ir kt., 2019). Migracijos teorijų analizė leis identifikuoti emigracijos priežastis ir pasekmes „kilmės“ šaliai.

Pasaulio sistemų teorijoje analizuojamas darbo jėgos judėjimas iš periferijų į centrus. Periferijai, pagal šią teoriją, priskiriami besivystančios ekonomikos regionai, o centrams – kapitalistinės valstybės. Tai paaiškina emigrantų judėjimą į galimai didesnes galimybes siūlančius išsivystančius regionus (Massey ir kt., 2013).

Pagal *dvių darbo rinkų teoriją*, egzistuoja dvi darbo rinkos – vienoje dirba aukštas pajamas gaunantys išsilavinę vietiniai gyventojai. Kitoje – pavojingi, mažai apmokami darbai, kuriuose darbo vietas dažniausiai užima emigrantai (Massey ir kt., 2013).

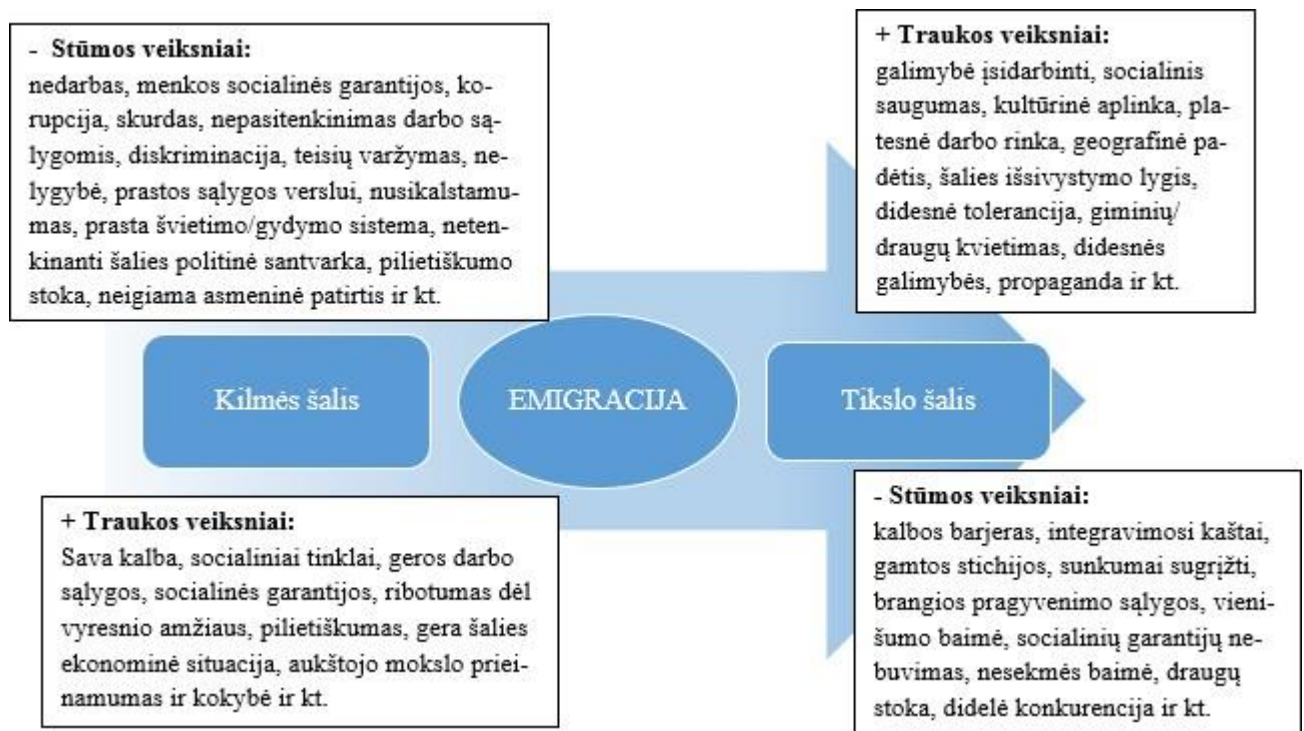
Migracijos tinklo teorija migracijos srautus paaiškina kaip save generuojantį veiksnį. Emigrantai giminiams, draugams, pažįstamiems suteikia informaciją apie „tikslą“ šalies darbo rinkos situaciją, atlyginimo bei įsidarbinimo galimybes ir taip augant emigracijos skaičiui – mažėja emigracijos sąnaudos (Kaczmarczyk, Okulski 2015).

Pagal *migracijos istorinės atminties teoriją* teigiama, kad migruojama iš tų valstybių, kurios turi masinės migracijos patirties ir tai, ką mokslininkai vadina „migracijos genu“. Migracija, kaip ir kitos galimos atsako į aplinką strategijos susideda iš analitiškai skirtingų komponentų: įpročio, projektavimo ir praktinio įvertinimo. (Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimo dokumentas, 2018).

Neoklasikinė migracijos teorija leidžia modeliuoti ir pažinti emigracijai didžiausią įtaką darančius ekonominius veiksnius, kurie padalinti į „stūmos“ ir „traukos“ veiksnius. Teorijoje pažymima, kad svarbiausias makroekonomikos migracijos veiksnys – tai skirtumas tarp darbo jėgos pasiūlos ir paklausos skirtingose šalyse. Kuomet šis skirtumas sumažėja, dingsta ir pagrindinė paskata

emigruoti. Vertinant mikroekonominį lygmenį, pagal šią teoriją, gyventojas priima sprendimą emigruoti, jeigu emigravus nauda viršytų sąnaudas. Tačiau pagrindinis veiksnys, įtakojantis sprendimą emigruoti, yra atlyginimas. O bendrąja prasme migracijos teorijos išskiria tokius veiksnius darančius migracijai įtaką – demografiniai, socialiniai-kultūriniai, politiniai-ekonominiai, psichologiniai, saugumo, geografiniai ir kt. (Castles, Miller 2017).

Apibendrinus aptartas teorijas Kasnauskienė (2016) pateikia kompleksinį stūmos-traukos modelį. Šis kompleksinis modelis pavaizduotas Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimo pirmajame dokumente (žr. 1 pav.).

1 pav. Kompleksinis stūmos-traukos veiksnių modelis

Šaltinis: Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimo dokumentas (2018), p.21, Kasnauskienė (2016), p.

Pagal šį modelį, emigrantus išvykti skatina „stūmos“ veiksniai, o „traukos“ veiksniai padeda pasirinkti konkretų šalį ar regioną, į kurį siekiama išvykti. Ekonominės emigracijos svarbiausi veiksniai yra ekonominiai (stūmos: aukštas nedarbo lygis, skurdas, nepasitenkinimas darbo sąlygomis; traukos: aukštesnis atlyginimas, geresnės darbo sąlygos užsienio valstybėje ir kt.). Tačiau kompleksinis modelis padeda atkreipti dėmesį ir į neekonominis veiksniai, kurie ekonominių veiksnių įtaką gali susilpninti arba, kaip pastebima Lietuvos atveju, sustiprinti. Veiksniai taip pat gali būti suskirstyti į makro veiksniai – kurie apima šalies ekonominę-politinę padėtį, visų šalies institucijų veiklą ir jos rezultatus, infrastruktūrą ir kitus šalies mastu įvardijamus reiškinius, pavyzdžiui nusikalstamumas ir kt.; bei mikro veiksniai – tai daugiau su

asmenine patirtimi, bei bendra žmogaus charakteristika susiję veiksniai. Mikro veiksniai galėtų būti – darbinė patirtis, užimamos pareigos, amžius, patriotiškumas, šeimyninė padėtis, draugų ar šeimos narių įtaka ir kt.

Siekiant išgryninti emigracijos sąvoką buvo peržvelgti Maslauskienės ir Stankūnienės (2017) susisteminti užsienio autorių apibrėžimai, bei pasitelkus kelis lietuvių kilmės mokslininkus, nagrinėjusius emigraciją sudaryta emigracijos apibrėžimų lentelė (žr. 1 lent.).

1 lentelė

Emigracijos apibrėžimai

Autorius (metai)	Apibrėžimas
Petersen (1986)	Emigracija – tai asmenų persikėlimas santykinai ilgam laikui, gana dideliu atstumu.
LR ekonominės migracijos reguliavimo strategija (2018)	išvykimas iš šalies, siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų ar dėl kitų ekonominių priežasčių.
Vaitkevičiūtė (2017)	Emigracija – žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas valstybes dėl ekonominių, politinių, religinių priežasčių.
Dapkus, Matuzevičiūtė (2018)	Bet koks žmonių judėjimas – vienoje valstybėje ar kertant jos sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; ieškant kitos darbo vietos; legalią ir nelegalią; siekiant keisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką.

Parengta pagal: Petersen (1986), LR ekonominės migracijos reguliavimo strategija (2018), Vaitkevičiūtė (2017), Dapkus, Matuzevičiūtė (2018)

Kaip matyti iš 1 lentelės apibūdinimai nėra identiški, tačiau juos vienija keli pagrindiniai kriterijai: erdvės (gyvenamosios vietos pakeitimas), laiko (persikėlimas visam laikui, arba tam tikram laikotarpiui), ir individualaus tikslo dimensijos.

Kalbant apie mikroekonominis veiksniai, esminę reikšmę emigracijai turi žmogaus individualus sprendimas emigruoti, pasitelkiant asmenines strategijas, kuomet tikimasi esamą nevisai patenkinamą gyvenimo kokybę, pakeisti geresne. Pagrindinėmis asmeninėmis emigracijos strategijomis, priklausomai nuo emigracijos tikslo, gali būti (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2016; Damulienė, 2013):

- kapitalo sutelkimas stabiliai adaptacijai rinkos ekonomikos sąlygomis;
- „naujo starto strategija“;
- pragyvenimo šaltinio senatvei užsitikrinimas grįžus ar negrįžtant;
- namų ūkio ar asmens sprendimas emigruoti ir diversifikuoti pajamas tiek dėl jų sumažėjimo, tiek dėl potencialių kitų ekonominių rizikų;
- geresnio išsilavinimo strategija;

- santykinės gerovės padidinimo strategija;
- įgūdžių išnaudojimo ir karjeros strategija;
- šeimos susijungimo strategija (migracija siekiant gyventi kartu su šeima arba artimaisiais)

Apžvelgiant pateiktas teorijas pastebima, kad pasaulio sistemų, dviejų rinkų teorijos padeda suvokti globalizacijos įtaką migracijai. Tuo tarpu save generuojantis migracinis pobūdis ir grįžtamasis poveikis kilmės visuomenei yra analizuojami migracijos tinklų teorijose. Migracijos istorinės atminties teorijoje atkleidžiama, kaip migracijos proceso aktyvumą gali skatinti istoriniai veiksniai. ir galiausiai, neoklasikinės ekonominės teorijos leidžia modeliuoti ir pažinti emigracijai didžiausią įtaką darančius ekonominius veiksnius. Analizuojant emigracijos sąvokas suvokta, kad visas jas vienyja trys dimensijos – tai sąmoningas apsisprendimas pakeisti erdvę, ribotam arba neribotam laikotarpiui, su tam tikra išvykimo strategija, kuomet apsisprendimą veikia kilmės bei tikslo šalies „stūmos“ ir/arba „traukos“ veiksniai. Pastarieji galėtų būti apibrėžti kaip užimtumo galimybių įvertinimas, politinė-ekonominė aplinka, infrastruktūros, sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų išsivystymas, gyvenimo sąlygos, geografinė padėtis, psichologinis ir kultūrinis klimatas, laisvalaikio leidimo ir saviraiškos galimybės.

1.1.2 Emigracijos tipai

Gyventojų migracija (lotyniškai, migrato – keliavimas) tai yra žmonių judėjimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, kuris pagal gyvenamąją trukmę gali būti laikinas, negrįžtamasis arba sezoninis, o migracijos formos išskiriamos į dvi labiausiai naudojamas - tai emigraciją, arba išvykimą, ir imigraciją – atvykimą. Retesnė forma yra permigracija – tranzitinis keliavimas.

Susisteminti Janušausko, et al. (2019) išskirti migracijos tipai yra pateikiami 2 paveiksle. Konkretus migracijos atvejis gali būti priskirtas keliems tipams (pvz.: ilgalaikė nedeklaruota ekonominė emigracija – ilgalaikis išvykimas į užsienį darbo motyvais).

		Migracija		Ilgalaikė
Savanoriška	Pagal apsisprendimo savarankiškumą		Pagal persikėlimo trukmę	Pastovi
Priverstinė				Trumpalaikė
Deportacija				Laikina
I emigraciją	Pagal migracijos srautų kryptį			Sezoninė
I imigraciją				Turistinė
Grįžtamoji migracija				Švytuoklinė
Ekonominė	Pagal ekonomines migracijos priežastis		Pagal legalumą	Oficiali/reguliari/legali
Darbo				Nelegali/nedeklaruota
Komercinė			Pagal persikėlimo kryptį	Vidinė
Repatriacija	Išorinė			
Pabėgėlių srautai	Lokali			
(De)kolonizacija	Pagal politines migracijos priežastis		Pagal migracijos motyvus	Darbo
Instacionalizuota				Mokymosi
Savarankiška	Pagal organizacinį pobūdį		Šeimyninė	
Prekyba žmonėmis	Pagal kriminogeninį pobūdį		Pagal kvalifikacijos išsaugojimą	"Protų nutekėjimo"
		"Protų praradimo"		
		"Rankų nutekėjimo"		

2 pav. Migracijos tipai

Šaltinis: Janušauskas et al. (2019), p. 20

Šiame tyrime yra gilinamasi pagal persikėlimo kryptį išskirta išorinė, arba tarptautinė emigracija - žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas valstybes dažniausiai dėl ekonominių arba politinių priežasčių (Vaitiekūnaitė, 2014, p. 275). Tarptautinė migracija apima ne tik individų, šeimų ir didesnių grupių mobilumą, bet ir reiškia kultūrų, tradicijų bei žinių ir įgūdžių – pamatinių žmogaus gyvenimo reiškinį – persikėlimą bei apsikeitimą (Kuzmickaitė, 2016, p.180).

Vaitiekūnas (2016) įvardija dar vieną migracijos tipą, tai švytuoklinė migracija, pasak jo „šis migracijos terminas yra vartojamas nusakyti ir nuolatiniam išvykimui į kitą gyvenamąją vietą, ir kasdieniniam važinėjimui į darbą, mokytis, studijuoti ir pan. nekeičiant gyvenamosios vietos“. Tokiu būdu išvykstantis ir sugrįžtantis asmuo pvz. dėl ekonominių priežasčių į užsienio šalį neatsiriboja nuo savos šalies, šeimos gyvenimo, bei neturi tik vieno tikslo - užsidirbti pakankamai, kad galiausiai grįžti į savo šalį. Tokia migracija psichologiškai lengvesnis pasirinkimas.

Šiame darbe pabrėžiama ekonominė emigracija, kurios sąvoką apibrėžia Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 416 „Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2017-2018 metų plano patvirtinimo“, ekonominė emigracija tai išvykimas iš Lietuvos įsikurti užsienio šalyje, siekiant geresnės gyvenimo kokybės ir gyvenimo sąlygų, didesnio darbo užmokesčio, ar dėl kitų ekonominių priežasčių. iš to išskiriamos dar dvi formos – legali ir nelegali ekonominė emigracija. Daugelis valstybių reikalauja, kad atvykstantieji dirbti iš šių šalių atsakingų institucijų gautų darbo leidimą, taip pat leidimą pastoviai arba laikinai gyventi bei įsiregistruotų socialinio draudimo sistemoje. Nelegalūs asmenys, tokių dokumentų neturi, bei dažniausiai dirba nekvalifikuotus darbus.

Kalbant apie kvalifikuotus darbus yra keletas pažymėtinų terminų: „protų nutekėjimas“ (angl. „brain drain“) Lietuvos Respublikos Seimo paruoštame leidinyje „Lietuvos emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai“ (2015) įvardija kaip „išsilavinusių ar profesionalių žmonių išvykimą iš vienos šalies, ekonomikos sektoriaus ar srities į kitą, paprastai dėl geresnio atlyginimo ar geresnių gyvenimo sąlygų“

„Protų nutekėjimas“ gali persiformuoti į „protų praradimą“, arba nuostolį (angl. „brain waste“), kuris apibūdina kvalifikacijų praradimą, atsirandantį, kai aukštos kvalifikacijos darbuotojai migruoja į tas užimtumo formas, kurioms nereikalinga patirtis ir įgūdžiai, įgyti ankstesniame darbe. Į šią sąvoką neįeina laikinas išvykimas dėl mokslo paskatų.

Prie kitos krypties emigracijos – reemigracijos galima priskirti dar du gana naujus terminus - tai „protų apytaka“ (angl. „brain circulation“), kuris įvardija judėjimo ciklą – į užsienį išvykstama studijuoti, ten įgaunama patirties įsidarbinant, tuomet grįžtama į gimtąją šalį, norint pasinaudoti užsienyje atsivėrusiomis galimybėmis. Šiuo metu vis mažėjant ekonominiams netolygumams tarp valstybių ši migracijos forma matomai vis labiau plis (Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai, 2015). Kitas terminas – „protų susigrąžinimas“ – apibūdinantis aukščiausios kvalifikacijos darbuotojų susigrąžinimą.

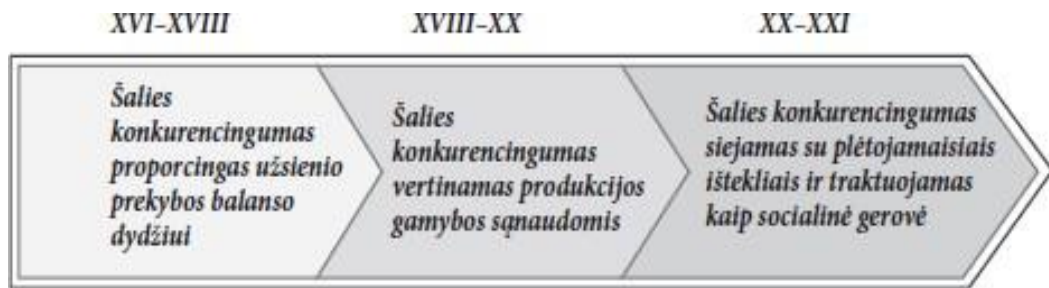
Apibendrinant galima teigti, kad visi migracijos tipai yra glaudžiai susiję su vienu iš svarbiausių tyrime analizuojamų veiksnių – emigracija – kuri yra priskirta grupavimui pagal migracijos srautų kryptį. Iš plataus migracijos tipų diapozono galima teigti, jog gyventojų judėjimo procesas yra nuolat kintantis ir daugialypis, todėl įgyja vis naujų ir įvairių formų, kurios skiriasi pagal judėjimo priežastis ir tikslus. Priklausomai nuo šių aspektų svarbumo individui susiformuoja emigracijos mastas ir emigracijos charakteristika. Todėl, tiriant gyventojų judėjimo poveikį kilmės arba tikslo šalių konkurencingumui, yra svarbu nustatyti migracijos daugumos vyraujančią tipą. Pagal šio tyrimo specifiką sekančiuose skyriuose analizuojama emigracija pagal persikėlimo trukmę, legalumą, motyvus ir ekonomines priežastis, bei kvalifikacijos išsaugojimą.

1.2 Šalies konkurencingumo koncepcija

1.2.1 Šalies konkurencingumo samprata ir jos raida

Konkurencingumo sąvokos vartojimas pastarąjį dešimtmetį politikoje, tarp ekonomistų, verslo atstovų ir kitų visuomenės veikėjų tampa vis labiau populiarėjantis. Šiandien konkurencingumas naudojamas kaip mokslinių tyrimų komponentė, bei kaip šalies ekonomikos makrolygmeniu palyginimo matas, nėra naujas reiškinys. Jau XVI amžiuje, kuomet buvo paplitusi merkantilistų doktrina, prasidėjo ieškojimai, kas vienas šalis daro labiau konkurencingas kitų atžvilgiu. iki šios

dienos šalies konkurencingumo samprata (esmė, tikslas ir lemiantys veiksniai) keitėsi ir plėtėsi, ir netgi dabar nėra sutariama dėl bendro apibrėžimo. Dėl didelio kiekio aspektų, kurie jį įtakoja ir plataus sąvokos naudojimo masto – nesuformuojamas aiškus, pagrįstas sąvokos turinys. Kuomet nėra bendro apibrėžimo – kyla daug prieštaravimų ir nesusipratimų, gilinančių diskusijas ir dar labiau skatinančių suformuluoti suprantamą ir pagrįstą konkurencingumo sąvokos apibrėžimą. Esant tokiam poreikiui, dera įsigilinti į šalies konkurencingumo sampratos turinio raidos tendencijų ištakas.

3 pav. Šalies konkurencingumo sampratos raida
Šaltinis: Staskevičiūtė ir Tamošiūnienė (2010), p. 161

Kaip jau minėta, XVI a. Europoje vyravo merkantilistų, kuriuos galima skirstyti į ankstyvuosius ir vėlyvuosius, idėjos. Ankstyvasis merkantilizmas, dar vadinamas monetarizmu, buvo aktualus iki XVI a. vidurio, kuomet prekybiniai ryšiai tarp pasaulio šalių dar buvo silpni. Tuo metu pagrindine pinigų trūkumo priežastimi buvo laikyta tauriųjų metalų, ypač aukso, išvežimas iš šalies, kaip pirkimo pasekmė. Todėl buvo manyta, kad pagrindinis valstybės išdo papildymo uždavinys yra riboti pinigų išvežimą – importą, o pinigų įvežimą į šalį – eksportą – skatinti, taip prekybą imta laikyti kova už auksą. Tačiau nuo XVII a. iki XVIII a. aukso garbinimą pakeitė užsienio prekybos plėtojimo, kaip esminio šalies gerovės šaltinio, o ne uždraudimo, koncepcija, kuri teigė, kad užsienio prekybos balanso dydis yra proporcingas šalies konkurencingumui (Staskevičiūtė ir Tamošiūnienė, 2010). Merkantilistų požiūrio svarbiausius aspektus apibrėžia Blaug (2016):

- Turtas - tai auksas ir brangenybės;
- Užsienio prekybos reguliavimo tikslas - užtikrinti, kad kuo daugiau turto patektų į šalį;
- Gyventojų skaičiaus augimas kaip veiksnys leidžiantis palaikyti žemą darbo užmokesčio lygį.

Nors tuo laikotarpiu vyravo protekcionistinės prekybos politika ir konkurencingumas vertintas pagal prekybos balanso proficitą, tarp merkantilistų buvo ir tokių, kurie suprato, kad šalies turtą sudaro ne tik brangiųjų metalų atsargos, bet ir žemė, pastatai, vartojimo gėrybės bei darbo jėga. Ilgainiui konkurencingumo sampratą dar labiau išplėtė klasikinės ekonomikos atstovai.

XViii-XX a. yra laikomas klasikinės ekonomikos požiūrio plėtotės laiku. Vienas iš žymiausių klasikinės ekonomikos atstovų Smith prieštaravo užsienio prekybos reguliavimui ir suvaržymams, teigdamas, kad prekybos laisvė yra naudinga visų visuomenės narių interesams bei prekybos ryšius palaikančių šalių ekonominei gerovei (Čiegis, 2016). Smith suformavo keletą esminių klasikinės ekonomikos idėjų. Jis identifikavo keturis sąnaudas lemiančius veiksnius, tai būtų šalis, kapitalas, gamtos ištekliai ir darbo jėga. Esant laisvai konkurencijai ir prekybos laisvei, šalis ims gaminti tas prekes, kurias galės pagaminti, esant mažiausioms minėtoms sąnaudoms. Taip susidarys geriausias tarpvalstybinis sąnaudų išnaudojimas bei darbo pasidalijimas, nes valstybės gaus naudos pagamindama savo šalies produktus natūraliausiomis sąlygomis, todėl mažiausiomis kainomis, ir esant laisvai konkurencijai galės parduoti brangiausiai, kas suformuos jai absoliutų pranašumą ir šalis taps konkurencinga tos produkcijos atžvilgiu (Staskevičiūtė ir Tamošiūnienė, 2010).

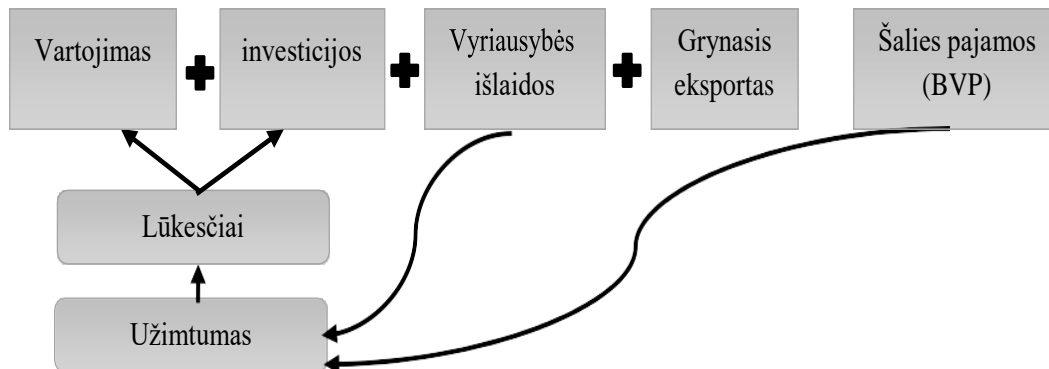
Kiek vėliau Ricardo išplėtojo Smith idėjas ir sukūrė Santykinio pranašumo teoriją. Taner et al. (2010) teigimu, ši, ir vėlesnės, sukurtos jos pagrindu, teorijos, yra tarptautinio konkurencingumo makroekonominio lygmeniu sampratos pradžia. Teorija plačiau paaiškina kaip šalys turėtų konkuruoti tarpusavyje. Eksportuojama turi būti ta produkcija, kuri buvo pagaminta palyginti efektyviau panaudojus išteklius, o importuojama ta produkcija, kuri dėl didesnių išlaidų, jeigu ją gaminti importuojančioje šalyje, yra santykinai brangesnė. Šią koncepciją, tik labiau orientuojamą į specializaciją, išplėtojo Heckscher ir Ohlin

– išskeldami idėją, kad konkurencingumas siejamas ne tik su santykinio pranašumu pagrįstais prekybiniais santykiais, bet ir su kova dėl ribotų išteklių įsisavinimo.

Pasak Čiegio (2016), daugialypei šalies konkurencingumo sampratai susiformuoti, be jau minėtų teorijų, įtaką padarė ir XiX a. atsiradęs marksizmas, kurio atstovas Weber akcentavo socialinės-politinės aplinkos įtaką ekonomikos plėtrai, nustatčius ryšį tarp socialinio mąstymo ir ekonominės veiklos. Jo teigimu varomajai kaitos jėgai gali daryti įtaką ir tokios jėgos kaip tradicija ir religija. Ypatingai tai atsispindi kalvinistiškame protestantizme, kurio doktrinos skatino žmogų būti taupiems – kas lemia mažesnę vartojimą, ir susitelkti ir didžiulis savo kasdieniškais ir žemiškais darbais – kas lemia didesnę produktyvumą, ir, atitinkamai, – didesnę uždarbę. Taip protestantiškos visuomenės, su daug aukštesniu kapitalo kaupimo laipsniu, negu katalikiškos, buvo konkurencingesnės pastarųjų atžvilgiu.

Tačiau XX a. pradžioje buvo suabejota gamybos sąnaudų lemiamą reikšmę konkurencingumui – Vernon (1970), jau minėtą santykinį pranašumą, susiejo su produkto gyvavimo ciklu, akcentuojant tokius esminius veiksnius, dabar jau neatsiejamus nuo šalies konkurencingumo sampratos, kaip technologijos ir inovacijos. Prie konkurencingumo sampratos plėtotės prisidėjo ir keinsistų mokyklos visuminės paklausos ir užimtumo trumpalaikės dinamikos teorija. Joje teigiama, kad

lūkesčiai yra investavimo ir vartojimo elgsenos variklis. Pastarosios sąvokos yra dedamosios, taip pat keinsistų suformuluotos šalies pajamų apibrėžimo, naudojamo iki šiol, tai yra suma vartojimo, investicijų, vyriausybės išlaidų, bei grynojo eksporto. Todėl ypač svarbus vaidmuo keinsistų teorijoje tenka vyriausybei, kuri turėtų pasirūpinti visiško užimtumo užtikrinimu, kurio, pasak teorijos, negali užtikrinti rinkos mechanizmas, ir kuris tiesiogiai veikia lūkesčius. Negana to, vyriausybė turėtų panaudoti vyriausybės išlaidas, siekiant ištaisyti nestabilią investicijų paklausos situaciją, kuri yra ekonomikos nestabilumo šaltinis, o ekonomikos būklė taip pat lemia lūkesčius. Šias sąsajas gali aiškiau atvaizduoti modelis:

4 pav. Gyventojų lūkesčių poveikis šalies pajamoms
Sudaryta autorės pagal Staskevičiūtę ir Tamošiūnienę (2010)

Apibendrinant daroma išvada, kad vyriausybės vykdoma efektyvi ekonominė politika yra itin svarbus veiksnys gerinant šalies konkurencingumą (Staskevičiūtė ir Tamošiūnienė, 2010). Visų šių teorijų atstovai konkurencingumą siejo su gebėjimu eksportuoti – parduodant pigias, nedidelių kaštų prekes, užimti padėtį pasaulio rinkoje ir ją palaikyti. Tačiau šiuolaikinėje ekonomikoje paslaugų dalis prekyboje vis didėja, todėl žemų kaštų ir kainų konkurencijos reikšmė mažėja ir lieka dominuoti sektoriuose, kurių gamybos išteklius sudaro žemos kvalifikacijos darbo jėga ir gamtiniai ištekliai. Anksčiau mažų kaštų požiūris į konkurencingumą buvo priimtinas, nes sėkmingos šalys turėjo modernesnę technologiją, daugiau gamtinių išteklių, didesnę kapitalą lyginant su kitomis šalimis. Šiais laikais situacija jau yra kitokia – konkurencingumą lemia ne šalies turimi, bet plėtojami ištekliai – gilinamos ir specifikuojamos darbo jėgos žinios, įgūdžiai, ypatinga svarba skiriama inovacijoms ir procesų tobulėjimui. ir tai paaiškina tokių šalių, kaip Danija arba Suomija, kurios, nors ir neturėdamos pigios darbo jėgos, bei ypatingų gamtos išteklių, užima vienas aukščiausių vietų pasaulio konkurencingumo reitinguose, pastangas įdėtas į išteklių plėtrą (Reiljan et al., 2010).

Kitokio požiūrio į konkurencingumą atsiradimą galima pažymėti nuo 2010 m. Porterio suformuoto konkurencingumo „deimanto“ modelio. Pagal šį modelį konkurencingumas turėtų būti suvokiamas kaip „šalies sugebėjimas sukurti tokią aplinką, kuri įgalintų įmones tobulėti ir diegti naujoves greičiau negu užsienio konkurentai“. Porteris išplėtė konkurencingumo sąvoką, teigdamas, kad ji

apima labai daug veiksnių, kuriuos galima būtų suskirstyti į keturias grupes: konkurencijos struktūra, paklausos charakteristikos, palaikančios ūkio šakos, veiksnių charakteristikos.

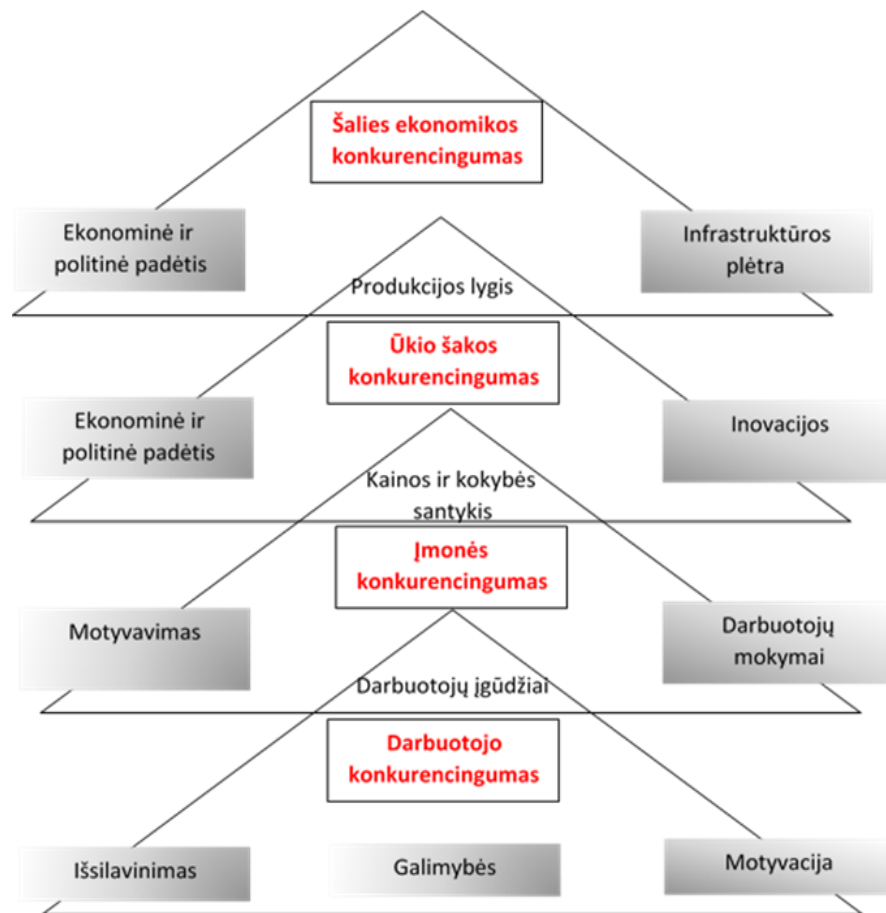
Šioje konkurencingumo sampratos analizės dalyje pastebima, kad konkurencingumo sąvoka ne aiškėja, o darosi vis platesnė ir abstraktesnė, nes gilinamasi ne į jos esmę, o į veiksnius. Čia atsiskleidžia taip dažnai šiais laikais vartojamos konkurencingumo sąvokos problematika – dažnas ją vartojantysis konkurencingumą interpretuoja skirtingai. Tik vėlesni XX a. pabaigos – XXI a. pradžios socialinės pakraipos ekonomistai išgrynino konkurencingumo sąvoką. Nagrinėjant pridėtinės vertės plitimo kryptį iš visų aptartų veiksnių buvo atsiremta į socialinės gerovės sąvoką. Pagal Fagerberg (2016) konkurencingumas atspindi šalies gebėjimą savo gyventojams dabar ir ateityje užtikrinti aukštus gyvenimo standartus, lyginant su kitų šalių gyventojais. Socialinę gerovę imta traktuoti kaip esminį šalies konkurencingumo šaltinį, neišbraukiant iš konkurencingumo sąvokos teigiamo šalies balanso, tiesioginių užsienio investicijų, ir visų kitų aptartų veiksnių. Tai patvirtina Fagerberg (1988): „konkurencingumas atspindi šalies galimybę užtikrinti savo piliečiams aukštą pragyvenimo lygį, lyginant su kitų šalių piliečiais“.

Taigi, XVI a. gyventojai buvo suvokiami, kaip vienas iš veiksnių, kurie užtikrina šalies konkurencingumą, o dabar, konkurencingumo sampratai išsiplėtus, jų gyvenimo gerovė - aukštas pragyvenimo lygis, kokybiškas išsilavinimas, tinkama socialinė apsauga, aukštas gydymo lygis bei pasirinkimo laisvė – tapo svarbiausiu kiekvienos šalies tikslu. Šiame darbe bus vadovaujamosi tokia, šalies konkurencingumo susiejimu su gyventojų socialine gerove, samprata: konkurencingumas – tai šalies institucijų gebėjimas sudaryti palankias sąlygas tiek įmonėms, kad jos ugdytų savo darbuotojų konkurencingumą, tiek, tiesiogiai, rūpinimasis žmonių socialine gerove, tam kad jie būtų suinteresuoti ir motyvuoti panaudoti savo gebėjimus sukurti didesnę pridėtinę vertę įmonei, pastaroji – valstybei. Tuomet valstybė gautų pakankamai pastovių įplaukų, atrodytų patraukli užsienio investuotojams, bei skitų lėšų savo valdžios aparato išlaikymui, kurio institucijos palaikytų ir gerintų esamą ekonominį ir socialinės gerovės lygį, taip suteikiant grįžtamąjį ryšį darbuotojams. ir visa tai turėtų būti daroma geriau, palyginus su kitomis šalimis.

1.2.2 Šalies konkurencingumo lygiai, etapai ir šaltiniai

Reiljan et al. (2010) nagrinėdami šalies konkurencingumą, išskyrė keletą lygių, apibūdinančių ryšį tarp ekonominių subjektų ir šalies konkurencingumo (žr. 5 pav.). Hierarchinė struktūra prasideda nuo darbuotojo konkurencingumo, kuris yra suformuotas jo motyvacijos, galimybių/gebėjimų ir išsilavinimo. Įmonės praktikuoja apmokymus ir motyvacines sistemas, tam kad padidintų (enhance) savo darbuotojo, ir tuo pačiu savo įmonės (pasinaudojant darbuotojo gebėjimais ir įgūdžiais) konkurencingumą. ir taip kiekviena įmonė suformuoja savo kainos ir kokybės santykio rodiklį,

kuris apibrėžia įmonės konkurencingumą. Žiūrint iš ūkio šakos konkurencingumo, ji, be įmonės konkurencingumą išreikiančio kainos ir kokybės santykio, apibrėžiančio sąnaudų panaudojimo racionalumą, veikia dar ir kiti faktoriai. Šaka yra veikiama technologinio ir industrijos išsivystymo lygio, bei politinių-ekonominių sąlygų. Tačiau rinkos šakos konkurencingumas yra ne tik nulemtas inovacijų, bet ir pats kuria infrastruktūros plėtrą, bei gamina produkciją kas, didele dalimi, kartu su

ekonomine ir politine padėtimi, apibrėžia šalies konkurencingumą, lyginant su kitomis valstybėmis.

5 pav. Ryšiai tarp konkurencingumo lygių

Šaltinis: Reiljan et al. (2010), p. 24

Nagrinėjant šalies konkurencingumo sampratą svarbu pateikti konkurencingumo lygius todėl, kad išskaidžius hierarchiniu principu matoma visa lygių grandinė, ir jos pamatas - darbuotojo konkurencingumas. Šalis su darbuotojais, kurie turi motyvaciją, tinkamą išsilavinimą, bei galimybes visa tai pritaikyti, turi žymiai didesnę galimybę būti konkurencingesnė prieš kitas valstybes.

Kalbant apie konkurencinį pranašumą prieš kitas valstybes šiame modelyje mažai dėmesio yra skirta keliems svarbiems aspektams, kurie yra užkoduoti po vienu iš poveikį darančių veiksnių – „ekonominė ir politinė padėtis“, tiksliau tariant tai būtų dabartinis šalies ekonominis išsivystymas ir šalies valdžios institucijos bei jų vykdoma politika. Šalies ekonominis vystymasis, lankstumas bei atsparumas neigiamiems išorės veiksniams didžia dalimi priklauso nuo sugebėjimo sukurti

institucijas ir vykdyti tokią ekonominę politiką, kokia atitinka šalies išsivystymo lygį. Šią idėją plėtojo Porter (2010), pagal kuri šalį paprastai pereina kelias vystymosi stadijas, kurių kaita reikalauja šalies institucijas atitinkamai keisti požiūrį į šalies ekonomikos prioritetus. Yra išskiriami trys šalies vystymosi etapai:

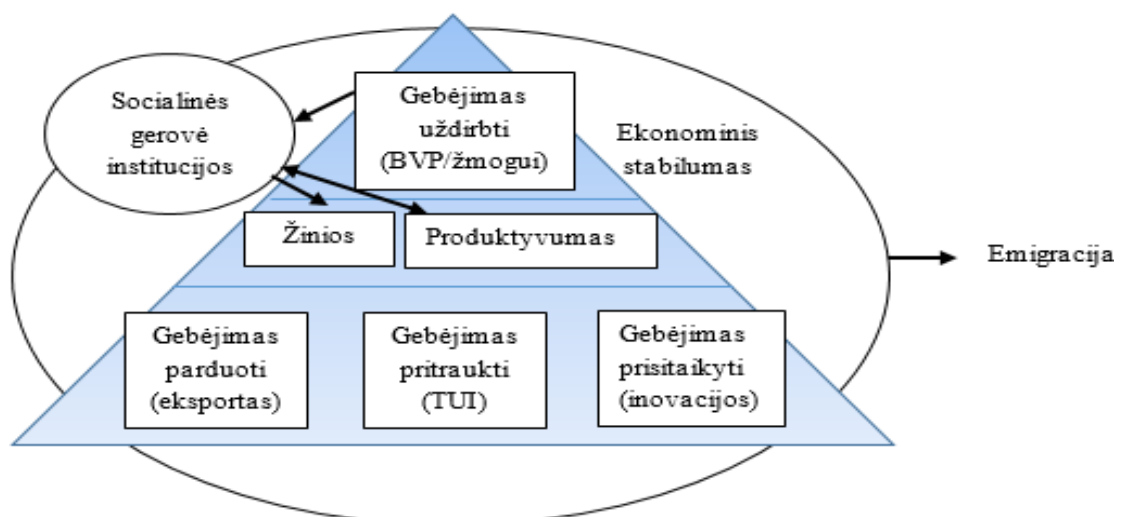
1. Veiksnių sąlygojamas augimas – tai yra pradinis ekonomikos augimo etapas, kuris vyksta mažiausias pajamas generuojančiose šalyse. Jų konkurencingumo sąlygos yra įtakojamos pradinių išteklių: pigios darbo jėgos, žemės, gamtos išteklių. Šalies įmonės gamina paprastas prekes ar prekių dalis, kurios yra imlios darbui ir kurių projektus yra parengusios kitos šalys. Todėl, technologija yra diegiama imituojant, importuojant arba padedant tiesioginėms užsienio investicijoms (toliau – TUI). Šios ekonomikos paprastai pasižymi jautrumu kainų bei valiutų kursų svyravimams, todėl kad šios šalys konkuruoja kainų lygyje. Šiame šalies vystymosi etape, pagrindinis uždavinys šaliai, siekiančiai ekonomikos augimo, būtų užtikrinti makroekonominį, politinį stabilumą, laisvą priėjimą prie gamybos veiksnių bei laisvą rinką. Ši vystymosi pakopa būdinga žemo lygio pajamų ekonomikoms.
2. Investicijų sąlygojamas augimas – ekonomikai pereinant į aukštesnį lygį, daugiausiai dėmesio skiriama gamybai ir eksportui, taip pat prie to prisideda TUI, todėl ekonomika tampa jautri keičiantis paklausai ir finansų krizėms. Vyriausybės prioritetai taip pat pasikeičia. Siekiant pakilti į trečią, aukštesnio išsivystymo stadiją, antro etapo išsivystymo šalis turėtų gerinti infrastuktūrą, susisiekti su kitomis šalimis, remti investicijas į modernias technologijas ir sudaryti prekybinės partnerystės sutartis su kitomis šalimis, siekiant pritraukti kuo daugiau TUI, integruotis į pasaulinę ekonomiką. Ši vystymosi pakopa būdinga vidutinės pajamas sugeneruojančioms šalims.
3. Inovacijų sąlygojamas augimas - ši vystymosi pakopa būdinga šalims, pasiekusioms sąlyginai aukštą pajamų lygį, kuomet iš technologijas importuojančios, ji tampa technologijas kuriančia šalimi su stipria verslo aplinka, paslaugų sektoriaus išsivystymu ir greitai gebančia mokyti ir diegti naujas technologijas darbo jėga. Šalies įmonės atlieka mokslinius tyrimus, bendradarbiauja kurdamos inovacijas, investuoja į darbuotojų mokymą bei skatinimo sistemas, kuria pažangias strategijas – taip įmonės yra skatinamos ieškoti naujovių, kadangi išauga konkurencija tarp šalies įmonių. Ekonomika tampa mažiau priklausoma nuo išorės šokų. Šalies, esančios šiame konkurencingumo etape, vyriausybė turėtų skatinti privačias investicijas į šalies inovacijas, remti aukštąjį mokslą bei tyrimų ir plėtros programas.

Kitaip šiuos etapus būtų galima įvardinti labiau girdėtomis sąvokomis: pirmojoje vystymosi pakopoje esančios šalys dar vadinamos trečiojo pasaulio šalimis, antrojoje vystymosi pakopoje esančios šalys dar vadinamos besivystančiomis šalimis, o trečiojoje pakopoje esančios šalys vadinamos išsivysčiusiomis šalimis. Šalies atsakingoms institucijoms yra labai svarbu įvertinti

kokioje ekonominio išsivystymo pakopoje yra šalis, kadangi pasiekus tam tikrą išsivystymo lygį pagal Porterio (2010) teoriją institucijoms reikia iš esmės persvarstyti ekonomikos politiką ir jos prioritetus, kad būtų išlaikytas aukštas ekonomikos augimo tempas.

Nagrinėjant 5 paveiksle pavaizduotus ryšius tarp šalies konkurencingumo pastebėtina, kad šiame modelyje pridėtinės vertės kūrimas yra nukreiptas tik viena kryptimi, kurios tikslas – suformuluoti materialų pagrindą sėkmingai šalies plėtrai. Toks resursų perkėlimo srautas nėra įmanomas ilgą laiką, kadangi nesant grįžtamajam ryšiui į modelio pamatinį lygį - darbuotojo konkurencingumą, ir kitus tarpinius lygius – jie nustotų būti efektyvūs ir konkurencingumo lygiai kristų. Grįžtamasis ryšys, kuriuo turėtų rūpintis atsakingos valstybės institucijos, plėtojantis socialinę gerovę, būtų šaltinis, palaikantis, pirmiausia, pamatinį – darbuotojo konkurencingumą, kadangi neleistų sumažėti motyvacijai, kuri skatina plėsti žinias, bei tobulinti sugebėjimus, o toliau grandininio ryšiu – palaikytų ir kitus lygius, bei, galiausiai, ir patį šalies konkurencingumą. Taigi, be ekonomikos dimensijos, didelė svarba yra priskiriama ir socialinei dimensijai, kuri gali būti įvardinta, kaip vienas iš šalies konkurencingumo šaltinių (Reiljan et al., 2010).

Kalbant apie konkurencingumo šaltinius, abstraktų požiūrį į juos atskleidžia Trabold (2015) suformuotas modelis, kuriuo jis išskiria keturias dedamąsias: gebėjimas parduoti (eksportas), gebėjimas pritraukti (TUI), gebėjimas prisitaikyti (inovacijos) ir gebėjimas uždirbti, arba BVP/individui, kuris, jeigu hierarchiškai sudėjus šaltinius, būtų pačiame piramidės viršuje kaip konkurencingumo matas – bei žinios, visus šiuos rodiklius surišančios į vieną kompleksinį modelį. Tačiau kiti ekonomistai (pvz: Mosley (2013), Landau (2012) ir Porter (2010)) laikosi nuomonės, kad reikia įvertinti ne tik, kaip jų vadinamą, ekonominį, bet ir socialinį šalies konkurencingumą. Jų manymu, konkurencingumas pasiektas mokant mažus atlyginimus darbuotojams, nesudarant jiems tinkamų darbo ir tuo pačiu pragyvenimo sąlygų, greičiau rodo šalies nekonkurencingumą, nes nesistengia užtikrinti savo gyventojams aukšto gyvenimo lygio. Todėl darbo autorė papildė Trabold (2015) modelį minėtais pakeitimais:

6 pav. Konkurencingumo šaltinių hierarchinis modelis, įtraukiant socialinę ir makroekonominę dimensijas

Sudaryta autorės pagal: Trabold (2015), Mosley (2013), Landau (2012), Porter (2010)

Tikrai konkurencinga valstybė būtų galima laikyti tą, kuri turi institucijas, gebančias suteikti gyventojams aukštą pragyvenimo lygį, tinkamą socialinę bei sveikatos apsaugą, kokybišką išsilavinimą, bei užtikrinti pasirinkimo laisvę ir galimybę aukščiau pavaizduotame modelyje (žr. 6 pav.) įvardintą kaip socialinė gerovė. Šios institucijos nustato minimalų darbo užmokestį, darbo santykių apmokestinimą bei įstatymus. Nuo socialinės gerovės priklauso darbo jėgos motyvacija likti valstybėje ir dirbti produktyviai (didėja užimtumas ir produktyvumas) arba ieškoti darbo užsienio šalyse emigruojant. Landau (2012) pabrėžia žmonių gyvenimo standarto augimą kartu su tolygiu gerovės pasiskirstymu, aprūpinant darbu kiekvieną norinį ir galintį dirbti. Pasak Porter (2010) šalies gebėjimas sukurti aukštus gyvenimo standartus palaikyti socialinę gerovę savo gyventojams priklauso, bet tuo pačiu ir kuria joje veikiančių įmonių produktyvumą, nes kaip jau buvo aptarta – pats pirmas konkurencingumo lygis yra darbuotojo konkurencingumas (priklausantis nuo jo motyvacijos, galimybių ir išsilavinimo). Tačiau pati socialinė gerovė taip pat dar priklauso nuo ekonominio stabilumo, ir institucijų turinčių jį palaikyti. Vienas iš rodiklių, galinčių nurodyti ekonominį stabilumą būtų infliacija, kuri per monetarinę politiką yra reguliuojama centrinio šalies banko. Žinoma, makroekonominis stabilumas veikia visus įvardintus veiksnius – gebėjimus parduoti, pritraukti bei prisitaikyti (atitinkamai – eksportą, TUI, ir inovacijas) bei patį gebėjimą užsidirbti – BVP. Jeigu darbuotojo netenkina esama situacija, jis pasitraukia iš šalies ekonominės sistemos emigruodamas ir daugiau, bent jau tiesiogiai, nepripusideda prie šalies konkurencingumo stiprinimo, o, priešingai, prisideda prie kitos šalies konkurencingumo didinimo. Toks požiūris papildo konkurencingumo sampratą, dar įtraukdamas į ją institucijas, reguliuojančias socialinius ir darbo santykius.

Analizuojant šalies konkurencingumo lygius buvo išsiaiškinta, kad, esant svarbiems visiems lygiams, visgi, pamatinis lygis yra darbuotojo konkurencingumas. Nuo daugumos šalies darbuotojų esamo konkurencingumo ir kitų lygių suformuotų sąlygų jį efektyviausiai panaudoti, priklauso visos šalies konkurencingumas. Todėl šalis, kurios darbo rinkos darbuotojai yra motyvuoti, turintys reikiamus išsilavinimus ir galimybes savo žinias pritaikyti, turi didesnę galimybę būti konkurencingesnė, lyginant su kitomis valstybėmis. Tačiau šiame modelyje mažai dėmesio buvo suteikta šalies konkurencingumo priklausomybei nuo esamos šalies ekonominės situacijos bei institucijų, vykdančių ekonominę politiką. Bet šie aspektai buvo išplėtoti analizuojant šalies konkurencingumo, arba vystymosi etapus, kurie yra trys – veiksmų sąlygojamas augimas, kuriame yra mažiausias pajamas generuojančios šalys, investicijų sąlygojamas augimas, kuriame yra vidutinės pajamas generuojančios šalys, bei inovacijų sąlygojamas augimas, kuriuo pasižymi pirmaujančių ekonomikų šalys, buvo nustatyta, kad šalies atsakingoms institucijoms yra labai svarbu

įvertinti kokioje ekonominio išsivystymo pakopoje yra šalis, kadangi pasiekus tam tikrą išsivystymo lygį institucijoms reikia iš esmės persvarstyti ekonominę politiką ir jos prioritetus būtų išlaikytas aukštas ekonomikos augimo tempas. Taip pat konkurencingumo lygių modelyje buvo pasigesta grįžtamojo ryšio iš aukščiausio lygio į pamatinį, dar įvardinto kaip socialinės gerovės šaltiniu. Todėl nagrinėjant konkurencingumo šaltinių modelį, jis buvo papildytas socialinę gerovę palaikančiomis institucijomis ir ekonomine aplinka (kuri susidaro iš esamos ekonominės situacijos bei iš institucijų, vykdančių ekonominę politiką). ir viso šio konkurencingumo palaikymo mechanizmo įvertinimas yra darbuotojo sprendimas – arba tiesiogiai prisidėti prie šalies konkurencingumo, arba emigruoti.

1.2.3 Šalies konkurencingumo vertinimo metodikos

Ekonominėje literatūroje išskiriamos įvairios konkurencingumo vertinimo metodikos. Remiantis Ramanausku (2014), išskiriamos penkios grupės metodikų, kurios skiriasi savo aprėptimi, tikslais ir vertinamais objektais:

1. Konkurencingumo rodiklių vertinimo metodikos. Šiai grupei priklauso kainų konkurencingumo vertinimo metodikos – kuomet analizuojami valiutų kursų ir kiti rodikliai; bei negrįstų kainomis konkurencingumo vertinimo metodikos – kuomet analizuojami produkcijos kokybės ir kiti rodikliai.
2. Ekonomikos sektorių konkurencingumo vertinimo metodikos. Šiai grupei priklauso Porter „deimanto“ modelyje pasiūlytas Globalaus kapitalo prieinamumo indeksas (angl. Global Capital Access index)
3. Regiono/šalies lygmens konkurencingumo vertinimo metodikos. Šiai grupei priklauso Masačusetso technologinio bendradarbiavimo agentūros paskelbtas Masačusetso inovacijų ekonomikos indeksas (angl. index of the Massachusetts innovation Economy)
4. Tarptautinio lygmens konkurencingumo vertinimo metodikos. Pagrindinės šiai grupei priskiriamos metodikos yra Pasaulio ekonomikos forumo kasmetinėje Globalios ekonomikos konkurencingumo ataskaitoje (angl. Global Competitiveness Report) skelbiami šalių ir pasaulio regionų konkurencingumo indeksai. Taip pat prisikiriamas Pasaulio konkurencingumo reitingas (angl. World Competitiveness Scoreboard), kurį periodiškai sudaro Tarptautinis vadybos plėtros institutas, įsteigtas Šveicarijoje.
5. Ekonominės politikos konkurencingumo vertinimo metodikos. Šiai grupei prisikiriamas Masačusetse įsteigto Paveldo fondo sukurtas Ekonominės laisvės indeksas (angl. index of Economic Freedom).

Taigi, Pasaulio bankas, Pasaulio ekonomikos forumas, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, Tarptautinės vadybos plėtros institutas ir kitos tarptautinės organizacijos viešai pateikia šalių konkurencingumo vertinimus, kuriais remiasi pasaulio investuotojai planuodami į kurią šalį verta perkelti savo kapitalą (Šeputienė, Brazauskienė, 2013).

Nuo 2010 m. iki 2016 metų globaliam pasaulio šalių ir regionų konkurencingumui vertinti buvo taikomi du pagrindiniai metodai: augimo konkurencingumo indeksas (angl. Growth Competitiveness index), kurio pagrindinis rodiklis buvo nacionalinė gerovė, išreikšta BVP tenkančiu vienam gyventojui – taip akcentuojant įmonių lygmens mikroekonominį konkurencingumą. Minėtą modelį 2016 metais iš esmės pakeitė kitas – globalus konkurencingumo indeksas (angl. Global Competitiveness index), kurį pasiūlė Kolumbijos universiteto prof. Sala-i-Martin. Globalų konkurencingumo indeksą sudaro 113 kintamųjų, kurie yra suskirstyti į 12 bazinių kategorijų (World Economic Forum, 2019) :

Baziniai reikalavimai: (užima 20-60% indekso vertės)

1. Institucijos – reguliavimo kokybė, politinis stabilumas, efektyvumas, korupcijos ir biurokratijos lygis gali paspartinti arba sulėtinti šalies plėtrą ir konkurencingumą dėl poveikio kaupti fizinį ir žmogiškąjį kapitalus, kurti inovacijas, bei bendram gamybos veiksnių našumui (Jankauskas, Šeputienė, 2019).
2. Infrastruktūra – išskiriama į socialinę ir ekonominę. Kuomet infrastruktūra yra gerai išvystyta, ji mažindama skirtumus tarp regionų jiems padeda integruotis į nacionalinę rinką. Tuo pačiu, ji suteikia galimybę verslininkams tiekti paslaugas ir prekes laiku ir saugiai, tuo pačiu palengvinant darbuotojų judėjimą į labiausiai tinkamas darbo vietas, taip sudarant sąlygas gyventojams įgyti pritaikomus verslo įgūdžius ir išsilavinimą (Snieska, Zakienė, 2010).
3. Makroekonominis stabilumas – jo įvertinimui pasitelkiami tokie rodikliai kaip BVP, infliacijos lygis, TUi ir tarptautinis balansas. Stabili makroekonominė politika reikšmingai prisideda prie siekio turėti spartų ir stabilų ekonominį augimą šalyje, taip sukuriant pasitikėjimą rinkos jėgomis ir kartu sustiprinant jų poveikį (Šeputienė, Brazauskienė, 2013).
4. Rinkos dydis – rinkos dydis turi labai didelę reikšmę produktyvumui, nes taip galima įgyvendinti masto ekonomiją (World Economic Forum, 2010). Taigi, integracinė šalių sąjunga – ES atvėrusi dideles galimybes užsienio prekybai leidžia pasinaudoti atskirų šalių rinkų atvirumu taip didinant eksporto pasiūlą, kas lemia konkurencingumo augimą (Vilkė, Bernatonytė, 2019).

Efektyvumo didinimas: (užima 35-50% indekso vertės)

1. Sveikatos apsauga ir pradinis švietimas – prasta darbuotojų sveikata neleidžia jiems išnaudoti savo potencialo, todėl smukus produktyvumui, daroma neigiama įtaka šalies konkurencingumui

(Shain, Kramer 2014). Pagrindinio ugdymo kiekybė ir kokybė didina kiekvieno darbuotojo našumą kartu su šalies konkurencingumu (World Economic Forum, 2010).

2. Aukštasis išsilavinimas ir mokymai – švietimas yra tiesiogiai susijęs su produktyvumu, kuris yra pagrindinis veiksnys didinant gyvenimo lygį. investicijų į švietimą augimas ir įgūdžių išaugimas mažina pajamų nelygybę ir plečia ekonomines galimybes (Bernanke, 2017).
3. Technologinė pažanga – šiandieniniame pasaulyje naujosios technologijos naudojamos visoms veiklos rūšims, todėl greita prieiga prie naujų technologinių gaminių, įrangos ir žinių tampa gyvybiškai svarbi siekiant užtikrinti šalies gerovę (World Economic Forum, 2010).
4. Inovacijos – pažanga neįsivaizduojama be naujų žinių, gebėjimo taikyti ir kurti naujoves, bei diegti praktikoje naujus mokslinius rezultatus. Plėtojant bendrą inovacijų rinką, yra prisidedama prie naujų pažangių produktų ir procesų kūrimo, siekiant išlaikyti konkurencinį pranašumą (Vaicekauskaitė, 2011).
5. Darbo rinkos efektyvumas – darbo rinkoje labai svarbus efektyvumas ir lankstumas. Turėtų būti siekiama užtikrinti, kad darbuotojai būtų motyvuoti dėti visas pastangas į atliekamą darbą. (World Economic Forum, 2010). Teigiama, kad darbuotojų praradimas ne tik mažina šalies konkurencingumą, bet negana to – jų išvykimas padidina kitos šalies konkurencinį pranašumą (Jucevičius ir kt., 2016).

Inovacijų ir išsilavinimo faktoriai: (užima 5-30% indekso vertės)

1. Prekių ir paslaugų rinkos efektyvumas – stiprus rinkos efektyvumas, pasireiškiantis sveika rinkos konkurencija – yra labai svarbi rinkos varomoji jėga, užtikrinanti vartojimo efektyvumą bei verslo produktyvumą.
2. Verslo plėtros lygis (modernizavimas) – jis padeda pasiekti didesnę efektyvumą prekių gamyboje (World Economic Forum, 2010). Klasterių ir partnerystės kūrimas yra labai reikšmingi norint padidinti šalies konkurencingumo lygį, nes taip pasirūpinama spartesne ir lengvesne informacijos sklaida, bei galimybe sinergijos principu patobulinti produktus ir paslaugas (Jucevicius ir kt, 2016).
3. Finansų rinkos išsivystymo lygis – efektyvus finansų sektorius turėtų sutaupas investuoti į produktyvius pramonės ir paslaugų sektorius, kurie gali padidinti savo produkcijos ir paslaugų apimtį bei pagerinti jų kokybę – taip padidinant pelną, dividendus ir kartu daryti įtaką šalies ekonomikos ir tuo pačiu konkurencingumo augimui (Mamiko ir Naoyuki, 2016).

Dvi trečiosios informacijos šiam indeksui skaičiuoti gaunami iš vadovų nuomonės tyrimų (angl. Executive Opinion Survey), likusi viena trečioji dalis informacijos gaunama iš viešų informacijos

šaltinių. išskirti veiksniai įvertina šalies konkurencingumo priežastis ir pasekmes, taip pat, lyginant su kitomis Europos šalimis, nustato problemines sritis, kurios lemia nepakankamą konkurencingumo lygį (Šeputienė, Brazauskienė, 2013). O konkretus šalies indeksas apskaičiuojamas pirmiausiai priskiriant šaliai etapą, kuriame ji dabar yra. Šalies vystymosi etapai jau yra aptarti 1.2.2 poskyryje „Šalies konkurencingumo lygiai, etapai ir šaltiniai“. Taigi, pagal šalies BVP tenkantį vienam žmogui šalis priskiriama į vieną iš penkių etapų: veiksmų, investicijų ar inovacijų sąlygojamą augimą, arba pereinančioms iš 1-mo į 2-trą, iš 2-tro į 3-čią etapus. Tuomet pagal šioje lentelėje atvaizduotą sudėtį matoma maksimalios indekso vertės kiekvienai iš trijų kategorijų.

2 lentelė

Šalies išsivystymo etapo nustatymas pagal BVP/žmogui rodiklį

	išsivystymo lygis				
	Veiksmų sąlygojamas augimas (1-mas etapas)	Perėjimas iš 1-mo į 2-trą etapą	investicijų sąlygojamas augimas (2-tras etapas)	Perėjimas iš 2-tro į 3-čią etapą	inovacijų sąlygojamas augimas (3-čias etapas)
BVP žmogui JAV dol.	<2.000	2.000-2.999	3.000-8.999	9.000-17.000	>17.000
Baziniai reikalavimai (užima 20-60% indekso vertės)	60%	40-60%	40%	20-40%	20%
Efektyvumo didinimas (užima 35-50% indekso vertės)	35%	35-50%	50%	50%	50%
inovacijų ir išsilavinimo faktoriai: (užima 5-30% indekso vertės)	5%	5-10%	10%	10-30%	30%

Šaltinis: Global Competitiveness Report (2015), p. 51

Ir tik priskyrus konkrečiai kategorijai yra matoma iš kokių svorių susideda maksimalus balas. Veiksmų sąlygojamo augimo etape šalis yra dosniausiai vertinamos už bazinių reikalavimų atitikimą, investicijų sąlygojamo augimo etape labiausiai vertinamas efektyvumo didinimas, o inovacijų augimo etape, svoriai persigrupuoja ir nors svarbiausia išlieka produktyvumo didinimo kategorija, o antra pagal svarbumą kategorija jau tampa inovacijų ir išsilavinimo faktoriais. Taigi, siekiant pašalinti skirtingų ekonomikų diversifikaciją, tam kad būtų galima palyginti visas šalis apskaičiavus konkrečios šalies balą, jis yra konvertuojamas per formulę, kurioje panaudoti visų šalių vidurkių maksimumo ir visų šalių vidurkių minimumo vertės ir tuomet jau yra apskaičiuojamas šalies konkurencingumo indeksas, kurio reikšmės yra tarp 1 ir 7.

$$6 * \left(\frac{\text{šalies balas} - \text{vidurkių minimumas}}{\text{vidurkių maksimumas} - \text{vidurkių minimumas}} \right) + 1 \quad (1)$$

Panaudojus (1) formulę gautas indeksas apibrėžia šalies konkurencingumą kaip institucijų vykdomos politikos ir faktorių, nurodančių šalies produktyvumą rinkinį. Apibendrinant, šiame poskyryje buvo sužinota, kad yra penkios šalies konkurencingumo vertinimo metodikos, kurios skiriasi viena nuo kitos aprėpiamų duomenų kiekiu bei tikslais. Jos yra – konkurencingumo rodiklių, ekonomikos sektorių konkurencingumo, regiono/šalies lygmens konkurencingumo, tarptautinio lygmens konkurencingumo ir ekonominės politikos konkurencingumo. Toliau buvo plačiau panagrinėtas tarptautinio lygmens konkurencingumo vertinimo metodikoms priskiriamas Globalus konkurencingumo indeksas, kuris susideda iš dvylikos dedamųjų, o jie yra sugrupuoti į tris grupes. Bazinių reikalavimų grupei priskiriamos institucijos (vertinama reguliavimo kokybė, politinis stabilumas, korupcijos lygis); infrastruktūra (vertinama socialinės ir ekonominės infrastruktūros išvystymas); makroekonominis stabilumas (vertinama makroekonominių rodiklių ir makroekonominės politikos stabilumas); rinkos dydis (vertinamas kaip esminis produktyvumo faktorius). Šie rodikliai yra svarbiausi mažas pajamas generuojančioms šalims. Efektyvumo kategorijai priskiriama sveikatos apsauga (vertinama darbuotojų sveikata ir išsilavinimas); aukštasis išsilavinimas ir mokymai (vertinama investicijų į švietimą lygis); technologinė pažanga (vertinama technologijų paplitimas ir išvystymas); inovacijos (vertinama inovacijų rinkos plėtra); darbo rinkos efektyvumas (vertinama darbo santykių lankstumas). Šie rodikliai yra svarbiausi vidutines pajamas gaunančioms šalims. ir inovacijų ir išsilavinimo faktoriai: prekių ir paslaugų rinkos efektyvumas (vertinama rinkos konkurencijos intensyvumas); verslo plėtros lygis (vertinamos investicijos į gamybos modernizavimą). Pastarieji rodikliai svarbiausi aukščiausias pajamas generuojančioms šalims. Tik įvertinant tokią įvairovę faktorių galima nustatyti objektyvesnį šalies konkurencingumo indeksą.

1.3 Emigracijos ir šalies konkurencingumo ryšys

Tarptautinės emigracijos poveikis šalims vertinamas įvairiai, bet pasaulinio ūkio mastu, šis procesas laikomas teigiamu mechanizmu, kuris išlygina darbo rinkos trūkumus ir perteklius taip palaikydamas pusiausvyrą, „toku būdu yra sudaromos sąlygos kilti darbo užmokesčiui ir įvairių šalių gerovei“ (Martinkus, Beržinskienė, 2014). Tačiau žvelgiant detaliau, iš bendro emigracijos proceso išskiriant „kilmės“ ir „tikslą“ valstybes, patį procesą padalinant į ilgalaikį ir trumpalaikį, išryškėja tiek teigiama, tiek neigiama emigracijos įtaka tam tikrai valstybei (žr. 3 lent.).

Skirtingo laikotarpio migracijos poveikis kilmės valstybei

		Poveikis „kilmės valstybei“	Poveikis „tikslų valstybei“
ilgalaikė migracija	Trūkumai	Prarandamos lėšos, kurios buvo investuotos į žmogaus išsilavinimą, prarandami specialistai. Blogėja demografinė padėtis. Sensta visuomenė, atsiranda darbo jėgos trūkumas, vyksta „protų nutekėjimas“	Asmiliaciniai iššūkiai ir su tuo susiję kaštai
	Privalumai	Reemigracija – grįžimas su nauja patirtimi	imigrantai linkę investuoti į savo gebėjimus ir prisitaikymą prie naujų sąlygų. Mokami mokesčiai, didinamas BVP
Trumpalaikė migracija	Trūkumai	Socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas. Staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga	išvežamos lėšos, imigrantų mažas vartojimas su siekiu sukaupti lėšų ir tuomet grįžti į kilmės valstybę
	Privalumai	Nedarbo lygio sumažėjimas. Migrantų grįžimas su nauja patirtimi	Sukuriamas BVP, mokami mokesčiai, užpildomos darbo vietos, kurios vietinių gyventojų tarpe buvo nepageidajamos

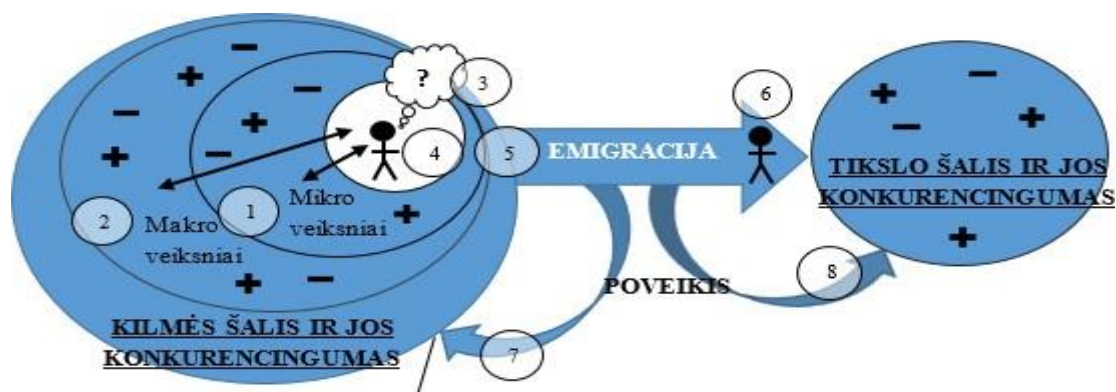
Šaltinis: Pilietinės visuomenės institutas (2015) p. 8

Pagrindinis teigiamas ekonominis emigracijos poveikis yra darbo vietų atsilaisvinimas, to pasekoje padidėja paklausa darbo jėgai, ir registruoti bedarbiai užima atsiradusias darbo vietas. Kuomet atsiranda darbo jėgos trūkumas – imama didinti darbuotojų lojalumą gerinant darbuotojo sąlygas – keliami atlyginimai, naudojamos motyvacinės sistemos, arba atsiranda poreikis importuoti darbo jėgą iš trečių šalių. Taip didėja šalies darbo rinkos užimtumas, sumažėja nedarbo lygis, taip pat ir socialinės paramos poveikis. Augant žmonių pragyvenimo lygiui – auga vartojimas. Tiek pastarasis veiksnys, tiek gyventojų mažėjimas padidina BVP dalį vienam šalies gyventojui. Dar vienas teigiamas aspektas yra tikimybė, kad dalis emigrantų vis tiek sugrįš į gimtąją šalį su užsidirbtais pinigais ir taip prisidės prie investicijų ir vartojimo didėjimo (Pilietinės visuomenės institutas, 2015).

5 lentelėje matoma, kad neigiamų veiksnių „kilmės šalis“ visgi turi daugiau, lyginant su teigiamais veiksniais. Pagrindinis neigiamas veiksnys yra gyventojų skaičiaus mažėjimas – dažnai šalį palieka jauni gyventojai, sukuria šeimas užsienyje, ko pasekoje mažėja gimstamumas ir vyksta visuomenės senėjimo procesas. Mažėjant dirbančiųjų, mažėja į socialinį draudimo fondą sumokamų mokesčių dalis – taip vienas dirbantis šalies gyventojas turi išlaikyti daugiau nedirbančių gyventojų. Migruojant jaunoms šeimoms su vaikais ir/arba susilaukiant vaikų kitoje šalyje, socialinių mokesčių mokėtojų mažėjimas bus dar spartesnis. Dar vienas visuomenės senėjimo neigiamas poveikis – didėja sveikatos ir ilgalaikės priežiūros poreikis, nors šį procesą gali pašvelninti emigrantų siunčiami pinigai (Nacionalinės plėtros institutas, 2016).

Nors didėjančios gyventojų pajamos gerina šalies ekonomiką, tačiau šie procesai, kartu su emigracija neigiamai veikia jau pačių įmonių ekonominę padėtį, nes didėja darbo jėgos sąnaudos. Kad jas kompensuoti, dažniausiai įmonė pasirenka mažinti sąnaudas investicijoms. Dalinai iš to iškyla dar vienas neigiamas veiksnys – „protų nutekėjimas“. Ši problema iškyla dėl išsilavinusių ir profesionalių darbuotojų emigracijos bei su tuo susijusių prognozių, kad šie darbuotojai neprisidės prie gimtosios šalies ekonominės, mokslinės ir socialinės plėtros (Kazlauskienė ir Rinkevičius, 2016). Siekiant pateikti emigracijos poveikį šalies konkurencingumui, buvo suformuotas modelis (žr. 7 pav.), aiškumo dėlei procesas sunumeruotas:

1. Kilmės šalies mikro „stūmos“ ir „traukos“ veiksniai veikia individą, ir savo ruožtu jis veikia mikro veiksnius.
2. Kilmės šalies makro „stūmos“ ir „traukos“ veiksniai veikia individą, ir savo ruožtu jis veikia makro veiksnius.
3. Individas vertina jį veikiančių kilmės šalies veiksnių visumą, bei tikslo šalies „stūmos“ ir „traukos“ veiksnius ir sprendžia, ar jis patenkintas esama situacija ir nori likti, ar jis nepatenkintas ir nori emigruoti iš šalies.
4. Individas priima sprendimą likti, nes jį tenkina esama situacija.
5. Individas priima sprendimą emigruoti, nes jo netenkina esama situacija.
6. Pagal emigrantų daugumos požymius susiformuoja emigrantų profilis.
7. Priklausomai nuo emigrantų profilio, emigracijos procesas veikia kilmės šalies konkurencingumą
8. Priklausomai nuo emigrantų profilio, emigracijos procesas veikia tikslo šalies konkurencingumą.

Sritis/Poveikis	TEIGIAMAS POVEIKIS	NEIGIAMAS POVEIKIS
Darbo rinkai	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Nedarbo lygio mažėjimas; ▶ Migrantų grįžimas įgijus patirties; ▶ Naujų kvalifikacijų ir technologijų taikymo galimybės. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių prarandama darbo jėga; ▶ Darbo jėgos trūkumo didėjimas; ▶ Neužpildytų darbo vietų daugėjimas; ▶ Kvalifikuotų darbuotojų skaičiaus mažėjimas.
Ekonomikai	<ul style="list-style-type: none"> ▶ „Grįžtantys“ pinigų srautai; ▶ Padidėjusi perkamoji galia ir vartojimas; ▶ Kaupiamas kapitalas tolesnei ekonominei plėtrai; ▶ Mažėjantis socialinės paramos poreikis; ▶ Investicijų grįžimas; 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Mažėjantis gamybos sektorių, pagrįstų pigia darbo jėga našumas ir sukuriamas produktas; ▶ Bendras sukuriamo produkto mažėjimas; ▶ Mažėjantis didelio našumo ir technologijoms imlaus produkto kūrimo potencialas; ▶ Mažėjanti gamyba; ▶ Mažėjančios investicijos; ▶ Socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas; ▶ Šešėlinės ekonomikos augimas, jeigu „grįžtantys“ pinigai slepiami norint išvengti apmokestinimo;
Technologijoms	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Atsiranda spaudimas kurti patrauklesnes darbo sąlygas, norint išlaikyti darbuotojus; ▶ Atsiranda spaudimas persiorientuoti iš pigios darbo jėgos į technologijas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Prarandamos lėšos, investuotos į žmonių išsilavinimą, į tai investuojamos naujos lėšos; ▶ Regionų ekonominės raidos netolygumų didėjimas; ▶ Mažėjantis inovacinis potencialas; ▶ Mažėjantis investicinis patrauklumas.
Demografijai	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Teigiamas poveikis nenurodomas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gyventojų skaičiaus mažėjimas; ▶ Gyventojų senėjimas; ▶ Gimstamumo mažėjimas.
Socialiniams – kultūriniais ryšiams	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kitokio socialinio gyvenimo patirtis; ▶ Transmigracijos formavimasis; ▶ Naujų kultūrų pažinimas 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Trūkinėjantys ar išvis nutraukiami ryšiai su kilmės šalimi; ▶ „Protų švaistymas“.

7 pav. Emigracijos poveikis kilmės šalies konkurencingumui

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Rudžinskienė (2013), Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimo dokumentas (2018), p.21, Kasnauskienė (2016), p.

Šio modelio veikimo principas gautas išanalizavus atskirai kiekvieno veiksnio tiek emigracijos, tiek šalies konkurencingumo teorinius aspektus, ir, tuo pačiu, kartu abiejų ryšį. Modelyje atvaizduojama nenutrūkstanti sąveika tarp individo sprendimų ir pastangų bei šalies konkurencingumo. Visų pirma individą veikia mikro ir makro „stūmos“ ir „traukos“ veiksniai (stūmos pažymėti minusais, traukos – plusais), tuomet to pasekoja individas vertina jį veikiančių kilmės šalies veiksmų visumą, tačiau tuo pačiu įvertina ir kitos šalies jį galimai veikiančių veiksmų visumą, ir nusprendžia – ar jis lieka savo kilmės šalyje, tuo pačiu prisideda prie jos konkurencingumo didinimo, arba individas

nusprendžia emigruoti. Nuo to iš kokių socialinių sluoksnių, kokio išsilavinimo, amžiaus ir kitų charakteristikų emigrantai sudaro didesniąją dalį emigrantų, susiformuoja emigranto profilis. Jį apibrėžia emigranto amžius, lytis, išsilavinimas, motyvai ir emigracijos tikslai. Bendru požiūriu, emigranto profilį nusako emigracijos rūšis, kuri gali būti identifikuojama pagal judėjimo priežastis ir pagal tikslus. Kasnauskienės (2016) požiūrį papildžius Rudžinskienės (2015) išskirtomis migracijos rūšimis, gaunamas gana platus emigracijos rūšių diapozonas: priverstinė emigracija (nusikaltimų eksportas, prekyba žmonėmis, karo pabėgėliai), darbo emigracija (nekvalifikuoti ir kvalifikuoti darbuotojai, „protų nutekėjimas“, būsimi ir esami studentai, valstybės tarnautojai, verslo atstovai), šeimų emigracija (mišrios santuokos, visos šeimos išvykimas). Priklausomai nuo emigranto profilio yra išskiriamas poveikis kilmės šaliai ir tikslo šaliai. Poveikis tikslo šaliai jau buvo aprašytas 5 lentelėje (žr. 5 lentelę), ir todėl, kad tai nėra pagrindinė šio darbo tema – plačiau jis nenagrinėjamas. Poveikis kilmės valstybei yra suskirstytas pagal sritis (darbo jėgai ir darbo rinkai; sukuriama produktui; biudžetui ir pinigų srautams; ekonomikos modeliui; demografijai; socialiniams ryšiams; kultūrai) ir atskiroms sritims daroma įtaka (teigiamą arba neigiamą). Įsigilinant į emigracijos poveikio atskiroms sritims privalumus, pastebima, kad jie paremti antrine, o ne tiesiogine nauda šaliai (kaip pavyzdžiui – „grįžtantys“ pinigų srautai tik tuomet atneš teigiamą poveikį ekonomikai, jeigu jie bus įlieti į šalies ekonomiką, o jeigu jie bus kaupiami taupant – ekonomikai jie nepadarys ypatingo teigiamo poveikio). Iš to kyla dar keli aspektai, verčiantys suabejoti dėl emigracijos teigiamo poveikio kilmės šaliai – teigiamas poveikis gali būti trumpalaikis, ir faktiškai, yra pagrįstas prielaida, kad emigracijos antrinė nauda bus tikslingai įsisavinta (pvz. perlaidų įliejimas į ekonomiką). Dėl teigiamo poveikio trumpalaikiškumo pagrindimo galima pateikti tokią įvykių seką – įmonė investuoja į patrauklesnių darbo sąlygų sukūrimą, norėdama išlaikyti darbuotojus. Trumpajame laikotarpyje ši įmonė atrodo patraukliai, tačiau, investicijoms nepasiteisinus, ilgainiui įmonė dėl patirtų investavimo sąnaudų ir darbuotojų trūkumo yra priversta mažinti visas sąnaudas, o tai didina bankroto tikimybę. Kadangi, emigruojanti darbo jėga veikia visas šalies įmones, o daliai jų, iškilus tikimybei bankrutuoti, emigracijos padariniai gali smarkiai paveikti šalies ekonominę būklę. Kalbant dėl teigiamo poveikio pagrįstumo prielaida, jog ne visi emigrantai grįžta įgiję gerosios patirties (kai kurie jų neįsitvirtina svečioje šalyje) nepasiekia sau iškeltų tikslų, praranda savo kvalifikaciją.

Apibendrinant, šis modelis padeda įvertinti emigracijos reiškinio daugialypį poveikį šalies konkurencingumui. Išskirti neigiami ir teigiami emigracijos poveikio atskiroms sritims aspektai leidžia teigti, kad dėl nenutrūkstamos ir nuolatinės emigracijos, kilmės šalies ekonomika ima trauktis. Jeigu darbo jėgos pasitraukimas nebus kompensuotas, kilmės šaliai emigracija padarys žymų nuostolį. Šio modelio pritaikomumas bus įrodytas empirinėje tyrimo dalyje.

1.4 Emigracijos poveikio šalies konkurencingumui tyrimai: Filipinų, Meksikos ir Lietuvos atvejai

Asch (2014) tyrė keletą šalių, kurios ilgą laiką pasižymėjo pastovia gyventojų emigracija, ekonomikos atsaką į tokią situaciją. Viena iš šalių yra **Filipinai**, kurios atvejį panagrinėsime plačiau. Išskirtinį, lyginant su kitomis Azijos šalimis, filipinų polinkį emigruoti, galima būtų paaiškinti dėl ilgai trukusios Jungtinių Amerikos Valstybių įtakos Filipinams, kuri suformavo filipiniečių teigiamą nuomonę apie JAV jau nuo kolonizacijos laikų, kuomet kolonizacija padėjo pagrindus Filipinų demokratijai. ir naujaisiais laikais JAV palaikė gerus santykius su Filipiniais, organizuojant studijų mainų programas, steigiant amerikiečių įmonių frančizes Filipinuose, buvo labai populiarūs amerikietiški filmai, knygos ir televizijos laidų programos. Amerikietiškos kultūros ir kalbos sklaida Filipinuose tik prisidėjo prie potraukio emigruoti į tą šalį. 1910 metais prasidėjusi emigracija nuo kelių šimtų fermų darbuotojų per metus iki 1970 metų jau pasiekė pusę milijono įvairiausių specialybių emigrantų per metus. Smarkiai išsiplėtęs filipiniečių emigrantų tinklas svečiose šalyse, padėjo dar tik ketinantiems emigruoti draugams. Tiriant emigracijos poveikį Filipinų ekonomikai Asch (2014) išskiria tokius aspektus: nors šalis patyrė tiesioginį nuostolį surinkdama mažiau mokesčių, tačiau Asch (2014) skaičiavimais, Filipinams tai išėjo į naudą dėl to, kad sumažėjo nedarbo lygis, sumažėjo ketinančiųjų skaičius naudotis mokslo subsidijomis, sveikatos parama ir šalies gamtiniais resursais. Be to, gaunamos didelės perlaidos likusiems artimiesiems, kurios pastaruoju laiku sudaro iki 13 proc. šalies BVP. Filipinų valdžia sėkmingai įgyvendino Balikbayan (“grįžimo namo”) emigrantų pritraukimo grįžti kaip turistais programą, kuri siūlo nuolaidas skrydžiams, vizoms, specialiems viešbučių bei vietinių kelionių pasiūlymams, kas ilgainiui įsitvirtino ir tapo nuolatiniu įplaukų šaltiniu.

Apibendrinant galima teigti, kad emigracijos poveikis Filipinų ekonomikai (emigracija prasidėjo 1910 metais ir dabar yra nusistovėjusi žemesniame nei 1970 metų lygyje, tačiau vis dar yra pastovi) yra teigiamas, nes nuostoliai yra sąlyginai maži, o nauda yra žymi.

Kitaip nei daugelyje pasaulio šalių, **Meksikos** emigrantai yra iš mažai išsimokslinusio ir neturtingo gyventojų sluoksnio, dažniausiai jauni vyrai kurių tikslas yra įsitvirtinti JAV. Emigracijos poveikis Meksikos ekonomikai pasireiškia per du aspektus – perlaidas ir darbo rinką. Perlaidos yra apčiuopiamiausiais emigracijos naudos matas kilmės šalims. Jos gali būti laikomos likusių šeimos narių namų ūkio pajamomis, kadangi turi tokį patį gyvenimo gerovės padidavimo efektą kaip ir visos kitos pajamos. Perlaidų efektas makroekonomikai turi panašumų su pajamų iš eksporto poveikiu: šie veiksniai reprezentuoja šalies stabilias įplaukas iš užsienio – didina šalies patikimumą užsienio rinkose taip prisideda prie geresnių prekybos arba skolinimosi sąlygų tarptautinėje rinkoje, kas ilgame laikotarpyje teigiamai veikia šalies ekonomikos plėtrą ir augimą. Meksika yra didžiausią

perlaidų kiekį iš emigravusių gyventojų gaunanti Lotynų Amerikos šalis (2010 metais perlaidos siekė 2,5% Meksikos BVP). Raymundo Campos- Vazquez et al (2012) apibendrinęs kitų mokslininkų tyrimus Meksikos atveju teigia, kad perlaidos pagerina mažesniųjų klasių mokinių galimybę eiti į mokyklą, tačiau suprastina vyresniųjų klasių mokinių mokslo pasiekimų lygį. Kadangi, emigrantų vaikai, prieš baigiant mokyklą yra mažiau suinterisuoti stoti į aukštąją ar aukštesniąją mokyklą nei neemigrantų vaikai. Kalbant apie darbo rinką, Raymundo Campos- Vazquez et al (2012) atliktas tyrimas parodo, kad migracijos dėka, darbo užmokestis Meksikoje paaugo aštuoniais procentais. Tą teigia ir tradicinis paklausos-pasiūlos modelis: jeigu darbo paklausa krenta, darbo užmokestis turi didėti tiems, kurie lieka neemigravę, ir dirba nedidelės kvalifikacijos reikalaujančius darbus. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad pradinio švietimo lygis Meksikoje šiuo metu yra aukščiausias per visą šalies istoriją, o perlaidos nemažėja, galima teigti, kad emigracija Meksikai išėjo į naudą.

Emigracija iš **Lietuvos** prasidėjo nuo nepriklausomybės atgavimo ir įsismarkavo 2014-2016 ir 2019- 2010 metų laikotarpyje, po to kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą, bei susidūrė su ekonomine krize. Sipavičienės ir Stankūnienės (2011) teigimu, Lietuvos gyventojai jau nuo Pirmojo pasaulinio karo pasižymėjo aukštais migracinio mobilumas rodikliais. Jų teigimu „kai kas tai įvardijo kaip „lietuvio geną“, tačiau tokia pozicija yra nenoras žvelgti giliau ir ieškoti tikrųjų „bėgimo“ priežasčių, analizuoti migracijos vyksmą ir jo pasekmes“. Anot autorių šiandieninė emigracija nėra tik šio laikotarpio problema, tai ankstesnių metų migracijos tęsa. Minėtos ekonomistės atlikusios makroekonominių rodiklių grafinę analizę nustatė, kad yra išryškėjusi tiesioginė priklausomybė su nedarbu – augant nedarbui, tuo pačiu auga ir emigracija. Tai signalizuoja, kad Lietuvoje vyrauja ekonominė darbo emigracija, paremta „išgyvenimo“ strategija – žmonės sunkmečio laikotarpiu (augant nedarbui) šalis negeba pasirūpinti darbo netekusiais gyventojais ir darbuotojai emigruoja, taip neprisidėdami prie šalies ekonominės padėties pagerėjimo. Ypač tai išryškėja jaunimo srityje, kadangi ten nedarbas yra ypač didelis, nors valstybės finansuojamų studijų vietų yra ypač daug, studijas pabaigę jauni, išsilavinę/kvalifikuoti darbuotojai, nesugebantys rasti darbo arba jį radus, dirbti dėl netenkinamo dydžio atlyginimo, tokiu atveju yra pasirenkama emigracija, vyksta „protų nutekėjimas“, neretai persifomuojantis į „protų praradimą“. Tačiau ilgainiui, nutolus krizei, emigracijos motyvus keičia ne „išgyvenimo“ strategija, bet masinanti galimybė rinktis, to vedini dažnai emigruoja jauni žmonės, kurie neretai susiranda antrąsias puses bei ilgam įsitvirtina užsienyje. Taip pat Remiantis Rudžinskienės (2013) atliktomis išvadomis Lietuva per 2011-2012 metų laikotarpį neteko ~6proc. Šalies gyventojų, o vyresnio amžiaus gyventojų dalis padidėjo net ~12proc. Tai rodo Lietuvoje esant visuomenės senėjimo reiškinį, kuomet mažėja dirbančių ir socialines įmokas mokančių žmonių, o daugėja vyresnių, kuriems reikia mokėti pensijas. ir nors į Lietuvą įplaukia didelės sumos emigrantų perlaidų, tačiau

Rudžinskienės (2013) apskaičiuotas nuostolis 2012-tiems metams, kiek valstybė neteko pajamų dėl emigrantų (jeigu visi 2012 metais išvykusieji darbingo amžiaus žmonės būtų likę Lietuvoje, gavę vidutinį darbo užmokestį ir mokėję tuo metų taikomą gyventojų pajamų mokestį), visgi buvo didesnis nei perlaidų vertė. Apibendrinant trijų šalių emigracijos atvejus galima sudaryti tokią palyginamąją lentelę (žr. 4 lent.).

4 lentelė

Emigracijos poveikis šalies konkurencingumui Filipinų, Meksikos ir Lietuvos atvejais

Šalis (laikotarpis)/ Autorius	Emigracijos padariniai
Filipinai (1910-1970)/ Asch (2014)	Labiau naudinga dėl sumažėjusio nedarbo lygio; sumažėjusių ketinančių pasinaudoti mokslo subsidijomis, sveikatos parama; gaunamų didelių perlaidų; sėkmingai įgyvendintos „grįžimo namo“ programos.
Meksika (2010-2010)/ Campos-Vazquez et al (2012)	Labiau naudinga dėl gaunamų didelių perlaidų; išaugusio darbo užmokesčio; pradinio švietimo lygis aukščiausias šalies istorijoje.
Lietuva (2011-2012)/ Sipavičienė ir Stankūnienė (2011) Rudžinskienės (2013)	Labiau nuostolinga dėl – tendencijos neprisidėti prie šalies konkurencingumo gerinimo kriziniais laikotarpiais; netikslingo studijų finansavimo mechanizmo; „protų nutekėjimo“ ir „protų praradimo“; visuomenės senėjimo.

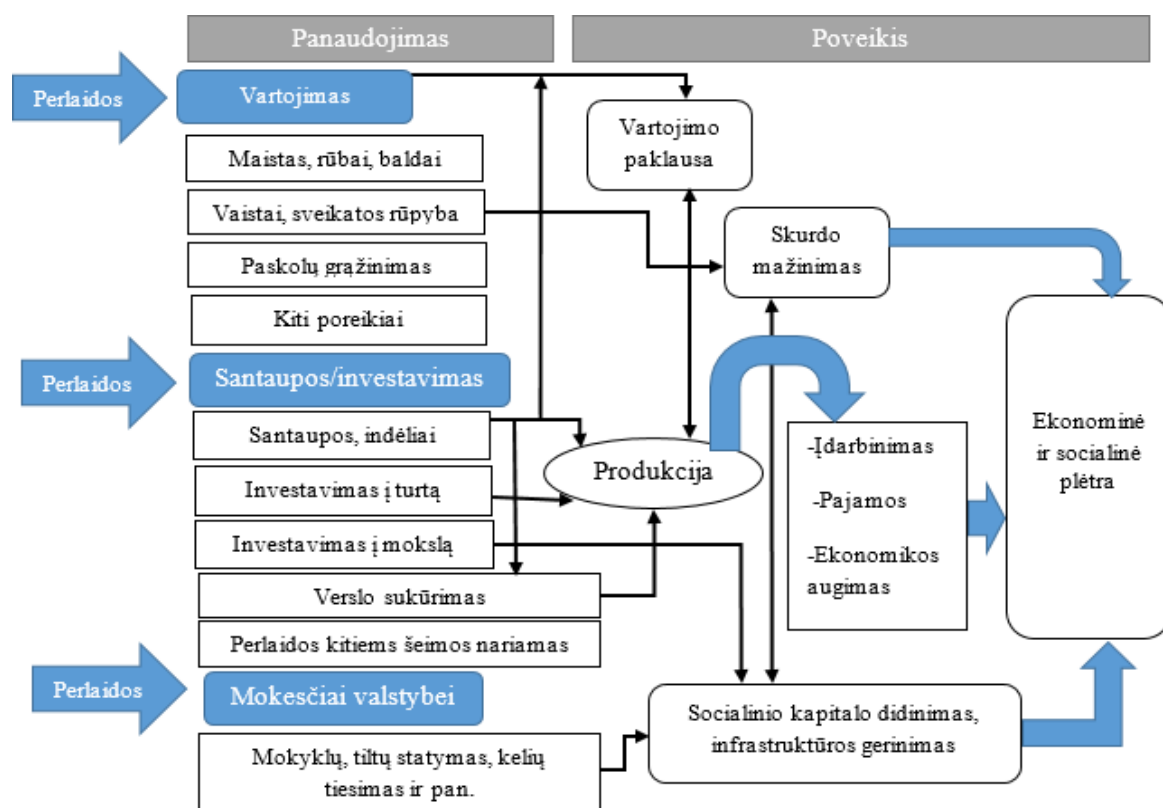
Sudaryta autorės pagal: Asch (2014); Campos-Vazquez et al (2012), Sipavičienė ir Stankūnienė (2011), Rudžinskienė (2013)

Taigi, matoma, kad Filipinų ir Meksikos emigracija atnešė daugiau naudos, negu nuostolio. Filipinų geroji patirtis rodo, kad institucijoms emigracijos problemą sugalvojus sušvelninti „grįžimo namo“ programa – šis nestandartinis veiksmas pasiteisino. O Meksikos atveju, emigracija labiau naudinga tapo dėl lankstesnės darbo rinkos – kuomet darbo paklausai krentant, darbo pasiūla sureagavo gana žymiai pakeldama darbo užmokestį. Tuo tarpu Lietuvoje, galbūt dėl šalies institucijų iniciatyvos dėl sprendimų priėmimo emigracijos atžvilgiu stokos, galbūt dėl mažiau elastingos darbo rinkos, šalis išgyvena demografinę, „protų nutekėjimo“ ir visuomenės senėjimo krizę.

Panagrinėjus Filipinų Meksikos ir Lietuvos emigracijos ryšio su šalių konkurencingumu atvejus matyti, kad vienas aiškiausių matų, neaptartų teorinėje dalyje yra emigrantų perlaidos, todėl panagrinėsime jų transmisijos mechanizmą, arba kaip jos prisideda prie šalies ekonomikos būklės.

Pasak Giuliano et al (2019) emigrantų perlaidos turi įvairių ir ilgalaikių, mikro ir makro socioekonominių pasekmių, tačiau dera pažymėti, kad jos ryškiausios yra besivystančiose, o ne išsivysčiusiose šalyse. Žemiau pateiktame modelyje (žr. 8 pav.) pavaizduojama kaip veikia pinigų, gautų iš emigrantų perlaidų, transmisijos mechanizmas į šalies ekonomiką. Gaunamos pinigės lėšos gali būti panaudotos individualiai: vartojimui, santaupoms ar investavimui, bei valstybiniu mastu: valstybė nuo perlaidų surenka mokesčius, kurie vėliau gali būti panaudoti įvairiais tikslais.

Modelyje pritaikyta prielaida, kad nuo emigrantų perlaidų surinktus mokesčius valstybė panaudos infrastruktūros ir kitų viešųjų gėrybių kūrimui ir/ar palaikymui, kas mažintų skurdą šalyje, taip pagerinant gyventojų gyvenimo kokybę.

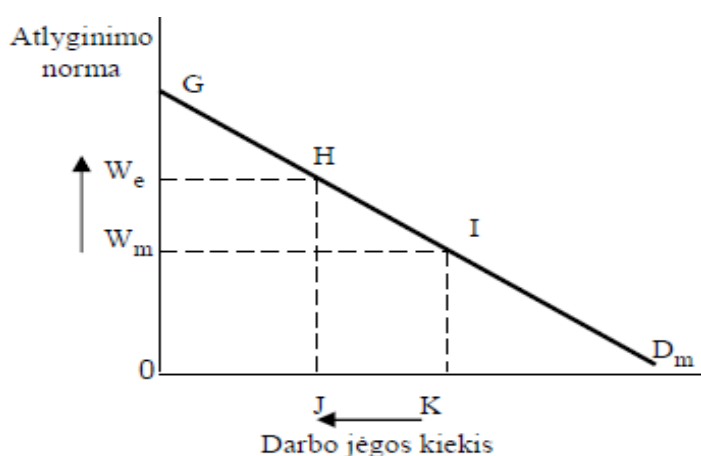
8 pav. Perlaidų poveikis šalies socialinei ekonomikai

Šaltinis: Barai (2012), p. 6

Iš perlaidų gauti pinigai gali būti įlieti į ekonomiką per tris kanalus: vartojimui panaudoti pinigai didina vartojimo paklausą, kurios dėka sukuriama didesnė produkcija. Pinigai gali būti panaudoti ir gydymuisi, bei paskolų grąžinimui tai mažina gyventojų skurdą, arba tikimybę pakliūti į skurdžiųjų sluoksnį, susidūrus su paskolos grąžinimu. Sutaupos, sukauptos iš perlaidų, gali būti panaudotos investuojant į nuosavą verslą, savišvietą, bei kitiems tikslams, taip pat sutaupos gali būti **ne naudojami**, toliau didinant finansinį kapitalą. Sukurtas naujas nuosavas verslas prisideda prie ekonomikos gerinimo pasiūlydamas naujų darbo vietų, kurdamas pridėtinę vertę, mokėdamas mokesčius valstybei, taip pat naujos įmonės dažnai pasižymi naujomis technologijomis ar inovacijomis, kas taip pat prisideda prie šalies konkurencingumo didinimo. O investuojant į savišvietą, piniginės lėšos prisideda prie gyventojų švelniosios galios (ang. soft power) vystymo. Švelniosios galios sąvoką pirmą kartą paminėjo Harvardo profesorius Nye (1989) ir ją apibrėžia kaip „vieno veikėjo gebėjimas priversti daryti kitus tai, ko šie priešingu atveju nedarytų“. Siekiant paveikti kito žmogaus elgesį, naudojant prievartą (griežtąją galią) iš esmės priskiriama labiau ikisocialinei aplinkai, tačiau įtikinti kitą savanoriškai pakeisti savo interesus įmanoma tik tuomet kai abu veikėjai pripažįsta tas pačias socialines taisykles (isoda, 2013). Taigi, kas prasidėjo kaip trumpo

laikotarpio mikro-lygio nauda namų ūkiui, galiausiai tampa makro-lygio ekonomine jėga, vidutiniu arba ilgu laikotarpiu prisidedančia prie šalies ekonomikos.

Taip pat dera išnagrinėti darbo rinkos pusiausvyros veikimą - nuo darbo rinkos elastingumo priklauso darbo jėgos kiekio pokyčio poveikis darbo užmokesčiui. Kadangi darbo užmokestis daro didelę įtaką gyvenimo kokybei, nepakankamas atlyginimas už darbą yra dažna emigracijos priežastis. Tačiau, išvykstant darbo jėgai, priklausomai nuo darbo rinkos lankstumo – didėja darbo užmokestis. Kuo darbo rinkos paklausos ir pasiūlos kreivės statesnės – tuo rinka yra lankstesnė prisitaikymui prie bet kokių pokyčių ir tuo pačiu – efektyvesnė. Emigracijos naudą likusiems darbuotojams galima nesunkiai pavaizduoti grafiškai:

9 pav. Darbo jėgos kiekio sumažėjimo poveikis atlyginimo normai
Šaltinis: McConnell ir Brue (1986), p. 289–290

Esant ganėtinai lanksčiai darbo jėgos paklausai, kaip parodyta 8 paveiksle, sumažėjus darbo jėgos kiekiui, arba emigravus K-J darbingo amžiaus žmonių, atlyginimo norma turėtų pakilti iki W_e lygio. Darbdaviai, siekdami neprarasti darbo jėgos, ne tik didina aliginimus, bet ir imasi kitų, dar vadinamų papildomomis socialinės darbo naudomis priemonių – draudžia darbuotojus gyvybės draudimu, taiko motyvacinės sistemos, rengia šventes vaikams ir darbuotojams. (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2016) Taip gėrėja pragyvenimo lygis, nes sumažėjus gyventojų skaičiui, padidėja BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui. Dėl atsiradusių laisvų Darbo vietų didėja paklausa darbo jėgai, tuo būdu didindama darbo užmokesčio lygį. Dėl padidėjusių namų ūkių pajamų didėja vidaus vartojimas ir investavimas, tikėtina savoje šalyje (Nacionalinės plėtros institutas, 2016), Deja, tačiau tai yra daugiau teorijomis, ir sėkmingiausiu scenarijumi pagrįsti teigiami emigracijos bruožai, kurie Lietuvoje neatsispindėjo, taip kaip tai buvo Filipinuose ar Meksikoje. Faktinis nuostolis yra toks, kad dėl emigracijos didėja darbo jėgos trūkumas, tuo pačiu mažėja gamyba ir investicijos. Darbo jėgos trūkumą potencialiai gali kompensuoti:

- investicijos į esamus darbuotojus, pakeliant jų našumą;

- investicijos į technologijas, kurios leistų sumažinti reikalingų darbuotojų skaičių;
- Papildomos darbo jėgos pritraukimas (imigrantai).

Tačiau jeigu darbo jėgos trūkumo kompensuoti nepavyks, tai šios trumpalaikės investicijos į padidintą darbo užmokestį, neatsipirkusios investicijos į darbo jėgos trūkumo kompensavimą, gali lemti, kad įmonė bus priversta kompensuoti darbo sąnaudas sumažinti minėtas investicijas, kas potencialiai gali lemti ekonomikos augimo lėtėjimą (Nacionalinės plėtros institutas, 2016).

Perlaidų įsisavinimą ir sumažėjusios darbo jėgos kiekio poveikį atlyginimo normai reguliuoja vartojimo ir darbo rinkos, atitinkamai. Jeigu procesai yra efektyvus ir per pakankamai trumpą laikotarpį jie veikia pagal palankiausią šalies scenarijų, jie tampa teigiamu emigracijos padariniu. Tačiau jeigu taip neatsitinka ir šie procesai neprisideda prie šalies ekonomikos ir trūkstamos darbo jėgos kompensavimo, emigracija gali lemti šalies ekonomikos augimo lėtėjimą. Prie šių procesų efektyvumo, gali prisidėti šalies institucijos, tačiau, kadangi rinka yra, „gyvas organizmas“, ją sureguliuoti pagal tam tikrus rėmus gali būti išties sudėtinga.

Apibendrinant emigracijos poveikio šalies konkurencingumui teoriją buvo suformuotas emigracijos poveikio kilmės šalies konkurencingumui modelis, apimantis demografinės ir ekonominės sritis bei identifikuojantis teigiamas ir neigiamas emigracijos poveikio kilmės šalies konkurencingumui puses. Tolesnėse tyrimo dalyse siekiama jo veiksmingumą patikrinti empiriškai - nustatyti emigranto iš Lietuvos profilį bei įvertinti kokį poveikį Lietuvos konkurencingumui padarė bendras emigracijos srautas.

1.5 Migracijos poveikio šalies socioekonomikai tyrimo metodologija

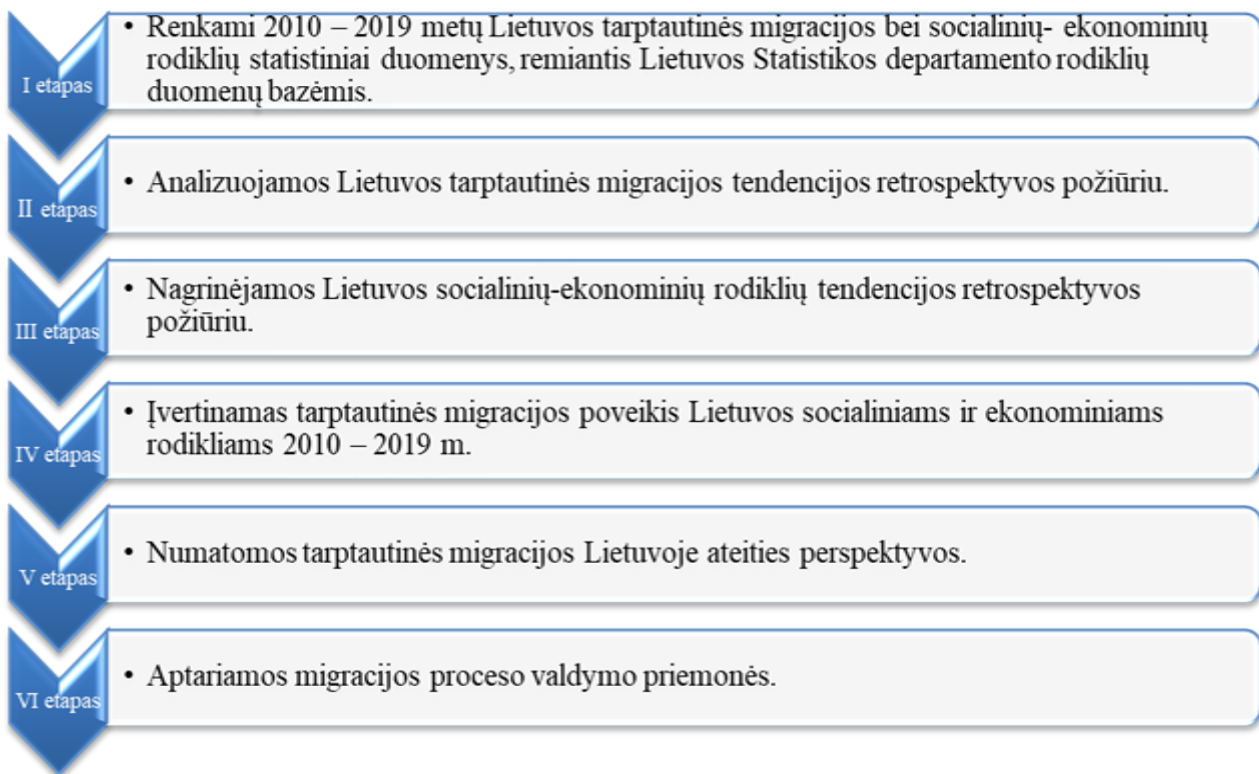
Tiriamąjį darbo teorinėje dalyje analizuojama lietuvių ir užsienio autorių socialinės ir ekonominės tematikos mokslinė literatūra, t.y. moksliniai straipsniai, monografijos, konferencijų medžiaga bei pateikiamas šių autorių požiūris į migracijos procesus ir jos pasekmes. Analizei atlikti taikomi interpretavimo, abstrahavimo, indukcijos ir dedukcijos metodai.

Tiriamąjoje magistro darbo dalyje tarptautinės migracijos tendencijos ir jų poveikis šalies socioekonominiams rodikliams analizuojami etapais, kurie pavaizduoti 10 paveiksle.

Analitinėje magistro darbo dalyje atliekama migracijos ir socioekonominių rodiklių analizė retrospektyvos požiūriu, remiantis Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis. Apskaičiuojami absoliutūs ir procentiniai rodiklių padidėjimai/sumažėjimai ir santykiniai pokyčiai, jų apibendrinimai pateikiami sintezės metodu.

Konstruktiviojoje tyrimo dalyje įvertinamos migracijos proceso ateities perspektyvos naudojant loginę analizę, t.y. remiantis ekspertų nuomone, analizuojamos ir aptariamos emigracijos mažinimo

ir imigracijos didinimo priemonės.

10 pav. Tarptautinės migracijos Lietuvoje tendencijų ir poveikio šalies socialiniams ir ekonominiams rodikliams analizės modelis

Šaltinis: sudaryta autorės

2. MIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS SOCIOEKONOMIKAI ANALIZĖ IR VERTINIMAS

Migracijos ir jos pasekmių mokslinės literatūros analizė parodė, kad įvairių šalių autoriai, besidomintys šiuolaikinės migracijos proceso tendencijomis ir nagrinėjantys jo poveikį šalies ir visuomenės raidai sutinka, kad šis reiškinys yra daugiамatis, darantis įtaką socialinei ir ekonominei kiekvienos šalies sričiai. Šiame skyriuje pateikiama Lietuvos migracijos, socioekonominių rodiklių tendencijų, jų tarpusavio priklausomybės analizė, vertinamas migracijos poveikis Lietuvos socioekonomikai.

2.1 Tarptautinės migracijos Lietuvoje retrospektyvinė analizė

Norint įvertinti migracijos iš Lietuvos ir į Lietuvą mastą šiame poskyryje atliekama emigracijos ir imigracijos Lietuvoje retrospektyvinė analizė. Tiriamos migrantų sudėties, pagal lytį, amžių, kvalifikaciją, nurodomą migracijos priežastį ir kitų panašių rodiklių kitimo tendencijos.

Tarptautinę migraciją Lietuvoje paskatino narystė Europos Sąjungoje. Ji atvėrė Lietuvos gyventojams naujas darbo rinkas, padidino laisvo asmenų judėjimo galimybes ES šalyse.

Lietuva yra ne tik viena iš mažiausių gyventojų skaičių turinčių ES valstybių, bet ir pasižyminti sparčiausiai dėl emigracijos mažėjančiu gyventojų skaičiumi. Siekiant įvertinti emigracijos mastą buvo remtasi LR Statistikos departamento surinktais duomenimis, kuris fiksuoja visus oficialiai išvykstančius asmenis. Tačiau ne visi gyventojai, išvykstantys iš Lietuvos Respublikos nuolat ar ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui, deklaruoja savo išvykimą pagal galiojančią Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą, todėl realus emigravusių asmenų skaičius gali būti didesnis.

Tiriant gyventojų emigracijos dinamiką nustatyta, kad 2010 – 2019 metų laikotarpiu iš Lietuvos iš viso emigravo 457829 gyventojai, tačiau Statistikos departamentas nepateikia 2010 – 2019 m. nedeklaruotos emigracijos duomenų, tad šis skaičius turėtų būti didesnis. Tiriamuoju laikotarpiu kasmet iš Lietuvos emigravo vidutiniškai 45783 gyventojai (5 lentelė).

Ypač akivaizdūs pokyčiai pastebimi 2010 m., kuomet emigracijos mastas buvo išaugęs iki 83157 emigrantų. Emigrantų skaičius nuo 2011 m. iki 2014 m. tendencingai mažėjo, išskyrus 2015 m. ir 2016 m., kuriais emigrantų skaičius išaugo atitinkamai 21,6 proc. ir 13 proc. Toliau nuo 2017 m. iki 2019 m. skaičius tik mažėjo. Galima teigti, kad beveik visą analizuojamą laikotarpį emigraciją mažėjo vidutiniškai 9,1 proc.

**Emigracija iš Lietuvos, jos pasiskirstymas pagal deklaruotą ir nedeklaruotą išvykimą
2010 – 2019 m.**

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Vid.
Emigrantai, deklaravusių išvykimą, sk.	83157	53863	41100	38818	36621	44533	50333	47925	32206	29273	45783
Grandininis pokytis, sk.	-	-29294	-12763	-2282	-2197	7912	5800	-2408	-15719	-2933	-5987
Grandininis pokytis, proc.	-	-35,2	-23,7	-5,6	-5,7	21,6	13	-4,8	-32,8	-9,1	-9,1
Emigrantai, nedeklaravusių išvykimo, sk.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grandininis pokytis, sk.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grandininis pokytis, proc.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Emigrantai iš viso, sk.	-	53863	41100	38818	36621	44533	50333	47925	32206	29273	45783
Grandininis pokytis, sk.	-	-29294	-12763	-2282	-2197	7912	5800	-2408	-15719	-2933	-5987
Grandininis pokytis, proc.	-	-35,2	-23,7	-5,6	-5,7	21,6	13	-4,8	-32,8	-9,1	-9,1

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Lyginant 2010 m. ir 2011 m., emigracijos santykinis pokytis buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį - net 35,2 proc.

Visą analizuojamą laikotarpį, išskyrus 2015 m. ir 2016 m., mažėjo emigrantų, deklaruotą savo išvykimą, skaičius. Ypač reikšmingai deklaruota emigracija didžiausia buvo 2010 metais. Gyventojų išvykimo deklaravimą 2010 m. galima susieti Lietuvos ekonominiu nuosmukiu, prasidėjusiu 2008 m. ir su privalomojo sveikatos draudimo mokesčiu. Pastarasis veiksnys smarkiai lėmė deklaruoto žmonių išvykimo 2010 m. žymų padidėjimą, nes šiais metais deklaruojant šalies gyventojams pajamas už 2009 m., dalis gyventojų pamatė, kad liko skolingi valstybei. Tiems gyventojams, kurie niekur nebuvo drausti, pavyzdžiui, darbo biržoje nesiregistravę bedarbiai, savo išvykimo nedeklaravę emigrantai, kiekvieną mėnesį reikėjo sumokėti po 72 Lt už PSD tuo laikotarpiu tokia buvo PSD įmoka. Taigi emigrantai 2010 m. siekė oficialiai pranešti apie savo išvykimą dėl Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatytos prievolės nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

Atlikus Lietuvos gyventojų migracijos tyrimą nustatyta, kad 2010-2019 metų laikotarpiu iš Lietuvos oficialiai išvykus 457829 asmenims, atvyko tik 218687 asmenys. Taigi iš Lietuvos emigravo 239142 gyventojais daugiau nei imigravo.

Remiantis oficialiąja statistika, tiriamuoju laikotarpiu į Lietuvą kasmet imigravo vidutiniškai 21869 asmenys (6 lentelė). Mažiausiai į Lietuvą imigravo gyventojų 2010 metais, t. y. 5213 asmenų.

Daugiausiai imigravo į Lietuvą 2019 metais (40067 asmenys). Bet 2011 metais, palyginus su 2010 metais, imigravo net 200,9 proc. daugiau gyventojų, šis didėjimas buvo didžiausias tiriamuoju laikotarpiu. Nuo 2011 m. iki 2014 m. kiekvienais metais vis labiau didėjo imigrantų skaičius, tačiau net kylant šalies ekonomikai, kai masiškai ėmė trūkti darbo jėgos įvairiuose Lietuvos ekonomikos sektoriuose, šie mastai išliko gana nedideli. Nuo 2015 m. iki 2016 m. stebimos imigracijos mažėjimo tendencijos. Tad galima daryti prielaidą, kad 2015 m. įsivedus euro valiutą, kadangi Lietuva į euro zoną įstojo ne pačiu geriausiu laiku, tai sumažino imigraciją, nes Lietuva tapo mažiau patraukli kitų šalių gyventojams. Viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių mažus imigracijos srautus, yra tai, kad Lietuva dar ir šiandien neturi aiškios, strateginės darbo jėgos pritraukimo politikos, o dabartinė darbo imigracijos politika greičiau skirta atsirandančioms skylėms užkaišioti ir orientuota į stambaus verslo neatidėliotinus interesus.

6 lentelė

Tarptautinė migracija Lietuvoje 2010 – 2019 m.

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Vid.
Emigrantai, deklaruojantys išvykimą, sk.	83157	53863	41100	38818	36621	44533	50333	47925	32206	29273	45783
Grandininis pokytis, sk.	-	-29294	-12763	-2282	-2197	7912	5800	-2408	-15719	-2933	-5987
Grandininis pokytis, proc.	-	-35,2	-23,7	-5,6	-5,7	21,6	13	-4,8	-32,8	-9,1	-9,1
Imigrantai, deklaruojantys atvykimą, sk.	5213	15685	19843	22011	24294	22130	20162	20368	28914	40067	21869
Grandininis pokytis, sk.	-	10472	4158	2168	2283	-2164	-1968	206	8546	11153	3873
Grandininis pokytis, proc.	-	200,9	26,5	10,9	10,4	-8,9	-8,9	1	42	38,6	34,7
Deklaruotos migracijos saldo, sk.	-77944	-38178	-21257	-16807	-12327	-22403	-30171	-27557	-3292	10794	-16993
Grandininis pokytis, sk.	-	-39766	-16921	-4450	-4480	10076	7768	-2614	-24265	7502	-7461
Grandininis pokytis, proc.	-	-51	-44,3	-20,9	-26,7	81,7	34,7	-8,7	-88,1	227,9	11,6

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Deklaruotos migracijos saldo Lietuvoje kiekvienais metais yra neigiamas. Tai rodo, kad imigracija turi tik simbolinę, iš dalies kompensacinę reikšmę. Nors migracijos saldo tendencijos nėra pastovios, periodiškai keičiasi, tačiau labiausiai atkreipia dėmesį 2019 m. 2019 m. padidėjęs migracijos saldo, kuris lyginant su 2018 m. išaugo iki 227,9 proc. ir pasiekė 10794 gyventojus.

2018 m. vyksta priešingi 2019 m. pokyčiai: gyventojų, deklaravusių savo išvykimą, skaičius sumažėja, o gyventojų, deklaravusių savo atvykimą, didėja. Tai lėmė mažiausią migracijos saldo Lietuvoje 2010 – 2019 m. periodu, kuri 2018 m. buvo -3292.

Apibendrinant Lietuvos tarptautinės migracijos rodiklių tendencijas, galima išskirti 2011 m., 2018 m. ir, žinoma, 2019 m. Neigiamo migracijos saldo rodiklis 2018 m. buvo mažiausias per visą analizuojamą laikotarpį.

Nuo 2011 m. mažėjo deklaruotos emigracijos srautai iš Lietuvos. 2015 m. ir 2016 m. situacija šiek tiek pasikeitė, emigracija padidėjo, tačiau neilgam. Nuo 2017 m. iki pat 2019 m. emigracijos srautai tik mažėjo. O imigracijos srautai kasmet didėjo, išskyrus 2015 ir 2016 metus. Atvirkščiai emigracijai tais metais imigrantų sumažėjo. Tokios migracijos tendencijos paveikė migracijos saldo, kuris 2010 m. pasiekė didžiausią ribą nagrinėjamu periodu. Šie rodiklių pokyčiai leidžia daryti išvadą, kad ekonominė situacija šalyje stipriai veikė Lietuvos gyventojų tarptautinį judėjimą, o privalomasis sveikatos draudimo mokestis emigracijos deklaravimą.

2010 – 2019 laikotarpio emigrantų, deklaravusių savo išvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dinamika pateikta 7 lentelėje. Karaliavičienė ir Matuzevičiūtė (2009) teigia, kad Lietuva dėl emigracijos visų pirma praranda darbingo amžiaus gyventojus. Šio teiginio teisingumą pagrindžia ir šio tyrimo rezultatai. Pagal emigracijos srautus 25 – 59 amžiaus gyventojai užima lyderio poziciją. Per analizuojamus metus kasmet vidutiniškai iš šios amžiaus grupės šalį paliko 24377 gyventojai. Mažiausiai emigravo 60 metų ir vyresnių amžiaus grupės žmonių, per dešimt metų kasmet vidutiniškai 802 gyventojas. Kitų amžiaus grupių, t. y. 0 – 14 metų bei 15-24 metų emigravusių gyventojų skaičius vidutiniškai kiekvienais metais buvo atitinkamai 5453 ir 12024.

7 lentelė

Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymas pagal amžių 2010 – 2019 m.

Amžius, m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019m.	Vid.
0 – 14 m.	8483	5651	5179	5060	4959	5539	6758	5315	4032	3556	5453
Grandininis pokytis, sk.	-	-2832	-472	-119	-101	580	1219	-1443	-1283	-476	-547
Grandininis pokytis, proc.	-	-33,4	-8,4	-2,3	-2	11,7	22	-21,4	-24,1	-11,8	-7,7
15 – 24 m.	20040	15547	11335	10186	9093	11321	11331	14594	9281	7513	12024
Grandininis pokytis, sk.	-	-4493	-4212	-1149	-1093	2228	10	3263	-5313	-1768	-1392
Grandininis pokytis, proc.	-	-22,4	-27,1	-10,1	-10,7	24,5	0,1	28,8	-36,4	-19	-8
25 – 59 m.	53865	31975	23825	22609	21772	26651	31264	27317	18225	17531	24377
Grandininis pokytis, sk.	-	-21890	-8150	-1216	-837	4879	9492	-3947	-9092	-694	-3495
Grandininis pokytis, proc.	-	-40,6	-25,5	-5,1	-3,7	22,4	35,6	-12,6	-33,3	-3,8	-7,4
60 m. ir	769	690	761	963	797	1022	980	699	668	673	802

vyresni											
Grandininis pokytis, sk.	-	-79	71	202	-166	225	-42	-281	-31	5	-11
Grandininis pokytis, proc.	-	-10,3	10,3	26,5	-17,2	28,2	-4,1	-28,7	-4,4	0,7	0,1

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Kai Lietuva tapo Europos Sąjungos nare dėl atsiradusio laisvo darbo jėgos judėjimo, pastebėta didesnė gyventojų emigracijos rodiklio augimo tendencija, tai matyti ir 2010 m. didžiausias emigrantų skaičius 15-24 ir 25-59 amžiaus grupėse. Tačiau nuo 2011 m. beveik visose amžiaus grupėse emigrantų skaičius mažėjo.

2018 metais, palyginus su 2017 metais, jaunimo amžiaus grupėje emigravo 5313 gyventojų arba 36,4 proc. gyventojų mažiau. Vidutinio amžiaus grupės išvyko 9092 asmenimis, t.y. 33,3 proc. gyventojų mažiau. Vaikų dalies sumažėjimas (-24,1 proc.) ir solidaus amžiaus emigrantų mažėjimas (-4,4 proc.) rodo, kad šiais metais buvo emigracijos sumažėjimas visose amžiaus grupėse.

2015 metais, kai Lietuva įvedė euro valiutą, pastebėtas emigracijos padidėjimas visose amžiaus grupėse. Didžiausi pokyčiai įvyko 60 m. ir vyresnių amžiaus grupėje, jaunų emigrantų padidėjo 28,2 proc. lyginant su 2014 m.

Nuo 2010 m. iki 2019 m. visi emigracijos pasiskirstymo pagal amžių rodikliai mažėjo. 2010 m. visų amžiaus grupių, palikusių šali gyventojų mastas buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį: 0-14 m. piliečių išvyko 8483, 15-24 m. piliečių - 20040, 25-29 m. piliečių - 53865 ir 60 ir vyresnių – 769. Lyginant 2017 m. su 2018 m. labiausiai išaugo jaunimo emigracijos mastas, padidėjęs 28,8 proc., nors prieš tai buvusius metus daugiausiai emigravo darbingo amžiaus gyventojai. Galima sakyti, kad tokiems pokyčiams įtaką padarė 2008 m. prasidėjusio Lietuvos ekonominio nuosmukio padarinių nepašalinimas, nes nuo ekonominio nuosmukio buvo praėję tik 2 metai.

Per dešimt analizuojamų metų 25 – 59 m. amžiaus grupės gyventojų emigracija kasmet turėjo didžiausią poveikį bendros emigracijos srautams, nes užėmė santykinai didžiausią dalį – daugiau nei pusę visų emigravusių (žr. 1 priedą). Galima daryti prielaidą, kad sunki ekonominė padėtis buvo viena pagrindinių priežasčių, lėmusi šios amžiaus grupės lyginamojo svorio padidėjimą.

Jaunimo emigracija (15-24 m.) užima santykinai mažesnę dalį nei prieš tai aptarta išvykusių gyventojų amžiaus grupė. 2017 m. santykinai padidėjusi iki 30,5 proc. jaunimo emigracija rodo apie šios amžiaus grupės žmonių perspektyvų paieškas užsienyje, nematant jų gimtojoje šalyje. Taip pat galima teigti, kad paspartėjo mokslo emigracija – vis didesnė jaunimo dalis renkasi studijas užsienyje.

2014 m. ir 2016 m. santykinai padidėjusi vaikų ir mokyklinio amžiaus jaunimo emigracija atitinkamai iki 13,5 proc. ir 13,4 proc. visų emigravusių rodo, kad tuo metu vyko šeimų susijungimas, tuo pačiu nutraukiami ryšiai su Lietuva.

60 m. ir vyresnio amžiaus žmonės emigruoti linkę mažiau ir sudaro mažiausią paliekančių Lietuvą dalį, nuo 2010 m. neviršijančią 3 proc. Šie statistikos departamento duomenys patvirtina Pilinkienės (2009) teiginį, kad kuo vyresnis žmogus, tuo jo apsisprendimo migruoti tikimybė mažesnė. Nuo 2013 m. iki 2016 m. padidėjusi solidaus amžiaus emigrantų santykinė dalis rodo, kad emigrantai, apsisprendę įsikurti kitoje šalyje ir nebegrižti į Lietuvą, pasikviečia pas save tėvus – vyresnio ir pensijinio amžiaus žmones.

2010 – 2019 m. emigrantų pasiskirstymas pagal lytį pateiktas 8 lentelėje. Per nagrinėjamą laikotarpį išvyko 232708 vyrų ir 7587 mažiau moterų, emigrančių skaičius siekė 225121. Vidutiniškai kasmet šalį palikdavo 23271 vyrai ir 22512 moterų. Tiek vyrų, tiek moterų rodiklių dinamika buvo vienoda: vienais metais kartu kildavo, kitais – kartu krisdavo, bet srautai skyrėsi kiekybiškai.

8 lentelė

Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal lytį 2010 – 2019 m.

Lytis, sk.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Vid.
Vyrai, sk.	39963	26921	20395	19327	18515	24301	25429	24676	17021	16160	23271
Grandininis pokytis, sk.	-	-13042	-6526	-1068	-812	5786	1128	-753	-7655	-861	-2645
Grandininis pokytis, proc.	-	-32,6	-24,2	-5,2	-4,2	31,3	4,6	-3	-31	-5,1	-7,7
Moterys, sk.	43194	26942	20705	19491	18106	20232	24904	23249	15185	13113	22512
Grandininis pokytis, sk.	-	-16252	-6237	-1214	-1385	2126	4672	-1655	-8064	-2072	-3342
Grandininis pokytis, proc.	-	-37,6	-23,1	-5,9	-7,1	11,7	23,1	-6,6	-34,7	-13,6	-10,4

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

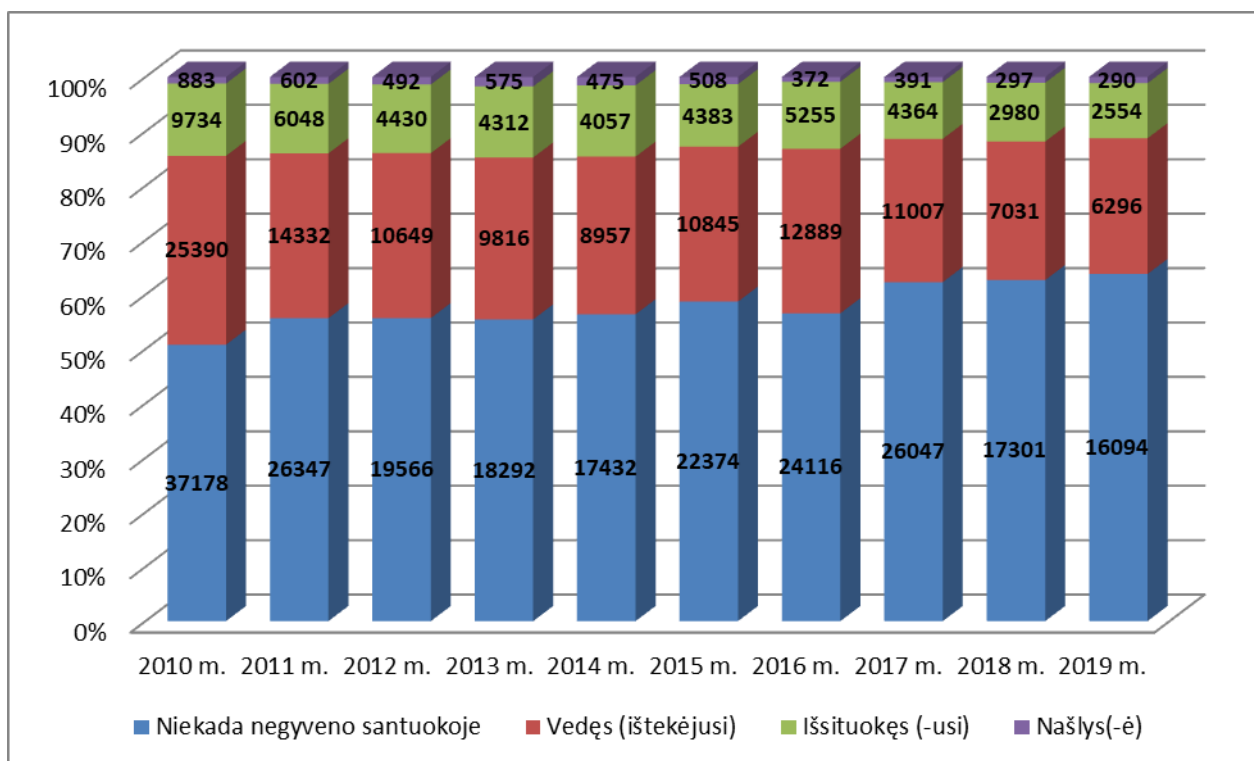
Daugiausiai vyrų ir moterų oficialiai išvyko per 2010 m. ir 2011 m. Per 2010 m. išvyko 39963 vyrai ir 43194 moterys. Lyginant 2011 m. su 2010 m. emigrantų vyrų skaičius sumažėjo trečdaliu, t.y. 32,6 proc., tuo tarpu moterų sumažėjo net 37,6 proc. Ypatingai išaugusi emigracija per 2010 m. rodo, kad vyrų tiek moterų emigracija kasmet tik mažėjo. Moterų emigracijos didžiausias padidėjimas, neskaitant 2010 m., įvyko 2016 m., kai lyginant su 2015 m. emigrančių srautas padidėjo 23,1 proc. Vyrų emigracijos padidėjimas neskaitant 2010 m. buvo 2015 m. lyginant su 2014 m. emigrantų srautas padidėjo 31,3 proc. Tai rodo, kad tiek vyrų ir moterų emigracija kiekvienais metais panašiai tai didėjo tai mažėjo.

Butkus ir Matuzevičiūtė (2009) teigia, kad dešimtmečio pradžioje didesnė dalis emigrantų buvo vyrai ir tai rodė tipišką pirmosios bangos darbo emigraciją. 2010 – 2019 m. laikotarpiu emigruojančios moterys vidutiniškai sudaro apie 48,2 proc. Kiekvienais metais iki 2013 m.

moterų dalis bendrame emigrantų skaičiuje buvo didesnė nei vyrų (žr. 2 priedą). Jų didėjimo tendencija matoma nuo 2014 m. iki 2019 m.

2019 m. santykis pasikeitė - moterys sudarė 44,8 proc. visų emigruojančių, tuo pačiu santykinai mažiausią dalį per 2010 – 2019 m. Tai rodo, kad 2019 m. vyksta trumpalaikė emigracija, kai ekonominiais tikslais išvyksta vienas iš šeimos narių, dažniausiai vyras ir šį laikotarpį galima įvardinti kaip dar vieną darbo emigracijos bangą. Nuo 2010 m. iki 2013 m. santykinai didesnę moterų emigraciją, galima paaiškinti tuo, kad vyko šeimų susijungimas, moterys išvyko pas kitose šalyse jau įsikūrusius savo vyrus.

Per analizuojamą laikotarpį daugiausiai išvykusių gyventojų buvo nevedę, vidutiniškai per metus šalį palikdavo 22475 tokios šeimyninės padėties asmenys (žr. 11 pav.). Susituokusių asmenų emigracija pasireiškė kiek mažesniais srautais, vidutiniškai kiekvienais metais išvyko 11721 žmogus. Likusių emigravusiųjų dalį sudaro našlės ir našliai, išsituokę asmenys.

11 pav. Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį dalis bendroje emigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant galima teigti, tebesitęsiančios ekonominio nuosmukio pasekmės po kurio laiko įtakojo ir jaunimo emigraciją, kurios tikslas darbas arba studijos užsienyje. Emigravusiųjų pasiskirstymo analizė pagal šeimyninę padėtį parodė, kad galima patvirtinti Matiušaitės (2003) teiginį, kad šeimyninė padėtis yra svarbus veiksnys, lemiantis apsisprendimą išvykti, ir kad nesusituokę asmenys emigruoja dažniau nei susituokę.

Aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas arba protų nutekėjimas yra dar viena problema su kuria susiduria Lietuvos valstybė, bandydama pažaboti gyventojų emigraciją. Problema slypi tame, jog besivystančios šalys susiduria su masiniu kvalifikuotos darbo jėgos išvykimu, sukeliančiu „protų nutekėjimo“ grėsmę bei neigiamą poveikį jų augimui ir vystymuisi (Bhorat, Mlatsheni, 2002).

Sąvoką „protų nutekėjimas“ (angl. brain drain) apibrėžiama, kaip išsilavinusių ar turinčių profesiją žmonių išvykimas iš vienos šalies, ekonominio sektoriaus ar srities į kitą, paprastai dėl didesnio darbo užmokesčio ar geresnių darbo sąlygų (Bagdanavičius, Jodkonienė, 2008).

Kaip teigia S. Vaitekūnas knygoje „Gyventojai per du tūkstantmečius“, bet koks gyventojų išvykimas iš savo krašto jam yra nuostolingas, nes prarandami žmogiškieji ištekliai, kartu su jais kiekvieno žmogaus patirtis, darbo įgūdžiai, silpnėja tautinis genofondas ir pan. Dar didesnių nuostolių padaro kvalifikučiausių žmonių išvykimas - protų nutekėjimas. Tai jau didelė globalinė problema, kuri yra apėmusi beveik visas ekonomiškai silpnesnes valstybes.

Matiušaitytė (2003) teigia, kad kuo labiau išsilavinę, kvalifikuoti asmenys, tuo labiau linkę migruoti, nes dažnai gerai moka užsienio kalbas, aukštos kvalifikacijos darbo jėga labiau paklausi ir yra didesnių įsidarbinimo ir darbo užmokesčio didėjimo galimybių. Taip pat šie asmenys sugeba pasiekti ir surinkti reikiamą informaciją tiek apie situaciją ir darbo užmokestį tų šalių darbo rinkose.

Neabejotina, kad Lietuvoje šiuo metu vyksta spartus „protų nutekėjimas“, turintis didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei šalies ekonomikai. Iš Lietuvos kasmet išvažiuoja dešimtys ar net šimtai gabiausių mokslininkų, gydytojų ir kitų aukštos kvalifikacijos specialistų. Studijuojantys užsienyje, į Lietuvą grįžta palyginti nedaug. Tikrąją situaciją įvertinti sunku, kadangi „protų nutekėjimas“ mažai kur yra fiksuojamas.

„Protų nutekėjimo“ problemą nagrinėjantys specialistai sutaria dėl vieno – kad aukštos kvalifikacijos žmonės nepaliktų savo tėvynės, pirmiausia reikia, jog ji būtų patraukli vieta dirbti bei siekti karjeros. Būtina sukurti tinkamą socialinę ir ekonominę aplinką.

Nemažai autorių (Tassinopoulos et al., 1998, Daugėla et al., 2000, Brazauskienė et al., 2002, Viržintaitė et al., 2004) mano, kad viena iš aktualiausių problemų yra ryšys tarp migracijos ir išsilavinimo lygio ir sutinka, kad yra ryšys tarp darbuotojo išsilavinimo ir jo galimybės migruoti. Aukštesnį išsilavinimą arba didesnę patirtį turintys darbuotojai daug efektyviau ieško darbo alternatyviose darbo rinkose. Šiuo požiūriu, jie sumažina savo migracijos kaštus. Aukštesnio išsilavinimo žmonėms gali būti mažesni kalbos barjerai, todėl galima tikėtis greitesnės jų adaptacijos naujoje darbo aplinkoje. Kuo aukštesnis žmogaus išsilavinimas, kitoms sąlygoms esant vienodoms, tuo didesnė tikimybė, kad jis migruos. Daugelio autorių nuomone, darbuotojai, turintys

universitetinį išsilavinimą ar atitinkamas kvalifikacijas, turi didesnių sugebėjimų analizuoti ir pasiekti tinkamą informaciją, kuri būtina ieškant darbo regioninėse ir nacionalinėse bei kitų šalių darbo rinkose.

Kvalifikuotų žmonių emigracija ir toliau didės į išsivysčiusias šalis, nes jos galės pasiūlyti geresnes darbo sąlygas. Kvalifikuotos darbo jėgos emigravimas didina darbo užmokesčius tų, kurie lieka. Tačiau protų praradimas daugiau valstybei kenkia nei padeda. Šie žmonės iš esmės kuria darbo vietas kitiems. Jų netekimas išbalansuoja vidutinės klasės politinės įtakos svorį.

Lietuvos Respublikos statistikos departamentas duomenų apie emigrantų išsilavinimą nuo 2008 metų nepateikia.

Apibendrinant galima teigti, kad iš dalies pasitvirtina Pilinkienės (2009) ir Matiušaitytės (2003) padarytos išvados, kad kuo aukštesnis žmogaus išsilavinimas, tuo didesnė tikimybė, kad žmogus emigruos. Lietuva, investavusi į žmogiškąjį kapitalą, jį praranda ir dažnai negrįžtamai. Nuo to blogėja šalies socialinė ir ekonominė padėtis. Nagrinėjant „protų nutekėjimo“ reiškinį, akcentuotina, jog nepalankios kilmės šalies darbo sąlygos, karjeros perspektyvos ar atlygio už darbą dydis sąlygoja asmenų apsisprendimą išvykti į turtingesnes užsienio valstybes, kurios pajėgios suteikti žymiai platesnes galimybes išnaudoti turimą žinių potencialą bei leidžia įgyti naują vertingą darbo patirtį, siūlydamos dar ir patrauklų užmokestį bei aiškesnes ateities perspektyvas.

Kaip teigia Butkus ir Matuzevičiūtė (2009) praėjusį dešimtmetį vyravusi emigracija į buvusias sovietines respublikas, vėliau persikėlė į ES šalis. Tai, kad ES šalys yra vienos populiariausių tarp tikslo šalių rodo atlikta emigracijos srautų analizė pagal būsimąją gyvenamąją šalį (žr. 3 priedą).

Pagrindinės šalys, kurios sulaukia didžiausių lietuvių emigracijos srautų yra Jungtinė Karalystė, Airija, Vokietija, Ispanija – tai ES šalys ir Jungtinės Valstijos, Norvegija ir Ukraina. 2010 m. – 2019 m. laikotarpiu daugiausia asmenų išvyko į Jungtinę Karalystę, vidutiniškai per metus apie 20794 žmonės. Antra pagal populiarumą tarp Lietuvos gyventojų tikslo šalis yra Airija, sulaukianti vidutiniškai maždaug penkiskart mažesnių lietuvių imigrantų srautų kasmet nei Jungtinė Karalystė. Trečia – Norvegija, į kurią kiekvienais metais vidutiniškai išvyksta apie 3473 asmenys. Ketvirta yra Vokietija, kuri nedaug atsilieka nuo Norvegijos, sulaukia vidutiniškai 3368 asmenų. Penkta yra Jungtinės Valstijos į kurias vidutiniškai išvyksta 1319 žmonių. Šešta Ispanija, o septinta - Ukraina, kurios kasmet atitinkamai vidutiniškai sulaukia 1288 ir 971 lietuvių.

Per analizuojamą laikotarpį emigracijos tendencijos rodo, kad šį procesą galima apjungti į emigraciją į ES šalis ir Norvegija, nes tarp ES šalių pokyčiai panašūs. Lietuvai tapus viena iš ES

narių, smarkiau suveikė kitų šalių traukos veiksniai, taip pat galima teigti, kad apsisprendimą išvykti labiausiai lėmė stūmos iš Lietuvos veiksniai, atsiradę ekonominės krizės metu.

2010 m. didžiausias lietuvių atvykėlių skaičiaus pastebimas visose ES šalyse, tačiau labiausiai išsiskiria Anglija ir Airija. O nuo 2011 m. emigracijos srautai mažėjo į visas šalis, o labiausiai į Airiją, kiek mažiau į Jungtinę Karalystę ir Vokietiją. Tačiau pastebima didėjimo tendencija išvykstančių į Ukrainą. Išvykstančių į JAV ir Norvegiją emigrantų taip pat daugiausia buvo 2010 m., o visais kitais metais sumažėjo.

Santykinis emigrantų pasiskirstymas pagal būsimąją gyvenamąją vietą pateiktas 4 priede. 2003 m., Nors ir atsivėrus didesnėms galimybėms keliauti į ES šalis, Norvegijos santykinė dalis kaip būsimosios gyvenamosios vietos nemažėjo, o kaip tik kasmet augo, 2010 m. siekusi 5,9 proc., 2017 m. sudarė net 10,5 proc. visų deklaravusių išvykimą. Emigruojančių į Angliją santykinė dalis iki 2019 m. išliko didžiausia, sudaranti kasmet vidutiniškai daugiau nei ketvirtadalį visų išvykusių. Tačiau nuo 2018 m. pastebima, kad santykinė dalis sumažėjo, o 2019 m. sumažėjo dar 3,1 proc. punkto. Tai įtakojo Jungtinės Karalystės išstojimas iš ES. Vokietija sulaukdavo vis daugiau į ją atvykstančių lietuvių. 2019 m. lyginant su 2010 m. šios šalies santykinė dalis padidėjo 4,2 proc. punkto. Ispanijos populiarumas visu analizuojamu laikotarpiu buvo vis mažesnis ir kiekvienais metais, šiek tiek pamažėdavo, balansavo ties 2,6 proc.

Apibendrinant emigrantų pasiskirstymą pagal būsimąją gyvenamąją vietą galima teigti, kad Lietuvos įstojimas į ES 2004 m. pakeitė tikslo šalių tarpusavio pozicijas, nors pagrindinės tikslo šalys išliko tos pačios. Daugiausiai lietuvių emigrantų sulaukia Jungtinė Karalystė ir kitos ES šalys, taip pat nemažai sulaukia Norvegija. Vis didesnę šių šalių kaip gyvenamosios vietos pasirinkimą lėmė susidaręs ir vis didėjantis migracijos tinklas, kai anksčiau atvykę asmenys perduoda informaciją apie šalį ir padeda įsitvirtinti naujiems atvykėliams. Tačiau Jungtinei Karalystei išstojus iš ES emigrantų srautai turėtų pasikeisti.

Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirstymas pagal pilietybę pateiktas 9 lentelėje. Žmonių, turinčių Lietuvos pilietybę, imigravimas dar gali būti vadinamas reemigracija. Analizuojamu laikotarpiu į Lietuvą kasmet vidutiniškai imigruodavo 15377 Lietuvos ir 6491 užsienio šalių piliečiai.

Lietuvių reemigracija nuo 2010 m. iki 2019 m. nuolat augo, tačiau buvo ir sumažėjimų. 2016 m. sugrįžusiųjų skaičius siekė 14207 asmenys, o 2017 m. jis sumažėjo 28,5 proc., t.y. iki 10155 asmenų. Nuo 2018 m. matomos didėjimo tendencijos.

Užsienio šalies piliečių imigracija į Lietuvą pasižymėjo trimis periodais: nuo 2010 m. iki 2014 m. didėjo, 2015 sumažėjo, o nuo 2016 m. vėl pradėjo augti. Užsieniečių imigracijos augimą galima susieti su geresne šalies imigracijos politika bei šalies ekonominiu vystymusi.

9 lentelė

Imigrantų, deklaravusių atvykimą, pasiskirstymas pagal pilietybę 2010 – 2019 m.

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Vid.
Lietuviai, sk.	4153	14012	17357	18975	19528	18383	14207	10155	16592	20412	15377
Grandininis pokytis, sk.	-	9859	3345	1618	553	-1145	-4176	-4052	6437	3820	1807
Grandininis pokytis, proc.	-	237,4	23,9	9,3	2,9	-5,9	-22,7	-28,5	63,4	23	33,6
Užsieniečiai, sk.	1060	1673	2486	3036	4766	3747	5955	10213	12322	19655	6491
Grandininis pokytis, sk.	-	613	813	550	1730	-1019	2208	4258	2109	7333	2066
Grandininis pokytis, proc.	-	57,8	48,6	22,1	57	-21,4	58,9	71,5	20,7	59,5	41,6

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Vertinant imigrantų pasiskirstymą pagal pilietybę bendroje imigracijos apimtyje matyti, kad per visą nagrinėjamą laikotarpį, išskyrus 2019 m., lietuvių imigrantų santykinė dalis buvo didesnė nei užsienio šalies piliečių (žr. 5 priedą). Imigracijos srautus kiekvienais metais sudarydavo vidutiniškai 73,5 proc. Lietuvos ir 26,5 užsienio piliečių.

Apibendrinant imigrantų pasiskirstymą pagal pilietybę galima daryti išvadą, kad Lietuvai būdingas reemigracijos procesas, kuomet išvykę svetur šios Lietuvos piliečiai grįžta atgal. Tačiau palyginus imigracijos srautus su emigracijos srautais, grįžta tik gana nedidelė dalis išvykusių. Tačiau pastarųjų piliečių sparčiau didėjantys imigracijos rodikliai rodo, kad Lietuva užsieniečiams tampa vis labiau patraukli.

Per 2010 – 2019 m. laikotarpį į Lietuvą daugiausiai atvyko 25 – 59 amžiaus grupės imigrantų, kasmet vidutiniškai apie 15517 gyventojų, mažiausiai - 60 m. ir vyresnių, kiekvienais metais vidutiniškai apie 582 gyventojus (10 lentelė).

2014 m. palyginus su 2013 metais, 15 - 24 amžiaus gyventojų imigravo 520 gyventojais arba 11,5 proc. mažiau, o 25 – 59 amžiaus gyventojų 2313 asmenų daugiau nei jaunimo arba 15,6 proc. daugiau nei prieš tai buvusiais metais.

2011 m. labiausiai išaugęs 15 – 24 m. ir 25 – 59 m. atvykusių amžiaus grupių procentas (iki 293,3 proc. ir 194,6 proc.) rodo, kad tais metais į Lietuvą imigravo daug jaunimo, bei darbingo amžiaus žmonių. Nuo 2012 m. imigrantų pradėjo daugėti visose pasiskirstymo pagal amžių grupėse, tačiau būtų ir svyravimu. Nuo 2013 m. iki pat 2017 m. 15 – 24 amžiaus imigrantų ėmė mažėti. Didžiausias sumažėjimas pastebimas 2015 m. (iki 15 proc.). O nuo 2015 m. pradėjo mažėti vaikų ir darbingo

amžiaus imigrantų. Vyresnio amžiaus grupėje pastebimos didėjimo tendencijos. Imigracijos į Lietuvą didėjimo tendencijos išlieka ir 2019 m., labiausiai šiais metais pasikeičia vidutinio amžiaus imigrantų skaičius, kuris padidėja 44,8 proc. Vyresnių gyventojų amžiaus ir jaunimo grupėse imigrantų skaičius padidėja atitinkamai 35,8 proc. ir 21,4 proc. Tad galima teigti, kad Lietuva tampa vis patrauklesnė šalis visoms imigrantų grupėms.

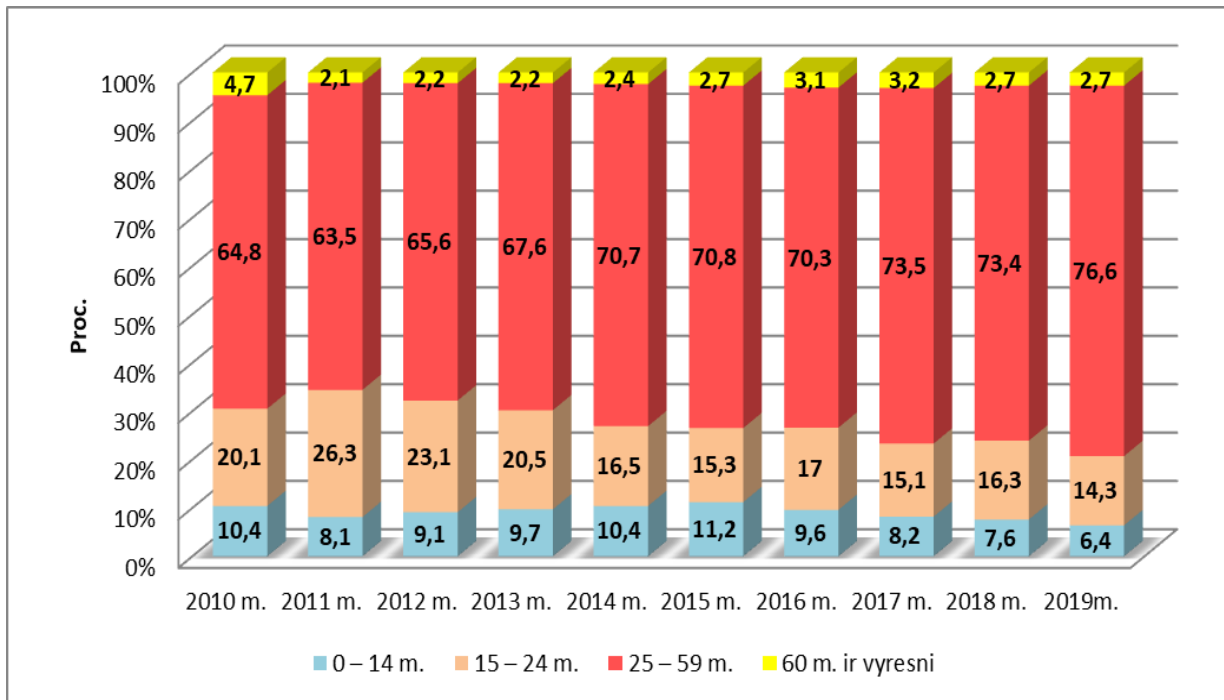
10 lentelė

Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirstymas pagal amžių 2010 – 2019m.

Amžius, m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Vid.
0 – 14 m.	542	1270	1802	2132	2536	2457	1937	1678	2196	2548	1910
Grandininis pokytis, sk.	-	728	532	330	404	-79	-520	-259	518	352	223
Grandininis pokytis, proc.	-	134,3	41,9	18,3	18,9	-3,1	-21,2	-13,4	30,9	16	24,7
15 – 24 m.	1049	4126	4593	4509	3989	3391	3424	3081	4718	5726	3861
Grandininis pokytis, sk.	-	3077	467	-84	-520	-598	33	-343	1637	1008	520
Grandininis pokytis, proc.	-	293,3	11,3	-1,8	-11,5	-15	1	-10	53,1	21,4	38
25 – 59 m.	3379	9956	13015	14874	17187	15677	14171	14959	21217	30730	15517
Grandininis pokytis, sk.	-	6577	3059	1859	2313	-1510	-1506	788	6258	9513	3039
Grandininis pokytis, proc.	-	194,6	30,7	14,3	15,6	-8,8	-9,6	5,6	41,8	44,8	37
60 m. ir vyresni	243	333	433	496	582	605	630	650	783	1063	582
Grandininis pokytis, sk.	-	90	100	63	86	23	25	20	133	280	91
Grandininis pokytis, proc.	-	37	30	14,5	17,3	4	4,1	3,2	20,5	35,8	18,5

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Imigrantų, deklaravusių savo atvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dalis bendroje emigracijos apimtyje analizuojamu laikotarpiu pateikta 12 paveiksle. 25 – 59 m. imigrantų dalis bendroje imigracijos apimtyje po truputį nuolat augo iki pat 2019 m. ir santykinai užėmė didžiausią dalį.

12 pav. Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dalis bendroje imigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

2011 m. plūstelėjo jaunų imigrantų banga, žmonių nuo 15 iki 24 m., tačiau vėlesniais metais Lietuva jiems darėsi vis mažiau patraukli. Per devynerius metus santykinė jaunimo imigrantų dalis nukrito nuo 26,3 proc. iki 14,3 proc.

Tiriant imigrantų pasiskirstymą 2010 – 2019 m. laikotarpiu pagal lytį buvo nustatyta, kad daugiau atvyko vyrų nei moterų, atitinkamai kiekvienais metais vidutiniškai apie 13559 vyrai ir 8310 moterų (11 lentelė). Iki 2014 m. vyrų imigravo vis daugiau, labiausiai imigracija spartėjo 2011 m., kuomet lyginant su 2010 m. imigruojančių padaugėjo 204,3 proc. Moterų imigracijos dinamikos eilutė didėjo iki 2014 m. Šiame laikotarpyje 2011 m. labiausiai padidėjo emigrančių srautai, jų atvykimas į Lietuvą palyginus su prieš tai buvusiais metais padidėjo 196,9 proc.

Imigravusiųjų vyrų sumažėjo tik metais. 2015 – 10,1 proc. Moterų sumažėjimas pasireiškė per pastaruosius 2015 – 2017 metus. Pirmaisiais metais sumažėjo 7,5 proc., 2016 m. jau 24,4 proc., o 2017 m. nukrito iki 20,8 proc.

11 lentelė

Imigrantų pasiskirstymas pagal lytį 2010 – 2019 m.

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Vid.
Vyrai, sk.	2792	8497	10906	11999	13322	11979	12489	14294	19981	29330	13559
Grandininis pokytis, sk.	-	5705	2409	1093	1323	-1343	510	1805	5687	9349	2949

Grandininis pokytis, proc.	-	204,3	28,4	10	11	-10,1	4,3	14,5	39,8	46,8	38,8
Moterys, sk.	2421	7188	8937	10012	10972	10151	7673	6074	8933	10737	8310
Grandininis pokytis, sk.	-	4767	1749	1075	960	-821	-2478	-1599	2859	1804	924
Grandininis pokytis, proc.	-	196,9	24,3	12	9,6	-7,5	-24,4	-20,8	47,1	20,2	28,6

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

6 priede pavaizduotos santykinės imigravusių vyrų ir moterų dalys bendroje emigracijos apimtyje analizuojamais metais. Kasmet daugiau nei pusė atvykstančiųjų buvo vyrai, jų užimama dalis svyravo nuo 53,6 proc. iki 73,2 proc. Didžiausias skirtumas tarp imigravusių vyrų ir moterų buvo stebimas 2019 metais, atitinkamai 73,2 proc. ir 26,8 proc.

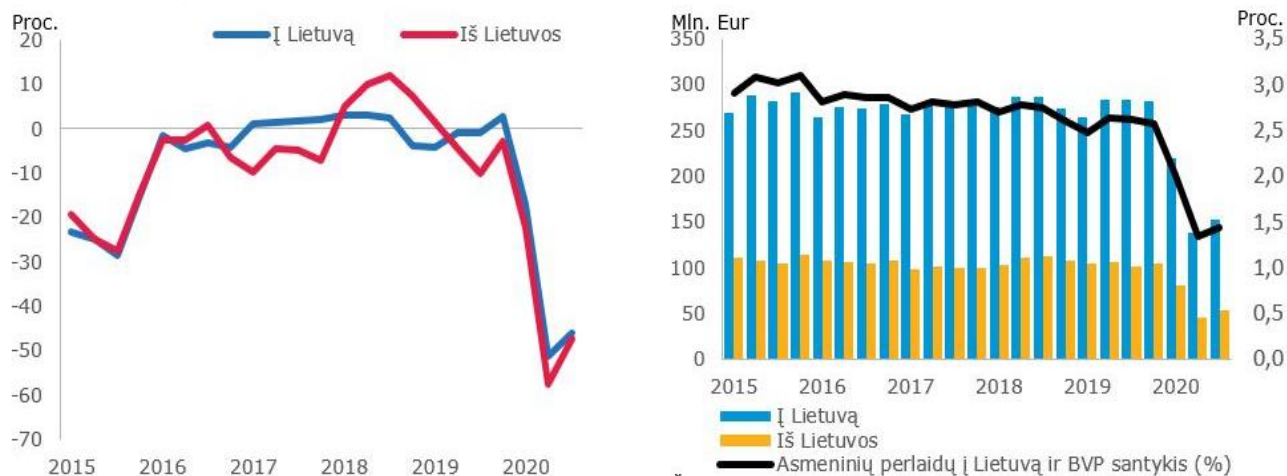
Išanalizavus imigrantų pasiskirstymą pagal amžių ir lytį galima teigti, kad Lietuva tampa vis labiau patrauklesnė imigrantams. Nes beveik kiekvienais metais visose amžiaus grupėse skaičius didėjo. Tai turėjo įtakos ir imigrantų pasiskirstymui pagal lytį, tačiau vyrų santykinė dalis visu analizuojamu periodu išliko vyraujanti.

Migrantų galimos perlaidos yra laikomos esmine darbo jėgos migracijos priežastimi. Emigrantų piniginės perlaidos ir šių srautų intensyvumas, traktuojamas kaip motyvuojantis veiksnys emigruoti. Jų įtaka šalies ekonomikai priklauso nuo to, kaip jos yra išleidžiamos gavėjų. Didžiausia nauda pasiekama, kai migrantų persiūstais pinigais finansuojamas išsimokslinimas, naujų įmonių steigimas ir kitos daug pridėtinės vertės galinčios sukurti verslo sritys, o ne trumpalaikių prekių ir paslaugų vartojimas arba spekuliacijos nekilnojamojo turto rinkoje. Migrantų parama gali suteikti šalies ūkiui galimybę išleisti daugiau nei jame pagaminama, importuoti daugiau nei iš jo eksportuojama ir investuoti daugiau nei jame sutaupoma (SEB Vilniaus bankas, 2007).

Lietuvai įstojus į ES, dėl netaikomos pereinamojo laikotarpio migracijos kontrolės JK buvo viena patraukliausių emigracijos krypčių. Lietuvius viliojo ir didesnis darbo užmokestis, tačiau, palyginti su darbo užmokesčiu JK, Lietuvoje jis padidėjo 20 proc. p. ir pasiekė 61 proc. JK darbo užmokesčio lygio. Kitaip tariant, JK patrauklumas uždarbio atžvilgiu sumažėjo. Negalima teigti, kad Brexitas yra pagrindinė emigrantų grįžimo į Lietuvą priežastis, tačiau tikėtina, kad neapibrėžtumas ir numatomi judėjimo bei veiklos ribojimai prisideda prie naujų emigrantų į JK skaičiaus mažėjimo. 2011 m. į JK išvyko 26 tūkst. lietuvių – beveik pusė visų emigrantų, o 2019 m. tokių buvo tik šiek tiek daugiau nei 10 tūkst. Pagerėjo ir grįžtančiųjų iš JK statistika, o migracijos balansas su JK, 2017 ir 2018 m. sudaręs atitinkamai –16,6 tūkst. ir –4,5 tūkst. gyventojų, 2019 m. tebuvo –400. Kartu asmeniniai pervedimai į Lietuvą iš JK sumažėjo trečdaliu (Lietuvos bankas, 2020).

Tikėtina, kad didžioji dalis Lietuvos emigrantų, planuojančių likti JK, jau pasirūpino visais būtiniais formalumais. Nepaisant to, prognozuojami ekonominiai sunkumai ir darbo vietų mažėjimas gali

neigiamai paveikti JK likti nusprendusių gyventojų pajamas. Pervedimams į Lietuvą poveikį gali daryti ir kintantis svaro kursas. Jam mažėjant, emigrantų santaupų vertė eurais kristų, o tai neigiamai paveiktų pervedimus į Lietuvą. Krintant svaro kursui, 2019 m., palyginti su 2018 m., asmeninės perlaidos iš JK į Lietuvą sumažėjo daugiau nei ketvirtadaliu. Naujausiais duomenimis, 2020 m. pirmojo–trečiojo ketvirčių, palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu, perlaidos iš JK sumažėjo daugiau nei 40 proc. (Lietuvos bankas, 2020).

13 pav. Piniginės perlaidos į Lietuvą (mln. eurų) ir jų pokytis (proc.) 2015 – 2019 m.
Šaltinis: Lietuvos banko duomenys

2019 m. pirmojo–trečiojo ketvirčių asmeninių pervedimų į Lietuvą srautas siekė 832 mln., 2020 m. atitinkamą laikotarpį – tik 510 mln. Eur (38 % mažiau). Trečiąjį ketvirtį emigrantų į Lietuvą pervedamų lėšų srautas buvo lygus 153 mln. Eur – net 46 proc. mažiau nei prieš metus (Lietuvos bankas, 2020).

Sustabdžius pandemijos plitimą, asmeninių perlaidų srautai grįžtų prie ilgojo laikotarpio tendencijos, kai kiekvienais metais į Lietuvą pervedama maždaug 1 mlrd., o iš Lietuvos – apie 400 mln. Eur (pervedimams į Lietuvą kasmet nedaug mažėjant, o iš Lietuvos – didėjant). Šiomet galima tikėtis maždaug 40 proc. mažesnio emigrantų perlaidų į Lietuvą srauto, o kitais metais, išsipildžius palankiajam scenarijui ir pavykus sustabdyti viruso plitimą dar metų viduryje – jų atsigavimo (Lietuvos bankas, 2020).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad migrantų piniginės perlaidos priklauso nuo migracijos masto, o pastarasis yra įtakojamas šalyje vykstančių ir su šalimi susijusių procesų.

2.2 Lietuvos socioekonominių rodiklių retrospektyvinė analizė

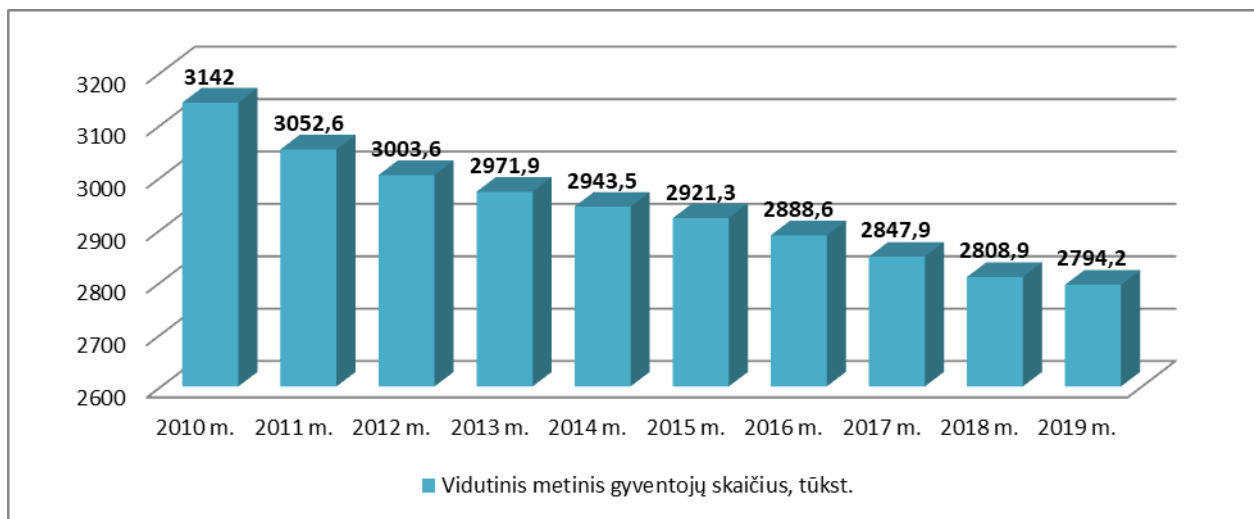
Šiuolaikinės valstybės socialinė ir ekonominė raida yra sudėtingų ir prieštaringų procesų kompleksas, reikalaujantis gilaus ir daugialypio suvokimo bei pažinimo, sisteminio požiūrio ir

efektyvaus valdymo. Dažnai pagal socialinius ir ekonominius rodiklius sprendžiama apie valstybių ūkio plėtrą, jo reikšmę pasaulio ekonomikai, valstybių gyvenimo lygį, socialinius laimėjimus ir panašiai. Taigi Lietuvai, kaip ir kitoms šalims, socioekonomika ir jos analizė vaidina svarbų vaidmenį šalies lygmeniu.

Šiuo metu pasaulyje stebimi dviejų krypčių su gyventojais susiję procesai, t. y. gyventojų skaičiaus augimas ir mažėjimas kuri kitaip vadinama depopuliacija, vykstantys įvairiais tempais. Šie reiškiniai negali būti vertinami vienareikšmiškai. Viena vertus, daugiau gyventojų reiškia daugiau darbo jėgos, didesnę gaminamos produkcijos kiekį, daugiau suteiktų paslaugų, didesnę vartojimą ir, žinoma, daugiau valstybei sumokamų mokesčių. Kita vertus, pernelyg spartus gyventojų skaičiaus augimas sukuria specifines problemas, susijusias, visų pirma, su darbo rinka.

Nuo praėjusio dešimtmečio pradžios Lietuvos demografinė raida taip pat sparčiai kinta, tačiau šalyje stebima priešinga tendencija - gyventojų skaičiaus spartus mažėjimas. Viena iš priežasčių, lemianti Lietuvos gyventojų mažėjimą yra neigiamas natūralus gyventojų prieaugis. Lietuvos vidutinis gyventojų skaičius kiekvienais nagrinėjamais metais pateikiamas 14 paveiksle.

Kasmet pastebimos Lietuvos gyventojų mažėjimo tendencijos: 2010 m. gyventojų skaičius siekė 3142 tūkst., o 2019 m. užfiksuotas 2794,2 tūkst. Lietuvos gyventojų skaičius. Per dešimt analizuojamų metų gyventojų skaičius sumažėjo 13 proc. šalies gyventojų. Didžiausias pokytis užfiksuotas 2011 m., kuomet 2010 m. gyventojų buvo 3142 o jau 2011 metais liko 3052,6, t.y. sumažėjo 2,8 proc. gyventojų skaičiaus.

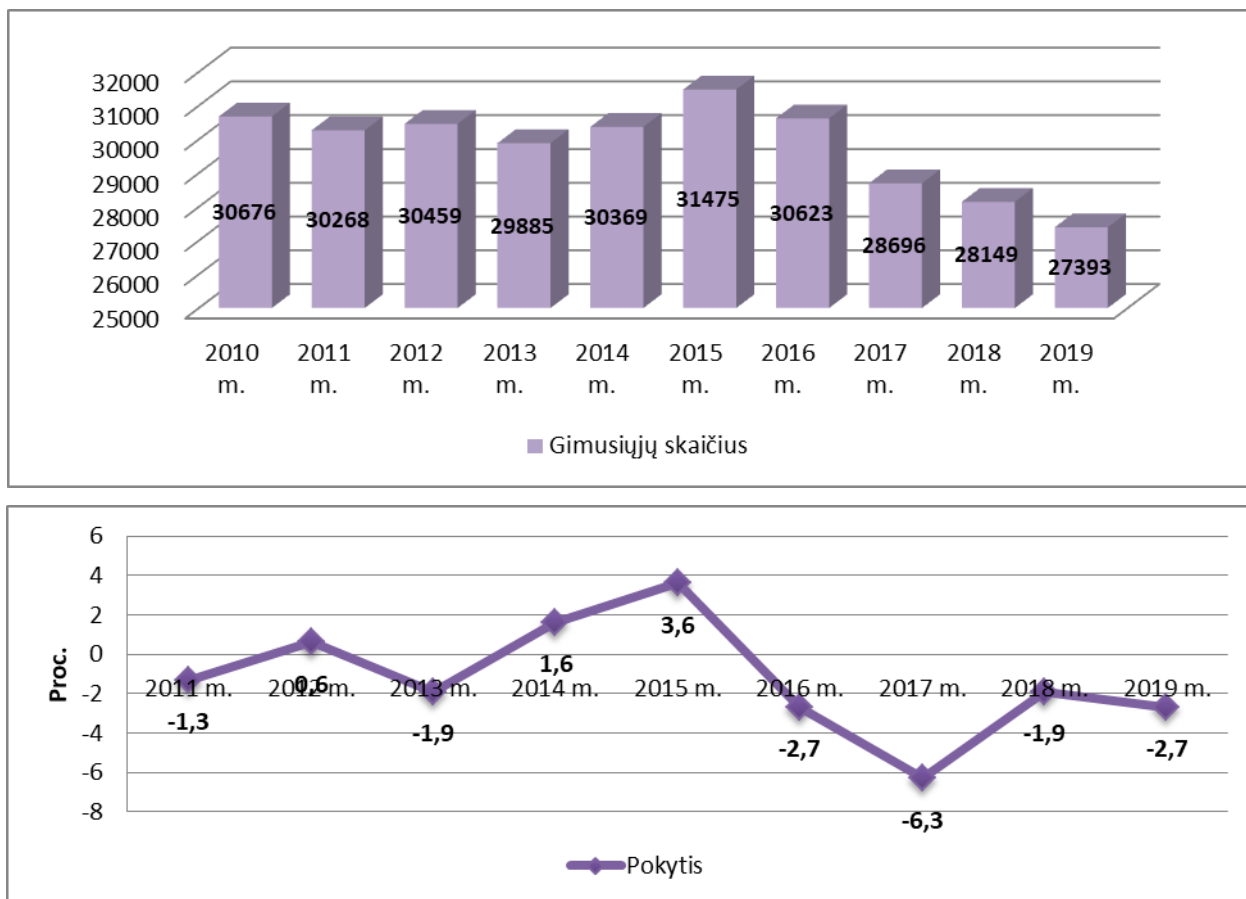
14 pav. Vidutinis metinis gyventojų skaičius (tūkst.) Lietuvoje 2010 -2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Taigi atsižvelgiant į nagrinėjamų metų neigiamas Lietuvos gyventojų skaičiaus tendencijas galima teigti, kad šalyje grėsmingai didėja demografinė krizė ir galima pritarti Kaminskienės (2009) nuomonei, kad Lietuva kaip ir daugelis išsivysčiusių Europos valstybių yra priskiriama prie valstybių su mažėjančiu gyventojų skaičiumi.

Labai svarbus ir neatsiejamas nuo gyventojų skaičiaus yra gimstamumo rodiklis. Tai - svarbiausias veiksnys atskirų valstybių gyventojams gausėti, o globaliniu mastu – vienintelė galimybė žmonijai išlikti.

Nors 2015 m. gimusiųjų skaičius dar augo ir buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį gimus 31475 asmenims, tačiau padidėjimas ilgai netruko ir nuo 2016 m. gimstamumas tik mažėjo (15 pav.). 2019 m. gimstamumo rodiklis nukrito iki 27393 gimusiųjų asmenų, sumažėjo 2,7 proc.

15 pav. Gimusiųjų skaičius ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.

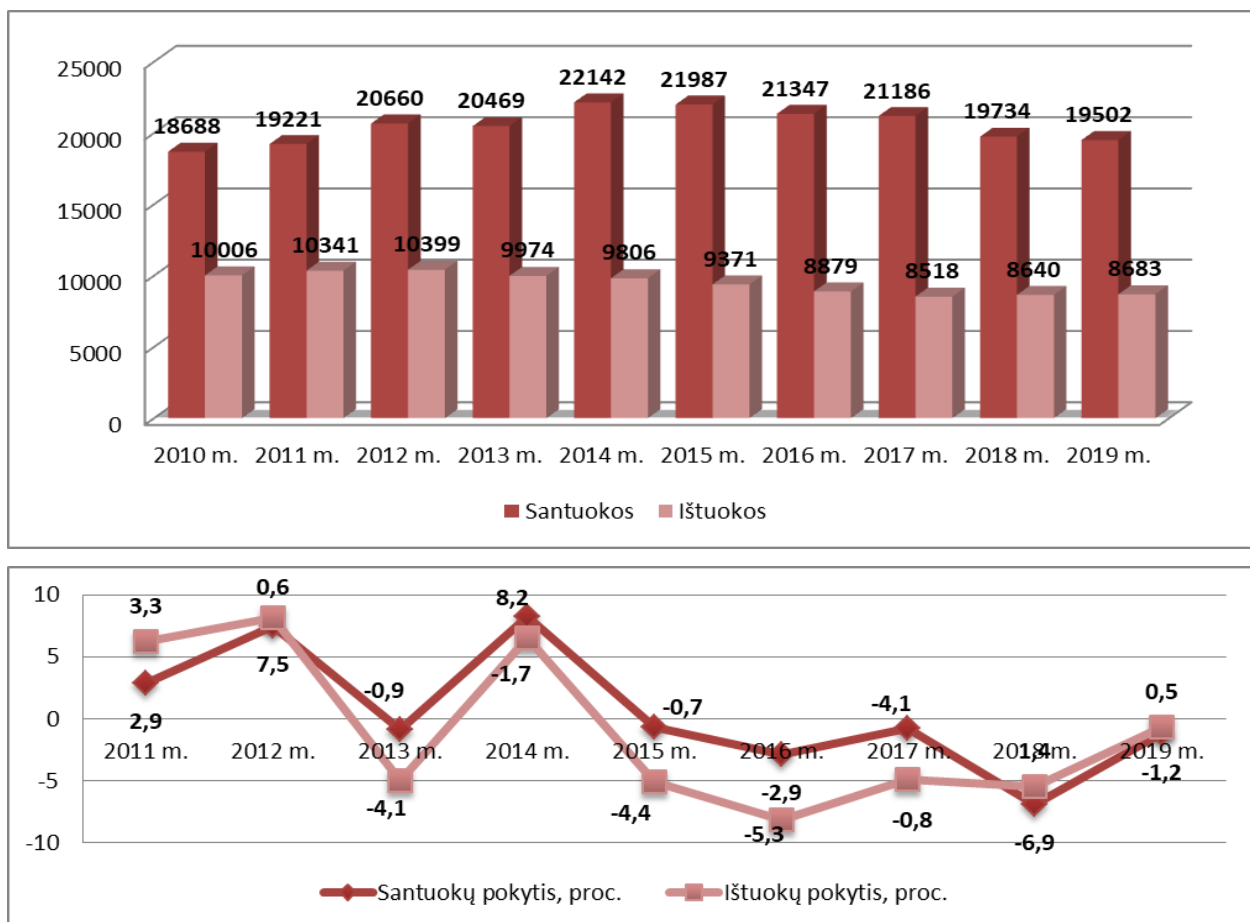
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant galima teigti, kad nors pastaruosius kelerius metus (išskyrus 2015 m.) Lietuvoje gimė mažiau vaikų gimstamumas šalyje vis dar labai mažas ir neužtikrinantis natūralios kartų kaitos, kai mirštanti karta pakeičiama bent tokio paties dydžio gimstančia karta. Statistinių duomenų analizė rodo, kad vieni svarbiausių (tačiau nevieninteliai) gimstamumą lemiančių veiksnių yra ekonominiai.

Santuokos betarpiškai susijusios su gimstamumu: kuo mažiau žmonės tuokiasi, tuo mažiau vaikų gimsta. Paskutiniaisiais dešimtmečiais industrinėse šalyse kartu su vykstančiais gyvenimo būdo pokyčiais kinta ir požiūris į šeimą, lemiantis jos struktūrą. Lietuva – ne išimtis. Šalies gyventojų santuokų ir ištuokų skaičius per 2010 – 2019 m. laikotarpį pavaizduotas 16 paveiksle.

Nuo nagrinėjamo laikotarpio pradžios iki 2014 m. santuokų skaičius nuolat augo. 2010 m. buvo įregistruotas 18688 santuokų skaičius, o 2014 metais – 22142 santuokos. Augimo tempai buvo nepastovūs, labiausiai šis rodiklis padidėjo 2014 m. (8,2 proc.). Vėlesniais metais santuokų skaičius mažėjo, tačiau nežymiai, t.y. nuo 0,7 iki 1,2 proc. Per 2018 m. susituokė 19734 poros, tais metais susituokusių porų skaičius sumažėjo 6,9 proc. - labiausiai per analizuojamus metus. Visa tai rodo, kad ekonominio nestabilumo metu paprastai vengiama papildomos atsakomybės ir įsipareigojimų.

Skyrybų skaičiaus tendencijos analizuojamu laikotarpiu buvo nepastovios. Gyventojai daugiausiai skyrybų įregistravo 2012 m. (10399), mažiausiai 2017 m. (8518). 2016 metais skyrybų rodiklis labiausiai sumažėjo (5,3 proc.) per visą nagrinėjamą laikotarpį. Nuo 2010 m. išsiskyrusių porų skaičius augo skirtingais tempais, nežymiai sumažėjant ir padidėjant. Pastaruosius pokyčius galima paaikškinti remiantis Maslauskaite (2005), kurios nuomone skyrybų skaičių lemia ne tik vidiniai stresoriai, kylantys iš tarpusavio santykių socialinių ir psichologinių procesų, bet ir išoriniai – apspręsti platesnių ūkinių ir socialinių visuomenės pokyčių tokių kaip nedarbas, suirutė ir pan. Galima teigti, kad užsitęsusios ekonominės krizės pasekmės paveikė šeimas dvejopai: sutvirtino jas arba, priešingai, išskyrė.

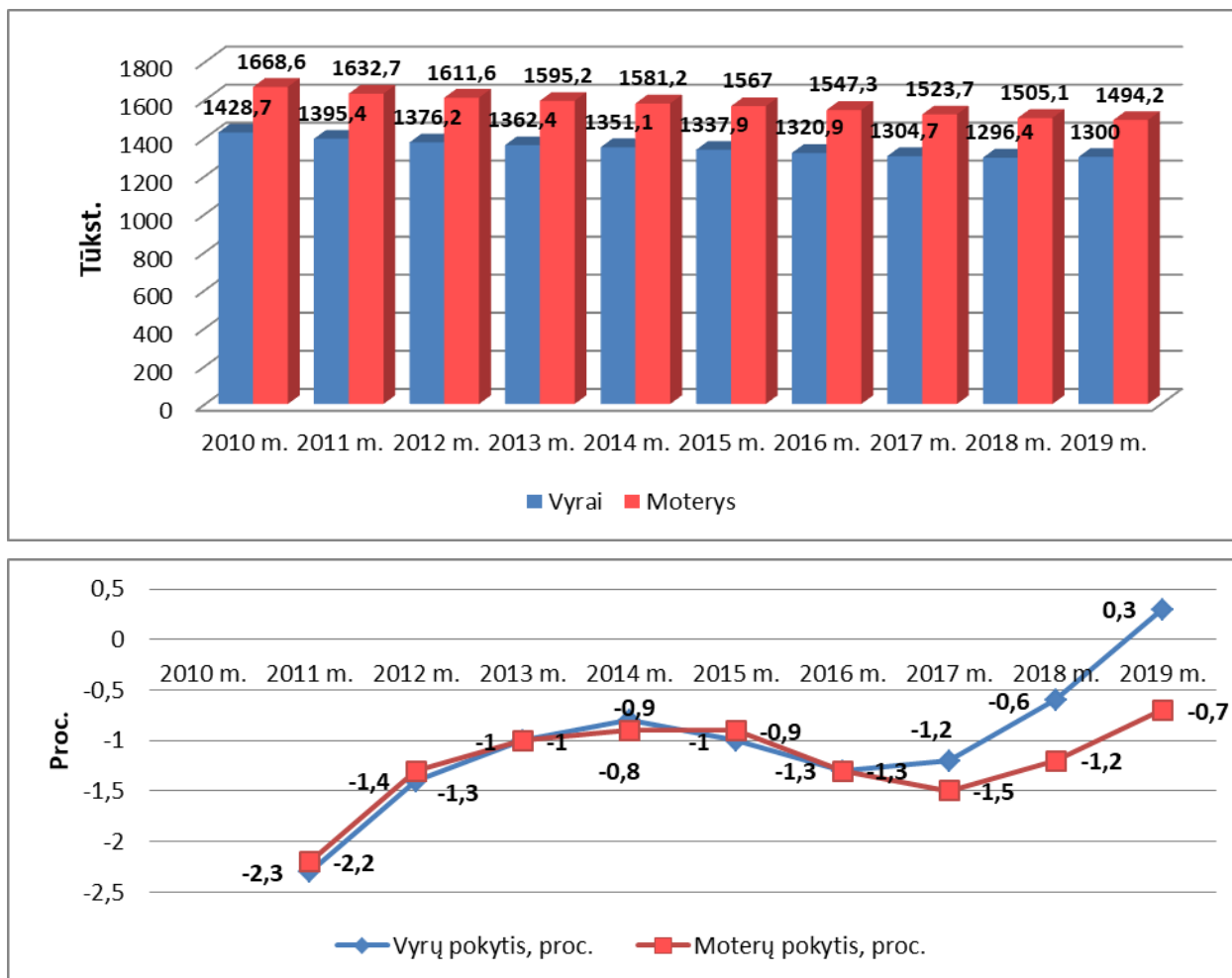

16 pav. Gyventojų santuokų ir ištuokų skaičiaus pasiskirstymas bei jų pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant galima teigti, kad gana didelė sukurtų santuokų dalis išyra. Nors ištuokų skaičius sumažėjo, tačiau jų padidėjimas 2012 m. rodo, kad dalis šeimų neatlaikė užklupusių bei tebesitęsiančių sunkumų ir santykinai žlugo. Nepalanki šalies ekonominė situacija stipriai paveikė ir žmonių apsisprendimą tuoktis – santuokų skaičius žymiai sumažėjo.

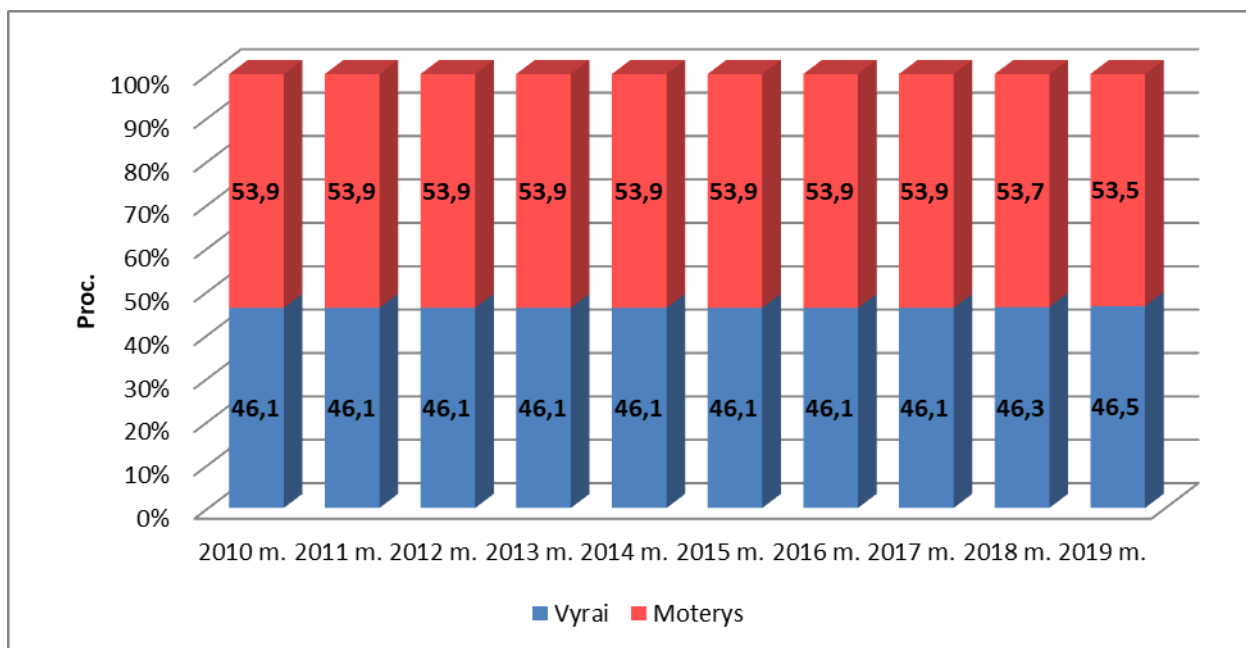
Lietuvos gyventojų pasiskirstymas pagal lytį pateiktas 17 paveiksle, o gyventojų pasiskirstymo pagal lytį struktūros pokyčiai pavaizduoti 18 paveiksle.

17 pav. Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Analizuojamu laikotarpiu moterų ir vyrų skaičius kiekvienais metais mažėjo. 2010 m. šalyje gyveno 1668,6 tūkst. moterų, o vyrų – 1428,7 tūkst. Tačiau 2019 m. jų skaičius sumažėjo atitinkamai iki 1494,2 tūkst. ir 1300 tūkst. Moterų skaičius kasmet vidutiniškai sumažėdavo po 1,2 proc. ir sumažėjimo tendencija buvo pastovi. Vyrų skaičius nagrinėjamais metais sumažėdavo nuo 0,1 iki 1 proc.

18 pav. Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje, pasiskirsčiusio pagal lytį, dalis bendroje gyventojų skaičiaus metų pabaigos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Per visus analizuojamus metus moterų dalis bendroje gyventojų skaičiaus apimtyje nežymiai mažėjo, o vyrų nežymiai didėjo. Moterys sudarė daugiau nei pusę visų gyventojų ir vidutiniškai kasmet siekė 53,8 proc. Gyventojų pasiskirstymas pagal lytį aštuonerius metus nekito, o nuo 2018 m. iki pat analizuojamo laikotarpio pabaigos keitėsi po 0,2 proc. punkto.

Apibendrinant gautus duomenis galima daryti išvadą, kad analizuojamu laikotarpiu mažėjant bendram gyventojų skaičiui, mažėja ir moterų, ir vyrų skaičius. Pastarųjų mažėjimas vyksta sparčiau. Iš dalies tai galima paaiškinti gyvensenos įgūdžiais ir įpročiais: moterims labiau būdingas sveikatą stiprinantis elgesys, o vyrams priešingai – sveikatą žalojantis elgesys, lemiantis išgyvenamumą ir mirtingumą.

Socialiniu demografiniu požiūriu svarbu, kaip kis gyventojų struktūra sustambintose amžiaus grupėse, kokie bus vaikų, jaunimo, likusių darbingo amžiaus asmenų ir pensinio gyventojų skaičiaus santykio pokyčiai. Žinios apie gyventojų sudėtį pagal amžių yra būtinos ir reikalingos ne tik numatyti procesų tendencijas ateityje, bet ir pagal vykstančius pokyčius pritaikyti švietimo, sveikatos apsaugos, socialines, ekonomikos, finansų ir kt. sistemas. Gyventojų skaičiaus pasiskirstymas pagal amžių Lietuvoje pateiktas 12 lentelėje.

Analizuojamu laikotarpiu iš visų amžiaus grupių labiausiai išsiskiria 15 - 24 m. gyventojų skaičiaus tendencijos, kiekvienais metais šių asmenų nuolat sumažėja, vidutiniškai po 4,7 proc. per metus. 2010 m. šalyje jaunimo augo 446,8 tūkst., o 2019 m. tik 289,9 tūkst. Tačiau būtina pažymėti, kad nors ir 15 – 24 m. amžiaus asmenų skaičius mažėjo, tačiau nagrinėjamą laikotarpį galima išskirti į tris periodus: 2010 – 2014 m., 2015 – 2017 m. ir 2018 – 2019 m. Pirmuoju periodu neigiamas

pokytis vis labiau mažėjo, t.y. nuo 4,8 proc. iki 3,2 proc., o antruoju pradėjo kasmet didėti ir lyginant 2017 m. su 2016 m. sumažėjo 7 proc., tai didžiausias sumažėjimas per nagrinėjamą laikotarpį.

12 lentelė

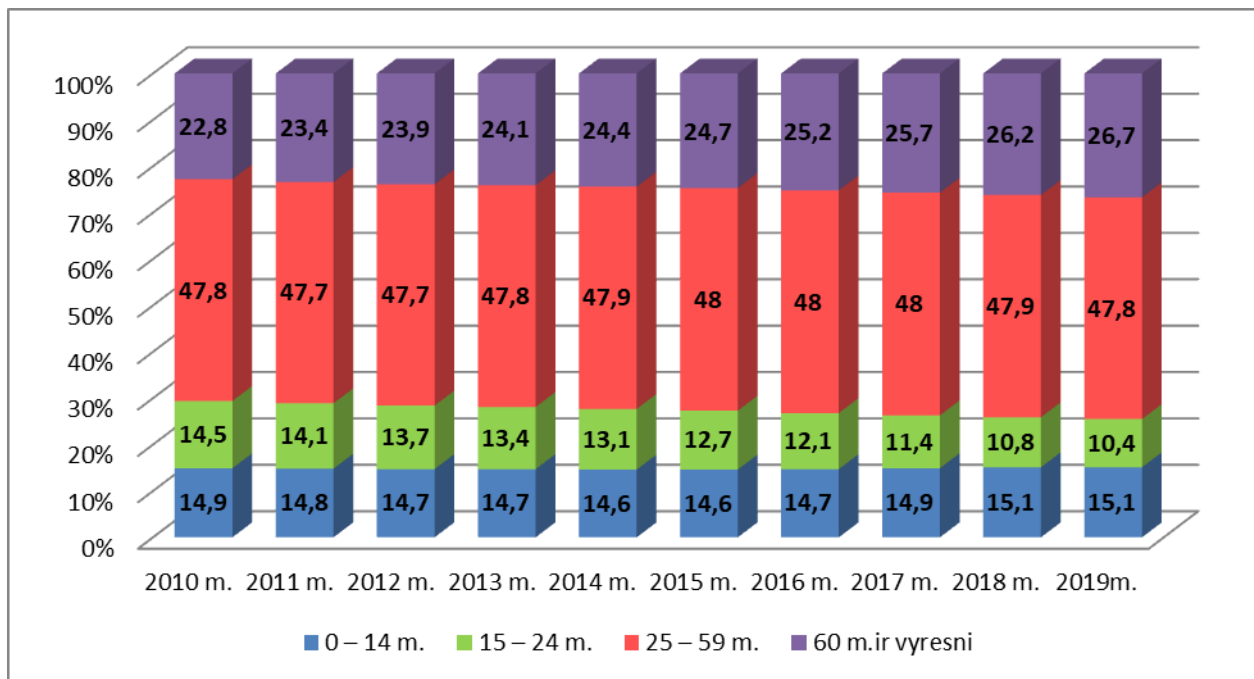
Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje pasiskirstymas pagal amžių 2010 – 2019 m., tūkst.

Amžius, m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019m.
0 – 14 m.	462,3	449,2	440,3	433,4	427,8	424,6	423	421,7	421,7	422,7
Grandininis pokytis, proc.	-	-2,8	-2	-1,6	-1,3	-0,7	-0,4	-0,3	0	0,2
15 – 24 m.	446,8	425,5	409,6	396,5	383,9	367,8	346,8	322,6	302	289,9
Grandininis pokytis, proc.	-	-4,8	-3,7	-3,2	-3,2	-4,2	-5,7	-7	-6,4	-4
25 – 59 m.	1481,7	1443,9	1425,5	1414,1	1405,4	1394	1376,8	1357,3	1342,6	1335,4
Grandininis pokytis, proc.	-	-2,6	-1,3	-0,8	-0,6	-0,8	-1,2	-1,4	-1,1	-0,5
60 m. ir vyresni	706,4	709,5	712,3	713,8	715,5	718,4	721,7	726,8	735,2	746,5
Grandininis pokytis, proc.	-	0,4	0,4	0,2	0,2	0,4	0,5	0,7	1,2	1,5

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Vyresnio amžiaus asmenų skaičius iki 2019 m. nežymiai kilo. 2010 m. šis rodiklis siekė 706,4 tūkst., o 2019 m. – 746,5 tūkst. Išskyrus 2013 m. ir 2014 m., vyresnio amžiaus skaičius didėjo mažesne dalimi, po 0,2 proc. Vėlesniais metais vyresniųjų asmenų skaičius pradėjo sparčiau kilti, nei jis prieš tai kilo. 25 – 59 m. amžiaus grupės gyventojų skaičius 2010 – 2019 m. laikotarpyje nuolat svyravo, tačiau pokyčiai nebuvo dideli, nes visą laikotarpį pastebima mažėjimo tendencija, kuri nežymiai svyravo. Daugiausiai šios grupės asmenų gyveno 2010 m. (1481,7 tūkst.), o mažiausiai – 2019 m. (1335,4 tūkst.). Vaikų amžiaus žmonių skaičiaus tendencijos nepastovios. Nuo 2011 m. šio rodiklio sumažėjimas ėmė mažėti, o 2018 m. sumažėjimas sustojo ir siekė 0 proc. 2019 m. vaikų skaičius nežymiai pakilo iki 0,2 proc. Šios grupės asmenų skaičiaus pokyčiai vyravo tarp teigiamos ir neigiamos reikšmės. Daugiausiai šios amžiaus grupės žmonių gyveno 2010 m. (462,3 tūkst.) per visą nagrinėjamą laikotarpį. Atsižvelgiant į gimstamumo ir vaikų skaičiaus rodiklius galima teigti, kad mažėjantis gimstamumas paveikė vaikų skaičių – jų sumažėjo, ir neigiama tendencija išlieka.

Gyventojų pagal amžių pasiskirstymas bendroje gyventojų apimtyje pavaizduotas 19 paveiksle.

19 pav. Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje, pasiskirsčiusio pagal amžių, dalis bendroje gyventojų skaičiaus metų pabaigos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Galima teigti, kad kiekvienos amžiaus grupės santykinės dalies tendencijos analizuojamu laikotarpiu pastovios. Iš pastovias kitimo tendencijas įgavusių asmenų amžiaus grupių didžiausią dalį bendroje gyventojų apimtyje sudaro 25 - 59 m. amžiaus piliečiai. Jų santykinė dalis, nežymiai tai didėjo tai mažėjo, o kiekvienais metais vidutiniškai sudarė 47,9 proc. visų piliečių. 60 m. ir vyresnių amžiaus grupės asmenų santykinė dalis per 2010 – 2019 m. nuolat didėjo po 0,2 – 3,9 proc, nuo 22,8 proc. laikotarpio pradžioje iki 26,7 proc. laikotarpio pabaigoje. Šios amžiaus grupės gyventojų dalis vidutiniškai kasmet sudarė po 24,7 proc. visų gyventojų.

0 – 14 m. amžiaus gyventojų grupės dalis bendroje gyventojų apimtyje, nagrinėjamu periodu tai mažėjo tai didėjo nors ir nespārčiausiais tempais. 2010 m. vaikų grupė sudarė 14,9 proc., o 2019 m. - jau 15,1 proc. visų asmenų. Iki 2015 m. šis rodiklis mažėdavo po 0,1 proc. kasmet, nuo 2016 m. jis pradėjo kilti aukštyn nors ir nedideliais tempais. 0 – 14 m. asmenys kiekvienais metais vidutiniškai sudarė 14,8 proc. gyventojų bendroje apimtyje.

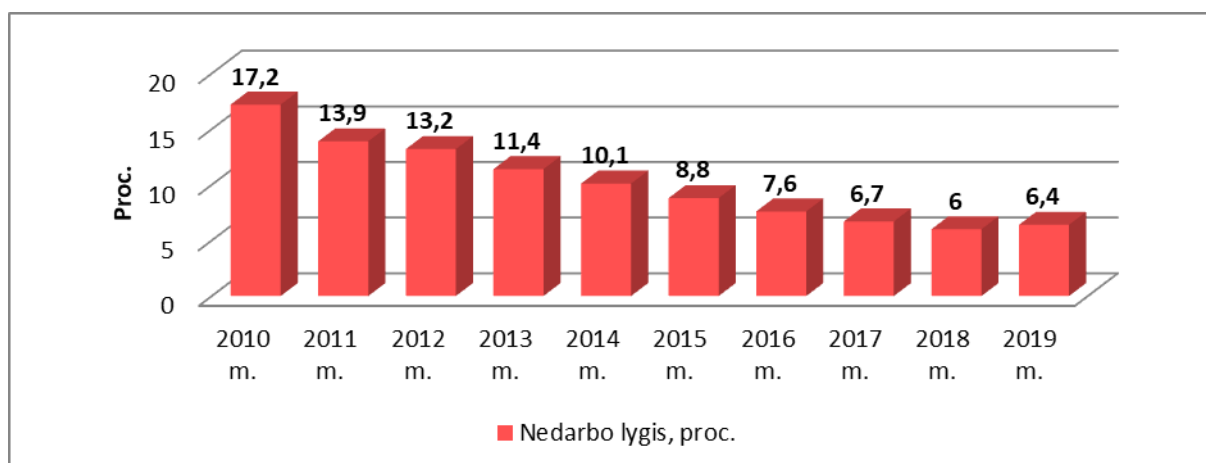
Įvertinus gyventojų iki 14 metų, 15 – 24 metų, 25 – 39 metų bei 60 metų ir vyresnių gyventojų skaičiaus ir jų proporcijų kaitą, galima padaryti išvadą, kad Lietuvos gyventojų amžiaus struktūra nagrinėjamu laikotarpiu nuolat senėjo ir pokyčiai buvo gana dramatiški. Vis labiau vaikų (0 – 14 m. asmenų) skaičių viršijant pagyvenusių (60 m. ir vyresnių) žmonių skaičiui, mažėjant vaikų ir didėjant pagyvenusių žmonių daliai bendroje apimtyje Lietuvoje fiksuojama sparti gyventojų senėjimo tendencija. Nors tai mažina konkurenciją darbo rinkoje, tačiau gyventojų senėjimas tuo pačiu mažina ir gyventojų ekonominį aktyvumą, menkina darbuotojų perkvalifikavimo bei naujausių žinių panaudojimo galimybes, didina išlaidytinių lyginamąjį svorį.

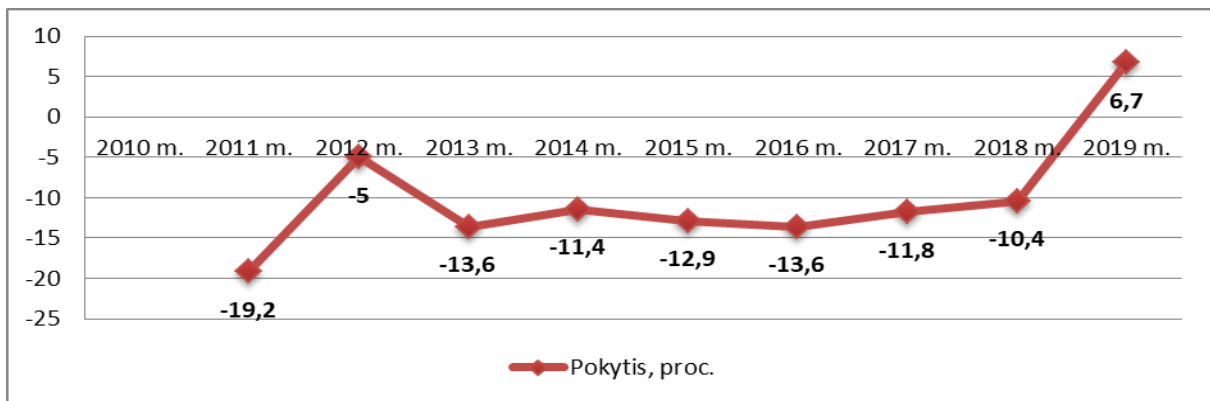
Darbo rinka yra ekonomikos posistemis, atstovaujantis svarbų gamybos veiksnį – darbą. Jos rodikliai yra vieni pagrindinių indikatorių, padedančių įvertinti esamą ekonominę-socialinę šalies ūkio būklės padėtį. Teigiami šalies pokyčiai skatina užimtumą, mažėjantį nedarbą ir skurdo lygį, didėjantį darbo užmokestį, gerėjantį pragyvenimo lygį bei vartojimą. Kiekvienos šalies prioritetą turėtų būti išlaikyti stabilią padėtį darbo rinkoje.

Kadangi darbo rinka yra stichiškas save reguliuojantis mechanizmas, todėl ji negali visiškai suderinti darbo jėgos pasiūlos ir paklausos. Visuminė darbo pasiūla ir paklausa šalyje atskirais momentais gali ir sutapti, tačiau visuomet išlieka didesnės ar mažesnės disproporcijos atskiruose darbo rinkos segmentuose – ekonominėse veiklose, profesijų grupėse, teritorijose (Stulgienė, Daunorienė, 2009). Kuo darbo pasiūla šalyje mažesnė už paklausą, tuo labiau vystosi nedarbas. Šis reiškinys yra viena iš aktualiausių, sunkiai sprendžiamų problemų daugelyje šalių, tarp jų ir Lietuva.

2010 – 2019 m. laikotarpiu galima pastebėti bedarbių mažėjimo tendencija (žr. 7 priedą). Gyventojų, neturinčių, bet ieškančių darbo skaičius 2010 m. sudarė 265,3 tūkst., o 2019 m. registruotų bedarbių buvo tik 93,7 tūkst. Plečiantis Lietuvos ūkiui, kuriant naujas darbo vietas, taikant darbo rinkos reguliavimo priemones 2011 m. šis skaičius, sumažėjęs, siekė 202,8 tūkst. Atitinkamai nedarbo lygio rodiklis tuo laikotarpiu sumažėjo 19,2 proc. (20 pav.).

2011 metais įvyko didžiausias bedarbių skaičiaus sumažėjimas per visą analizuojamą laikotarpį, kuris siekė 23,6 proc. Nuo 2012 m. nors ir daug lėčiau, bet bedarbių skaičius vis mažėjo. Tuo pačiu nedarbo lygis 2010 – 2019 m. laikotarpiu sumažėjo, nuo 17,2 proc. iki 6,4 proc. Tokį pasikeitimą lėmė palankios ekonominės sąlygos vykstantys teigiami procesai, t. y., naujų įmonių susikūrimas, laisvų darbo vietų ženklus padidėjimas bei reorganizacijų priimti nauji darbuotojai. Viena pagrindinių priežasčių, lėmusi nedarbo masto išryškėjimą 2010 m. buvo neregistruotų bedarbių siekis įteisinti savo bedarbystę darbo biržoje dėl Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatytos prievolės nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

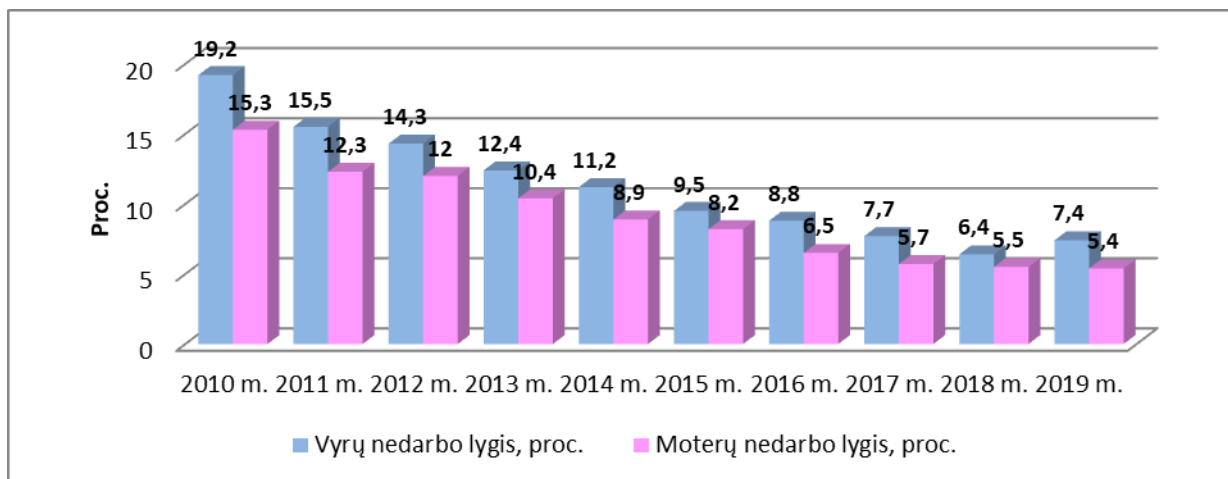
20 pav. Nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.

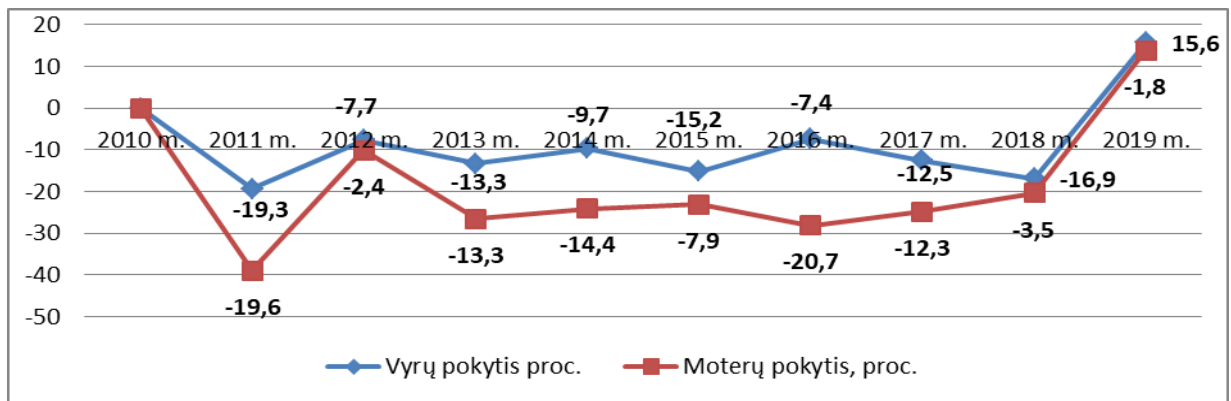
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Stebint nedarbo lygio pokyčius tiriamaisiais metais pasitvirtino Millard ir kt. (1997) teiginys, kad nedarbas yra linkęs sparčiau didėti nuosmukio nei mažėti ekonomikos augimo laikotarpiu. Lietuvos atveju gerėjant šalies ekonomikai nedarbo lygis sumažėdavo nuo 5 iki 19,2 procentinio punkto, o recesiniu laikotarpiu padidėdavo iki 6,7 proc. punkto.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad nedarbo mastas yra kintamas dydis, nes nuolat vyksta bedarbių pagausėjimo procesas ir kita vertus dalis bedarbių susiranda sau tinkamą darbą taip papildydami dirbančiųjų asmenų gretas. Nedarbą kaip problemą apsprendžia didelis bedarbių skaičius ir nedarbo lygis. Vertinant kiekybinę nedarbo rodiklių išraišką galima teigti, kad Lietuvos ekonomikos augimas gerino bedarbių situaciją šalies darbo rinkoje ir, priešingai, ekonomikos nuosmukis ją blogino.

Bedarbių vyrų ir moterų situacija darbo rinkoje tiriamuoju laikotarpiu pavaizduota 21 paveiksle.

21 pav. Nedarbo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Per visą nagrinėjamą laikotarpį abiejų lyčių asmenų nedarbo lygis buvo panašus, todėl daug nenutolo nuo bendro nedarbo lygio. Didžiausias skirtumas (13,4 proc. punkto) susidarė 2018 m., minėtu skirtumu vyrų nedarbas viršijo moterų nedarbą. 2013 m. tiek moterų, tiek vyrų nedarbo lygis buvo vienodas, t.y. 13,3 proc.

Abiejų lyčių gyventojų nedarbo lygis sparčiai mažėjo, tačiau vyrų nedarbo lygis visą nagrinėjamą laikotarpį lenkė moteris. Nuo 2010 m. tendencingai mažėjas vyrų nedarbas 2019 m. nežymiai padidėjo iki 7,4 proc. (54 tūkst. bedarbių). Tuo tarpu moterų nedarbo lygis visą laikotarpį tendencingai mažėjo. Bedarbių moterų skaičius 2010 m. siekė 119,2 tūkst. ir tai didžiausias mastas per visą 2010 – 2019 m. laikotarpį, o 2019 m. bedarbių buvo registruota triskart mažiau, t. y. 38,7 tūkst. Per tiriamąjį laikotarpį vidutiniškai kasmet bedarbių vyrų dalis bendroje bedarbių skaičiaus apimtyje buvo didesnė nei moterų ir sudarydavo 55,2 proc.

Apibendrinant galima teigti, kad ir vyrų, ir moterų nedarbo lygio tendencijos atspindi bendro šalies nedarbo lygio tendencijas. Per visą nagrinėjama laikotarpį vyrų nedarbo lygis buvo didesnis nei moterų. Tai galima paaiškinti tuo, kad stipresnis recesijos smūgis buvo suduotas didesnei daliai sričių, kur paprastai naudojama vyriška darbo jėga, tarp jų labiausiai paminėtini statybos ir pramonės sektoriai.

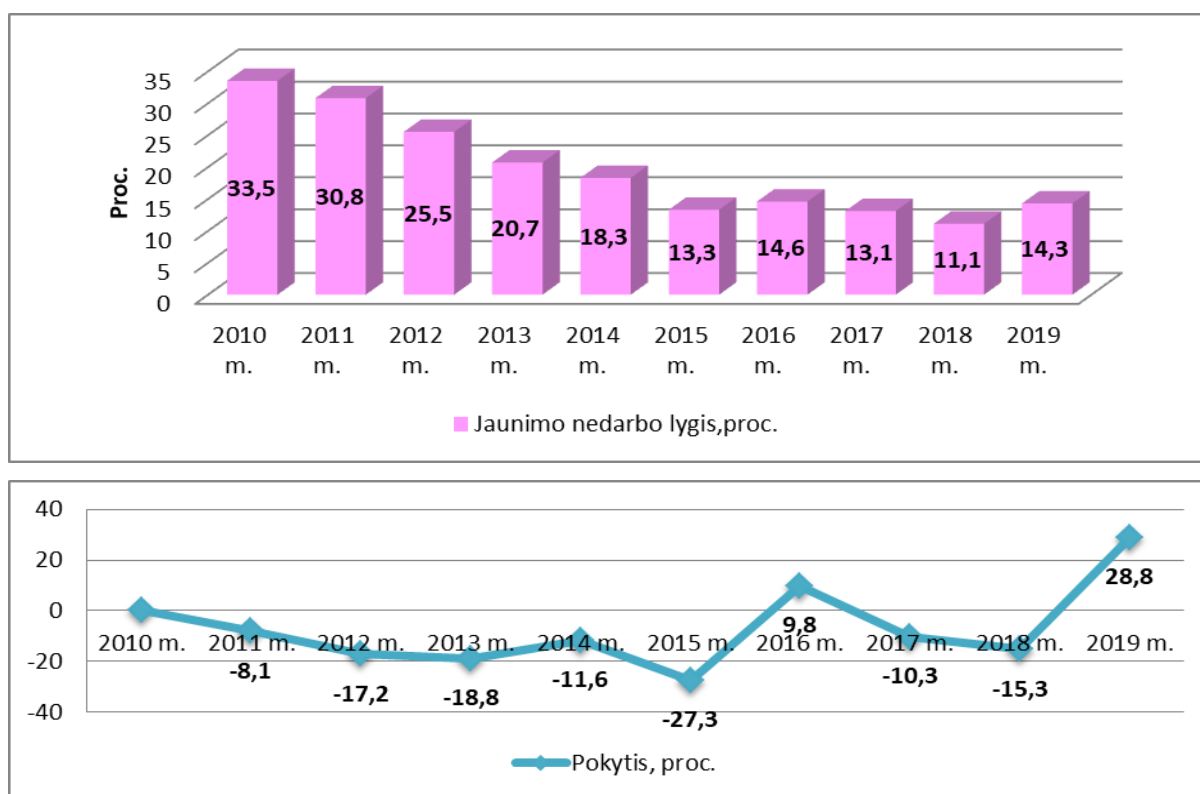
Atliekant nedarbo analizę pagal amžiaus grupes Lietuvoje, didžiausias dėmesys skiriamas jaunimui (15 – 24 m. amžiaus asmenims), nes tai yra labiausiai pažeidžiama grupė darbo rinkoje – darbą sunkiau rasti jauniems, net ir profesiją įgijusiems, tačiau patirties neturintiems asmenims. Ilgą laiką negaunantis darbo jaunimas ne tik negauna reikalingų darbo įgūdžių, bet ir pamažu praranda tas žinias, kurias įgavo mokymosi įstaigose. Jaunimas įsitraukia į darbą tik su pagrindinėmis žiniomis, o specialiuju, konkrečiam darbui reikalingų, jis turėtų gauti darbo vietoje.

Per visą analizuojamą laikotarpį jaunimo nedarbo lygis kiekvienais metais vis mažėjo (22 pav.). Didžiausias jaunimo nedarbo lygis užfiksuotas 2010 m. ir 2011 m. Kaip ir anksčiau nagrinėtu nedarbo pasiskirstymo pagal lytį atveju, jaunimo nedarbas didėjo ir mažėjo tais pačiais periodais

kaip ir bendras nedarbo lygis. Tačiau mažėjant ar didėjant bendram nedarbo lygiui, 15 – 24 m. amžiaus asmenų nedarbo lygis kito sparčiau.

Didžiausias jaunų, neturinčių ir ieškančių darbo žmonių skaičius buvo 2010 m. ir 2011 m. atitinkamai siekė 47,1 tūkst. ir 35,6 tūkst. Paskutiniaisiais analizuojamais metais bedarbio jaunimo skaičius buvo 15,2 tūkst. Tuo tarpu, esant mažiausiam jaunimo nedarbui 2018 m., 15 -24 m. amžiaus bedarbių žmonių palyginus su 2019 m. buvo mažiau (11,8 tūkst.). Jaunų bedarbių asmenų santykinė dalis bendroje bedarbių apimtyje tiriamuoju laikotarpiu svyravo nuo 7,2 proc. iki 9,1 proc.

Pagrindinės priežastys, visų pirma, lėmusios didelį jaunimo nedarbą buvo mokykloje nesusistemintas ir kryptingai nesuformuojamas moksleivių nusiteikimas dirbti, nesuteikiami ekonominiai bei verslumo pagrindai. Antra, aukštą jaunimo nedarbo lygį sąlygojo jų bendrojo išsilavinimo ir profesinio pasirengimo lygis, kuris buvo nepakankamas, nes dažniausiai darbdaviai pageidauja ypač aukštą kvalifikaciją ir darbo patirtį turinčių asmenų.

22 pav. Jaunimo (15 - 24 m. amžiaus) nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

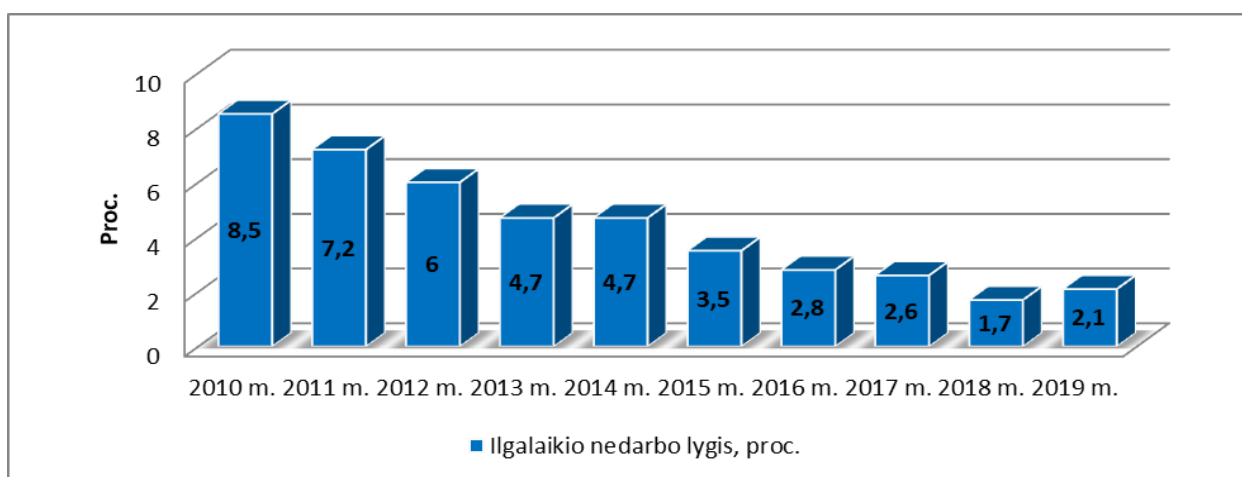
Apibendrinant galima daryti išvadą, kad didelis bedarbio jaunimo skaičius ir nedarbo lygis signalizuoja apie esančias šio amžiaus gyventojų integracijos į darbo rinką problemas. Vykstantys ekonominiai pokyčiai daro labai didelį poveikį jaunimo nedarbui. Palyginus su šalies nedarbo lygiu, jaunimo nedarbo lygis ir pokyčiai, ypač į neigiamus, reaguoja daug jautriau.

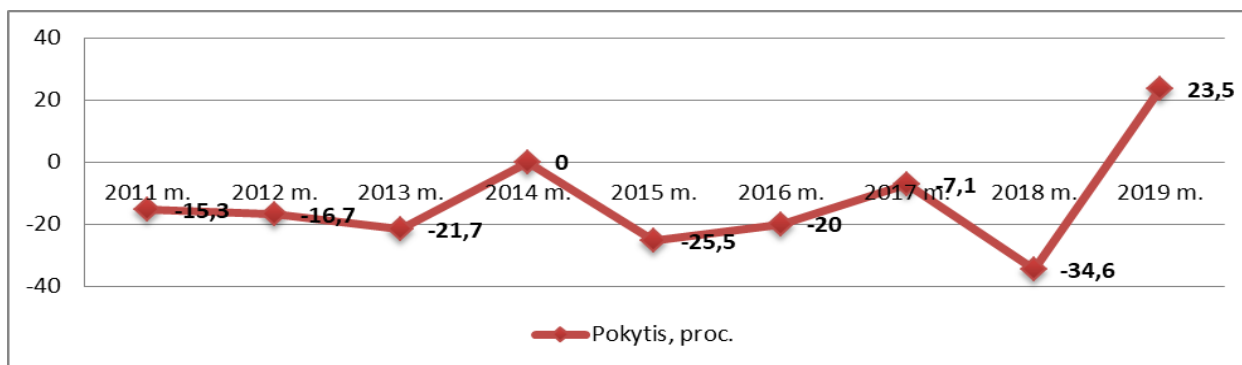
Ilgalaikio nedarbo problema Lietuvoje yra aktuali ir išsisknijusi, besikaupianti jau daugelį metų. Kaip teigia Beržinskienė (2005) integracija į Europos Sąjungą leido asmenims įsitvirtinti darbo rinkoje, suteikė naujas erdves ir galimybes, tačiau ilgalaikio nedarbo problemos šalyje neišsprendė. Tačiau ši problema akcentuojama ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos Sąjungos šalyse. Vakarų valstybės, nors ir turėdamos gerokai labiau išplėtotą rinkos ūkį, nepajėgia išspręsti ilgalaikio nedarbo problemos.

Ilgalaikiai bedarbiai turi tik šiai kategorijai būdingų savybių, kurios trukdo sėkmingai integruotis į darbo rinką. Šie žmonės dažnai neturi profesinio pasirengimo arba turi nepaklausią darbo rinkoje profesiją, daugelis jų praradę pasitikėjimą savo jėgomis, abejingi susiklosčiusiai situacijai. Ilgalaikiai bedarbiai nėra tikri, kad jų darbinių įgūdžių pakanka įsidarbinti, jie mažiau pasitiki savimi – tai dar labiau sumažina jų įsidarbinimo galimybes.

23 paveiksle pateikti ilgalaikio nedarbo lygio duomenys Lietuvoje 2010 – 2019 m. laikotarpiu. Ilgalaikis nedarbas kito atitinkamai reaguodamas į ekonomikos pakilimus ir nuosmukius. Ilgalaikio nedarbo lygis kiekvienais metais tendencingai mažėjo. 2010 m. nedarbo lygis siekė net 8,5 proc., tai didžiausias nedarbo lygis per visą laikotarpį, o 2019 m. nedarbo lygio rodiklis siekė vos 2,1 proc.

2018 m. ilgalaikio nedarbo lygis buvo mažiausias per visą nagrinėjamą laikotarpį, sumažėjęs 34,6 proc. jis sudarė 1,7 proc. Būtina akcentuoti tai, kad ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis 2010 m. ir 2011 m. buvo 2 kartus mažesnis už šalies nedarbo lygį. Tai rodo, kad padidėjęs trumpalaikis nedarbas lėmė ilgalaikio nedarbo lygio mažėjimą, dėl šios priežasties ilgalaikio nedarbo lygis 2019 m. sumažėjo.

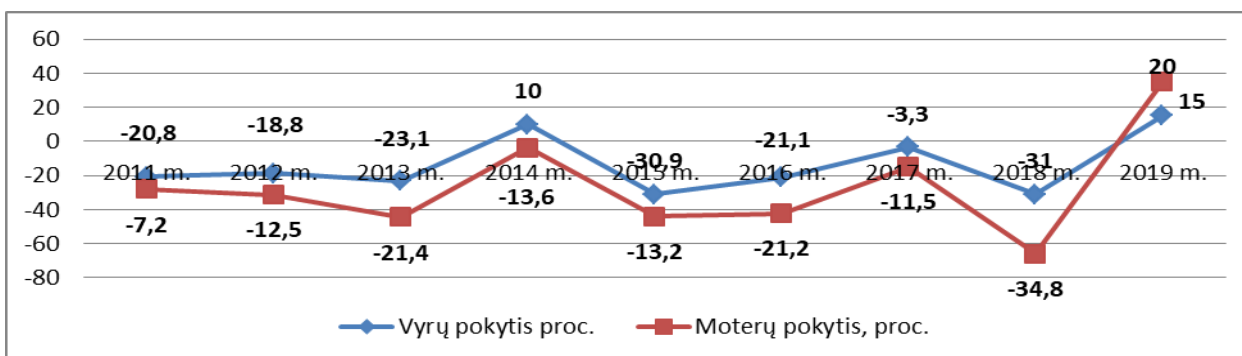
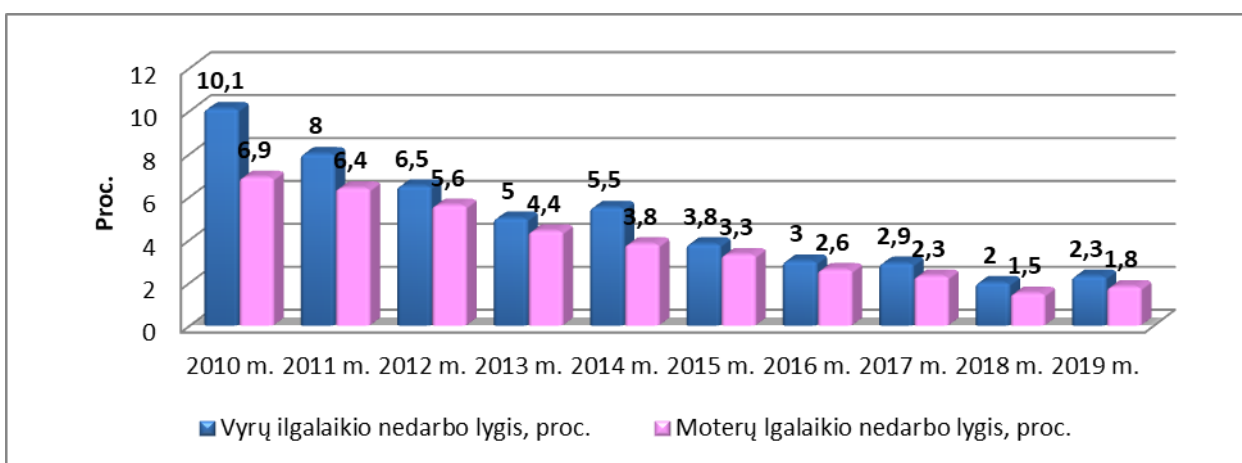

23 pav. Ilgalaikio nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant galima teigti, kad per visą analizuojamą laikotarpį ilgalaikio nedarbo lygis išlieka santykinai neaukštas. Ekonomikos nuosmukio paveiktoje darbo rinkoje iš pradžių ilgalaikio nedarbo lygis išlieka santykinai aukštas, tačiau vėliau sumažėja. Tai lemia greitą įsidarbinimą, bedarbių konkurencingumo padidėjimą dėl pakeltos kvalifikacijos ir darbinių įgūdžių.

Analizuojant ilgalaikio nedarbo lygio pasiskirstymą pagal lytį matoma, kad ilgalaikis nedarbas paplitęs tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų (24 pav.). Nuo 2010 m. iki 2019 m. vyrų ir moterų ilgalaikis nedarbas nesiskyrė labai ženkliai ir buvo panašus į bendrą ilgalaikio nedarbo lygį. Nuo 2011 m. mažėjant šalies ilgalaikio nedarbo lygiui pradėjo mažėti ir abiejų lyčių asmenų ilgalaikio nedarbo lygis.

24 pav. Ilgalaikio nedarbo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Vyrų ilgalaikio nedarbo lygis mažėjo panašiu tempu kaip ir moterų. Kasmet vyrų ilgalaikio nedarbo lygis vidutiniškai sumažėdavo apie 13,8 proc., o moterų apie 12,8 proc. 2018 m. moterų nedarbo lygis sudarė 1,5 proc. ilgalaikio nedarbo lygio, tačiau šis pasiektas rodiklio lygis buvo mažesnis už 2010 m. ir 2011 m. lygis, kuomet moterų, ilgai ieškančių ir nerandančių darbo, buvo atitinkamai 6,9 proc. ir 6,4 proc. Tuo tarpu vyrų ilgalaikio nedarbo lygis 2018 m. sumažėjęs 31 proc. punkto nukrito iki 2 proc. ir buvo mažiausias per 2010 – 2019 m. laikotarpį.

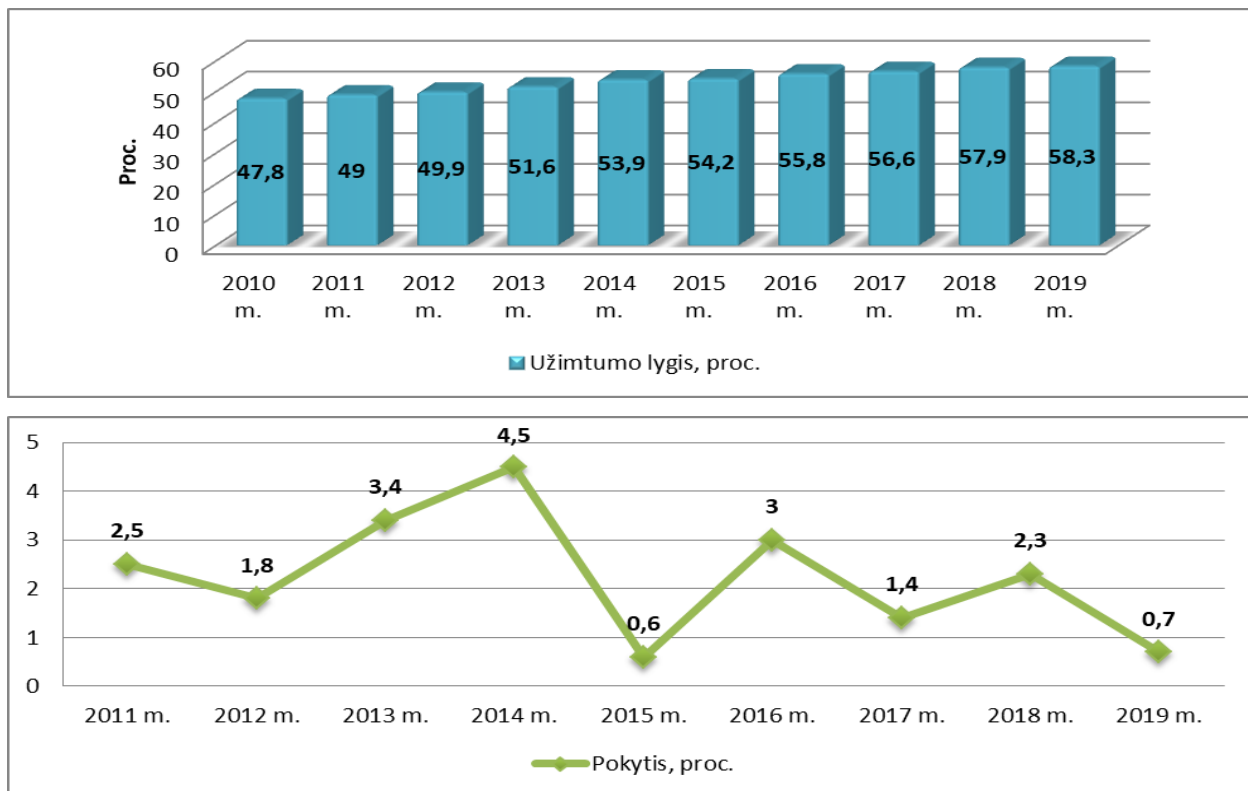
Apibendrinant galima daryti išvadą, kad ekonomikai kylant, ilgalaikio nedarbo pasiskirstymo pagal lytį tendencijos yra vienodos ir tarpusavyje šie rodikliai mažai atitolsta vienas nuo kito. Tuo tarpu smunkant šalies ekonomikai recesijos padariniai moterų ir vyrų ilgalaikio nedarbo lygiui skiriasi, neigiamas poveikis stipriai lyčiai yra didesnis. Susidariusią situaciją galima paaiškinti tuo, kad ekonominė krizė labiausiai paveikė statybos ir pramonės sektorius, kuriuose didelę darbuotojų dalį sudaro vyrai.

Blogiau už nedarbą yra žemas užimtumo lygis, kadangi iš užimtumo lygio formuojasi biudžetas. Kuo aukštesnis užimtumas, tuo valstybei geriau. Tai yra darbas, pajamos, garantijos žmogui, galimybės ekonomikai, biudžeto garantijos. Visiškas užimtumas – tai bet kurios šalies ekonominės politikos tikslas. Tikrovėje rinkos ūkis daugiau ar mažiau nutolsta nuo šio tikslo: jis neaprupina visus norinčius dirbti darbo vietomis.

Gyventojų užimtumo didėjimas susijęs su sparčiu nedarbo mažėjimu. Nuo 2010 iki 2019 m. bedarbių skaičiui sumažėjus iki 93,7 tūkst., užimtųjų skaičius padidėjo iki 1379,4 tūkst. asmenų (žr. 7 priedą). Didesnis bedarbių skaičiaus sumažėjimas negu užimtųjų padidėjimas gali būti paaiškinamas neoficialiu nedarbiu ir kitomis priežastimis. Aptariamam periodu užimtumo lygis išaugo atitinkamai nuo 47,8 proc. iki 58,3 proc. (25 pav.). Kasmet jis padidėdavo 0,6 – 4,5 proc. punkto.

Labiausiai užimtų asmenų skaičius padidėjo 2014 m. (4,5 proc.). 2010 m. užimtumo lygio riba buvo žemiausias per visą 2010 – 2019 m. laikotarpį, kuri buvo 47,8 proc.

Apibendrinant galima teigti, kad sparčiai augant Lietuvos ekonomikai, ūkio augimas daro teigiamą įtaką žmonių užimtumui, todėl ir pokyčiai darbo rinkoje plėtojosi darbo jėgai palankia kryptimi. Tuo tarpu gyventojų užimtumas krinta žemiau apibrėžto lygio, kai šalies ekonomika yra nepajėgi sukurti pakankamai darbo vietų tiems, kurie nori ir gali dirbti. Tuomet šalis netenka dalies nacionalinio produkto, mažėjančios gyventojų pajamos išbalansuoja šalies stabilumą ir menkina gyventojų gerovę.

25 pav. Užimtumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

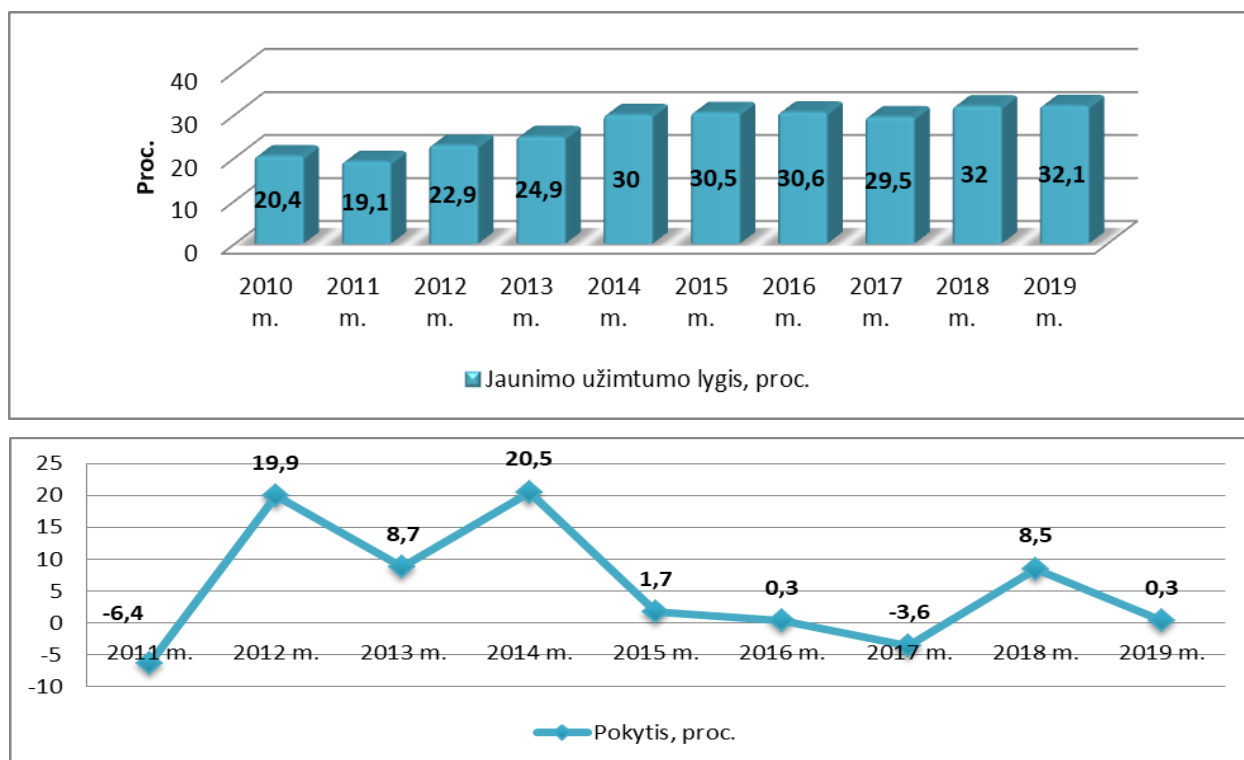
Šalies užimtumo lygio pasiskirstymas pagal lytį 2010 – 2019 m. laikotarpiu pateiktas 8 priede. Moterų, nors ir sudarančių kiekybinę daugumą šalyje, padėtis tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose buvo prastesnė nei vyrų. Minėtu laikotarpiu moterų užimtumo lygis kiekvienais metais buvo mažesnis, o vyrų didesnis už bendrą šalies užimtumo lygį. Iki 2019 m. vyrų užimtumo lygis augo kasmet padidėdamas nuo 1 iki 5,3 proc. punkto. Užimtų vyrų skaičius labiausiai padidėjęs 2014 m. (5,3 proc.) pasiekė 650,8 tūkst. (žr. 7 priedą). Tuo tarpu 2010 m. užimtų vyrų skaičius buvo 615,9 tūkst. Moterų užimtumo lygis taip pat kiekvienais metais tendencingai didėjo, tačiau lėtesniais tempais negu vyrų. Lyginant visą analizuojamą laikotarpį moterų užimtumo lygis nuo 2010 m., kuris siekė 45,1 2019 m. padidėjo iki 54,5proc.

Abiejų lyčių asmenų užimtumo lygis didėjo, tačiau vyrų sparčiau nei moterų. Užimtų vyrų lygis 2014 m. padidėjo net 5,3 proc. punkto - penkis kartus geičiau nei žymiausias jo sumažėjimas 2015 m. (1 proc.). Tuo tarpu moterų nedarbo lygis 2019 m. sumažėjo 1,8 proc. punkto. 2010 – 2019 m. laikotarpiu užimtų moterų santykinė dalis, sudarydama vidutiniškai 51 proc. bendroje užimtųjų apimtyje, viršijo užimtų vyrų dalį (49 proc.). 2018 m. pastebimas ir mažiausias atotrūkis tarp vyrų ir moterų užimtumo lygio, kuris skyrė 0,3 proc. punkto.

Apibendrinant užimtųjų skaičiaus ir užimtumo lygio pasiskirstymą pagal lytį galima teigti, kad esant didesniam vyrų nei moterų užimtumui, vyrų užimtumo rodikliai jautriau reaguoja ir į šalyje vykstančius procesus. Tai lemia nors ir po truputį nykstančios, bet visuomenėje vis dar esančios tradiciškos veiklų asociacijos su lyties vaidmeniu. Augant ekonomikai ir vis labiau klestint

pramonei bei statybų verslui, kuriuose vyrų dalis vyraujanti, vyrų užimtumas sparčiai didėja, ir, priešingai, vykstant ūkio stagnacijai arba smukimui vyrų užimtumas, atsižvelgiant į labiausiai recesijos paveiktas sritis, daug sparčiau mažėja.

Tiek jau aptartas jaunimo nedarbo lygis, tiek ir šio amžiaus tarpsnio gyventojų užimtumo lygis, pateiktas 26 paveiksle, signalizuoja apie problematiškas jaunimo konkurencines galimybes darbo rinkoje. 15- 24 m. amžiaus asmenų užimtumo lygis nagrinėjamu laikotarpiu buvo apie šiek tiek mažesnis už šalies užimtumo lygį.

26 pav. Jaunimo užimtumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Lyginant 15 – 24 m. asmenų užimtumo lygį su nedarbo lygiu nustatyta, kad jaunų gyventojų užimtumo lygis didėjo ne taip sparčiai kaip nedarbo lygio mažėjimas, o taipogi ne taip sparčiai ir mažėjo didėjant nedarbo lygiui. Tokį jaunimo užimtumo lygio ir nedarbo lygio pokyčių neatitikimą Neverauskienė ir Pocius (2008) aiškina neoficialiu jaunimo užimtumu, jaunų žmonių pasyvumu ir emigracija.

Gerėjanti ekonominė padėtis Lietuvoje, dideli emigracijos srautai į užsienio valstybes, santykiškai didelis jaunų žmonių profesinis ir teritorinis mobilumas skatino jaunimo integraciją į darbo rinką, užimtumo lygis nuo 2011 m. iki 2014 m. pakilo iki 20,5 proc. 2015 m. jaunų užimtų asmenų buvo 109,6 tūkst. (žr. 9 priedą). Sekančiais metais, jaunimo užimtumo lygis sumažėjo 5,4 proc., o 2017 m. sumažėjęs dar 11,2 proc. 2019 m. užimtų jaunų gyventojų skaičius siekė 91,3 tūkst. Kasmet vidutiniškai jaunimo užimtųjų dalis sudarė 7,3 proc. bendroje.

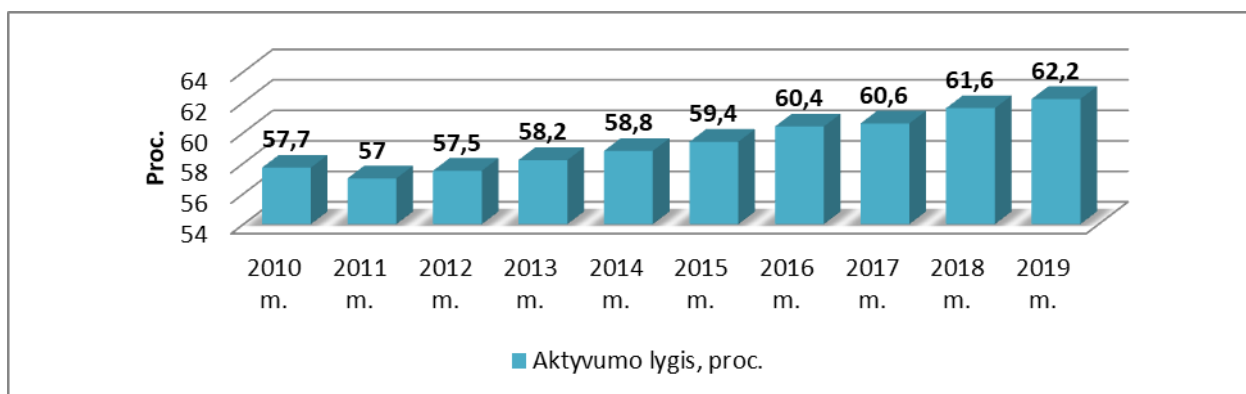
Apibendrinant jaunimo užimtumą 2010 – 2019 m. laikotarpiu galima teigti, kad ekonominio augimo metu jaunimo užimtumo rodikliai didėja, tačiau išlieka gana žemais. Tai galima susieti su jaunimui siūlomo darbo patrauklumo problemomis, pritariant Neverauskienės bei Pociaus (2008) nuomonei, kad mažą užimtų jaunuolių skaičių lemia gana mažas darbo užmokestis, prastos darbo sąlygos, siūlomas nelegalus darbas ir pan. Lietuvos jaunimo, kaip ir kitus šalies užimtumo rodiklius neigiamai paveikė recesijos pasekmės.

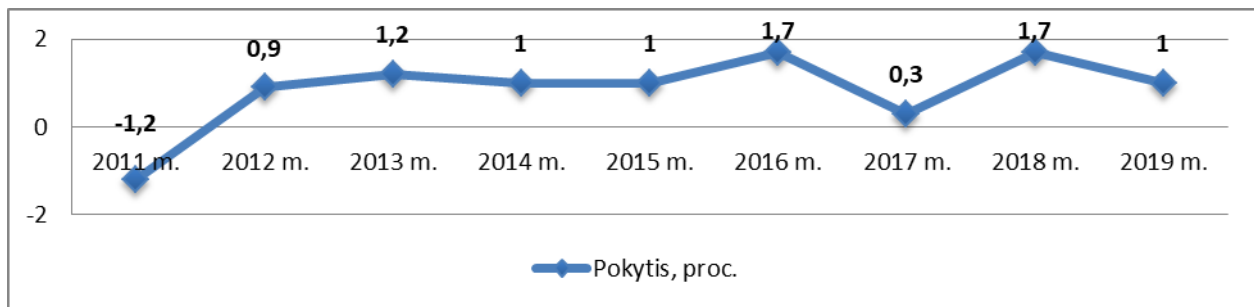
Gyventojų aktyvumo lygis parodo, kiek darbingo amžiaus žmonių aktyviai dalyvauja darbo rinkoje. Darbo jėga yra ribotas išteklius, susijęs su paties žmogaus darbingo amžiaus riba, darbingo amžiaus gyventojų skaičiumi, jų paruošimo lygiu, išsimokslinimu. Ūkio sistemoje darbo jėga yra pagrindinis produktas – prekė, kurią teikia namų ūkio sistema.

Nagrinėjamu laikotarpiu vidutiniškai kasmet darbo jėga sudarė 1472,5 tūkst. asmenų (žr. 7 priedą). Per tiriamą laikotarpį darbo jėgos ištekliai seko – kiekvienais metais vidutiniškai sumažėjo 0,5 proc. punkto. Tai Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimo ir bedarbių skaičiaus pokyčių rezultatas. Labiausiai darbo jėgos sumažėjo 2011 m. (5,2 proc.), padidėjo 2018 m. (1 proc.). Didžiausi darbo jėgos ištekliai buvo 2010 m. ir siekė 1541,5 tūkst.

2010 – 2019 m. laikotarpiu buvo pastebimos dvi darbo jėgos aktyvumo lygio tendencijos: iki 2011 m. Lietuvoje didėjo darbo jėgos trūkumas, nes darbo jėga mažėjo, o nuo 2012 m. situacija pradėjo keistis, darbo jėgos pradėjo daugėti (27 pav.). Mažėjimo laikotarpiu darbo jėgos aktyvumo lygis pakito ganėtinai nedaug nuo 57,7 proc. iki 57 proc. Labiausiai darbo jėgos aktyvumo lygis sumažėjo 2011 m. (1,2 proc. punkto). Didėjimo laikotarpiu šis rodiklis labiausiai padidėjo 2016 m. ir 2018 m. (1,7 proc. punkto). 2019 m. gyventojų aktyvumo lygis, išaugęs iki 62,2 proc., buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį.

Apibendrinant Lietuvos gyventojų darbo jėgos ir jos aktyvumo lygį 2010 – 2019 m. laikotarpiu galima daryti išvadą, kad prie Lietuvos darbo išteklių didėjimo – visoje Europoje, tuo pačiu ir Lietuvoje prasidėjęs ekonomikos nuosmukis, didinantis bedarbių skaičių.

27 pav. Aktyvumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Per tiriamus metus darbo jėgos santykinės dalies pasiskirstymas tarp moterų ir vyrų kito (žr. 7 priedą). Iki 2013 m. bendroje darbo jėgos apimtyje vyravo moterų dalis (nuo 50,6 proc. iki 50,4 proc.), o 2014 m. vyrų dalis išaugo iki 50,1 proc. Vidutiniškai kasmet vyrų darbo jėgos sumažėdavo 0,4 proc. punkto. Tuo tarpu moterų sumažėdavo 0,6 proc. punkto.

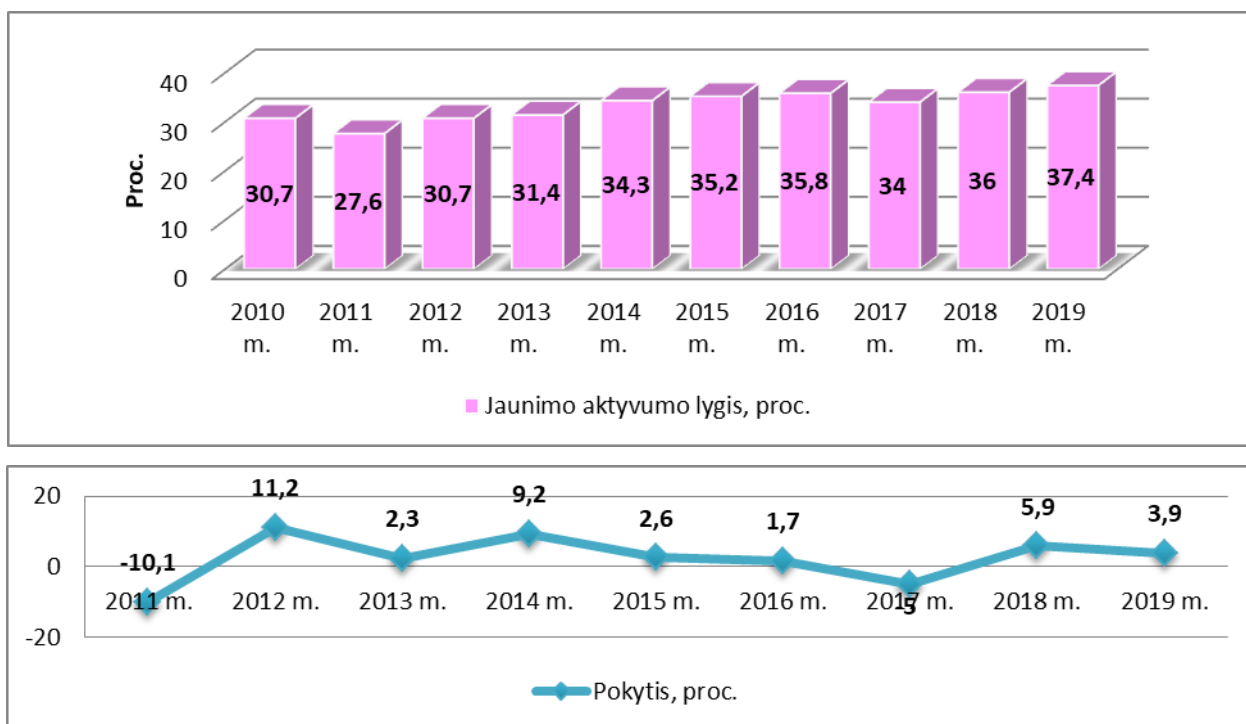
Didėjant bendram šalies darbo jėgos aktyvumo lygiui, vyrų ir moterų aktyvumo lygis taip pat didėjo (žr. 10 priedą). Vyrų nuo 63 proc. iki 67,8 proc., moterų nuo 53,3 proc. iki 57,5 proc. Didžiausias moterų aktyvumo lygio padidėjimas (2,2 proc. punkto) įvyko 2018 m., vyrų 2013 m. ir buvo lygiai toks pat kaip moterų 2,2 proc. Didėjant šalies aktyvumo lygiui, tiek moterų, tiek ir vyrų aktyvumas augo. Tačiau pateikti duomenys rodo, kad moterys tapo ekonomiškai aktyvesnės kaip niekad anksčiau. Nuo 2010 m. kasmet vidutiniškai moterų aktyvumo lygis padidėjo 0,9 proc. punkto, kai tuo tarpu vyrų aktyvumo lygis 0,8 proc. punkto. 2019 m. moterų aktyvumo lygis buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį (57,5 proc.). Tuo tarpu vyrų didžiausias aktyvumo lygis (67,8 proc.) pasireiškė taip pat paskutiniais analizuojamo laikotarpio metais. Kaip vienos iš pagrindinių moterų mažesnio aktyvumo priežasčių gali būti įvardintos Lietuvoje iš esmės labai prastai suderinta šeimos politika lanksčių sistemų klausimu derinant globą, priežiūrą ir profesinę veiklą, diskriminacija ir netolerancija darbo rinkoje.

Apibendrinant daroma išvada, kad gyventojų aktyvumo lygio pasiskirstymas pagal lytį atitinka bendro darbo jėgos aktyvumo lygio tendencijas. Pastarųjų metų didėjanti moterų proporcija darbo jėgoje suteikia moterims galimybę geriau išnaudoti savo potencialą darbo rinkoje ir pasiekti ekonominės nepriklausomybės.

Jaunų 15 - 24 m. amžiaus asmenų darbo jėga per tiriamąjį laikotarpį kasmet vidutiniškai sudarė nedidelę santykinę dalį šalies darbo jėgos, t.y. 8,2 proc. (žr. 9 priedą). 2012 m. labiausiai padidėjusi (7,8 proc.) 15 – 24 m. asmenų darbo jėga išaugo iki 124,7 tūkst. ir buvo didžiausia per 2010 – 2019 m. Labiausiai šios amžiaus grupės darbo jėgos sumažėjo 2011 m. (17,8 proc.).

Lietuvos jaunimo aktyvumo lygio tendencijos pateiktos 28 paveiksle. 2010 – 2011 m. ir 2016 – 2017 m. periodais jaunimo aktyvumo lygis mažėjo. Pirmuoju išskirtu periodu sparčiau nei

antruoju. Mažiausias jaunų žmonių aktyvumo lygis užfiksuotas 2011 m. ir sudarė 27,6 proc., o didžiausias jaunų žmonių aktyvumo lygis užfiksuotas 2019 m. ir sudarė 37,4 proc.

28 pav. Jaunimo aktyvumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.

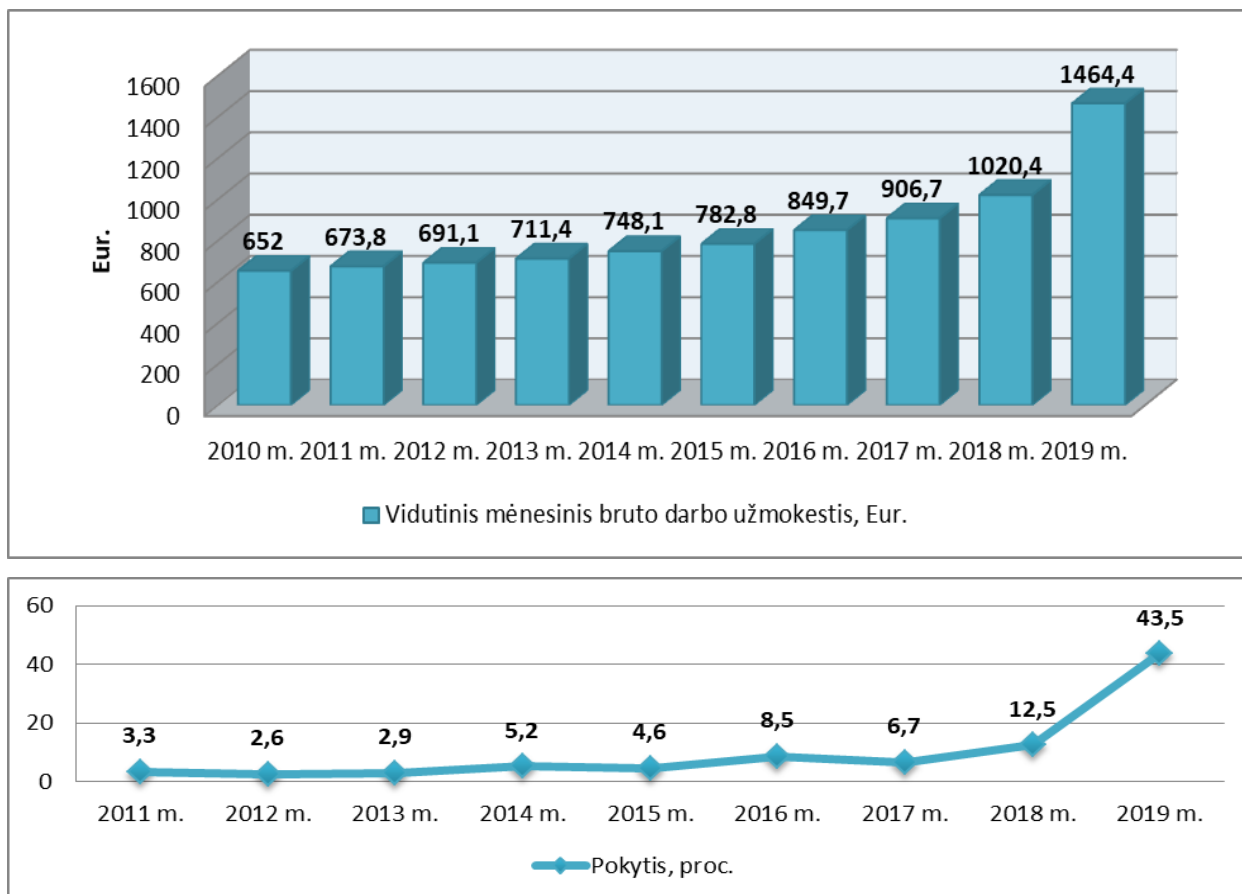
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant jaunimo darbo jėgos ir aktyvumo lygio pokyčius 2010 – 2019 m. laikotarpiu galima teigti, kad jaunų asmenų ir bendrų šalies rodiklių tendencijos nevienodos. Tai lemia maža jaunimo darbo jėgos santykinė dalis bendroje darbo jėgos apimtyje.

Darbo užmokestis – pagrindinis žmogaus pragyvenimo šaltinis, pagrindinė jo pajamų dalis, išlikimo ir savo šeimos materialinės padėties pagerinimo priemonė. Būtent darbo užmokestis dažniausiai lemia žmogaus darbo vietos pasirinkimą ir patrauklumą, atlieka materialinio ir moralinio pasitenkinimo ir skatinimo vaidmenį. Darbo pajamas tiesiogiai veikia ne tik daugumos žmonių gyvenimo lygį, bet ir jų visuomeninę padėtį ir pripažinimą. Gaudami didesnę atlyginimą už darbą, jie gali įsigyti daugiau vartojimo reikmenų, o tai savo ruožtu garantuoja aukštesnį pragyvenimo lygį ne tik patiems darbo žmonėms, bet ir jų šeimos nariams. Kylant darbuotojų ir jų šeimos narių kultūriniam, intelektiniam lygiui, stiprėja jų valstybės kūrybinis potencialas, taip pat didėja galimybės sparčiau didinti bendrąjį nacionalinį produktą, šalies ekonominę ir politinę galią (Rudytė ir kt., 2008).

Per nagrinėjamą laikotarpį galima pastebėti vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio didėjimo tendencija (29 pav.). Per pirmuosius analizuojamo laikotarpio aštuonerius metus darbo pajamos padidėjo beveik dvigubai: 2010 m. siekęs 652 Eur., 2017 m. pakilo iki 906,7 Eur. Kiekvienais metais iki 2018 m. šis rodiklis didėdavo nedideliais tempais, kol 2019 m. vidutinis mėnesinio bruto

darbo užmokestis šoktelėjo iki 1464,4 Eur. Šio laikotarpio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio didėjimą lėmusios priežastys yra kelios. Visų pirma tai galima susieti su infliacijos lygio kilimu, nes kainų kilimas įpareigoja darbdavius bent iš dalies kompensuoti kai kurių prekių ir paslaugų pabrangimą. Tarp kitų vidutinio darbo užmokesčio didėjimui turėjusių įtakos veiksnių galėtų būti įvardintas padidintas minimalus mėnesinis darbo užmokestis, sumažintas gyventojų pajamų mokesčio tarifas bei išryškėjęs pajamų legalizavimo efektas.

29 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (Eur) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

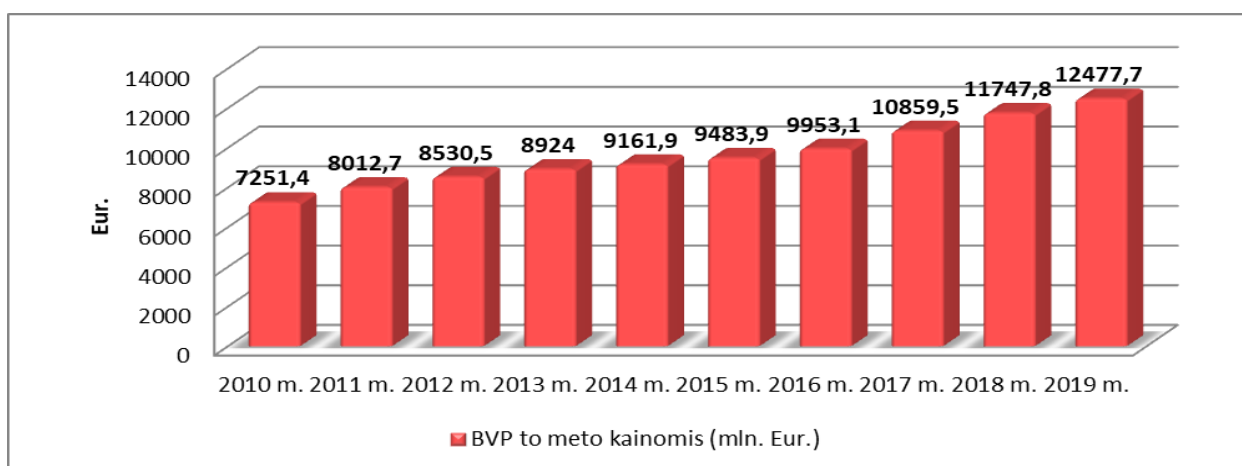
Nuo 2016 m. darbo užmokestis pradėjo sparčiau didėti. 2016 m. padidėjusios 8,5 proc. žmonių vidutinės darbo pajamos siekė 849,7 Eur, o 2019 m. padidėjo dar labiau net iki 43,5 proc. ir gaunamas atlyginimas buvo 1464,4 Eur. Pasak Rudytės (2008) darbo užmokesčio didinimas kartu didina ir įmonės išlaidas – didėja produkcijos kaštai ir savikaina. Todėl mokėti daugiau darbdaviai gali tik tuomet, kai kartu auga veiklos efektyvumas. Todėl pritariant autorės teiginiui 2016 – 2019 m. laikotarpiu vykstančius vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio pokyčius galima paaiškinti tuo, kad ekonominis nuosmukis palietė visas pramonės ir ūkio sritis, sumažino pardavimus, tuo pačiu ir gamybos apimtį, lėmusias įsidarbinimo galimybių Lietuvoje sumažėjimą. Sumažėjus įsidarbinimo galimybėms ir pasiūlai viršijant paklausą, darbdaviai ne tik kad nėra suinteresuoti didinti darbo

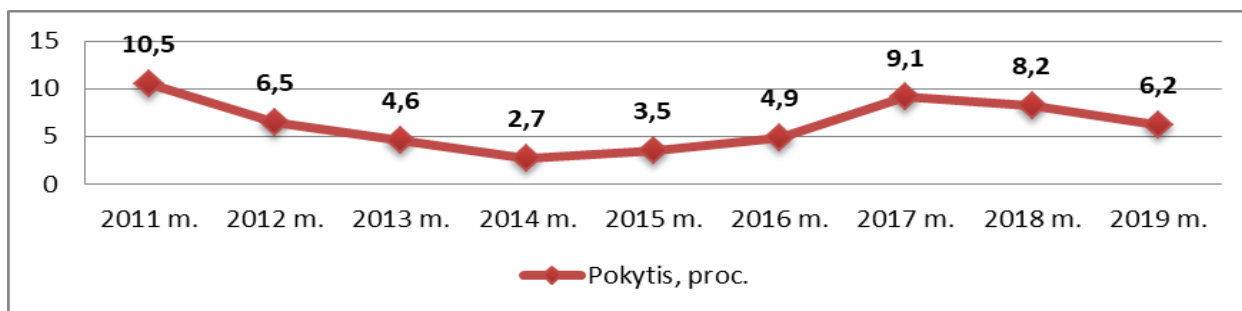
užmokesčio, bet jie gali mokėti ir mažiau. Tai ir matoma stebint pastarųjų metų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokyčius.

Apibendrinant vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio tendencijas analizuojamu laikotarpiu galima daryti išvadą, kad vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio didėjimą lėmė keletas veiksnių. Galima teigti, kad darbo užmokesčio didinimas kartu didina ir įmonės išlaidas – didėja produkcijos kaštai ir savikaina. Todėl mokėti daugiau darbdaviai gali tik tuomet, kai kartu auga veiklos efektyvumas.

Ekonomikos augimas yra vienas iš svarbiausių šalies makroekonominės raidos rodiklių. Ilgu laikotarpiu ekonomikos augimo skirtumai lemia nevienodą šalių pragyvenimo, taip pat ir gyventojų gerovės, lygį. Nors ekonomikos augimą galima susieti su daugeliu ekonominių rodiklių kitimu, paprastai jam išmatuoti naudojamas bendrojo vidaus produkto pokytis (Vetlov, 2003). Šiandien BVP rodiklis tapo neatskirama vyraujančios ekonomikos teorijos bei praktikos dalimi. Jis atspindi kiekvienos šalies ekonomikos lygį ir padėtį šalies viduje bei tarp šalių. Šis rodiklis nusako visos ekonomikos sukurtą vertę, dydį ir aktyvumą. Lietuvos BVP to meto kainomis tendencijos analizuojamu laikotarpiu pateiktos 30 paveiksle.

2010 m. Lietuvos BVP sudarė 7251,4 mln. Eur, o 2019 m. išaugo beveik dvigubai (12477,7 mln. Eur). Labiausiai šalies ekonomika pakilo 2011 m., BVP rodiklis padidėjo 10,5 proc. Sekančiais metais, BVP nors ir augo, tačiau lėčiau nei 2011 m. Tokius pokyčius įtakojo akivaizdžiausios ekonominio nuosmukio pasekmės. Pagrindiniai veiksniai, kurie pagerino šalies ekonominę padėtį buvo geri eksporto rezultatai, po truputį didėjantis vidaus vartojimas.

30 pav. BVP to meto kainomis (mln. Eur) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2010 – 2019 m.
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant BVP pokyčius nagrinėjamu laikotarpiu galima teigti, kad šalies BVP jautriai reaguoja į vykstančius ekonomikos procesus. Išgyvenant ekonominį pakilimą šis rodiklis gana ženkliai didėja, o ekonominio nuosmukio metu sparčiai krenta žemyn.

3. MIGRACIJOS PROCESO IR JO POVEIKIO PROGNOZĖ BEI REGULIAVIMAS

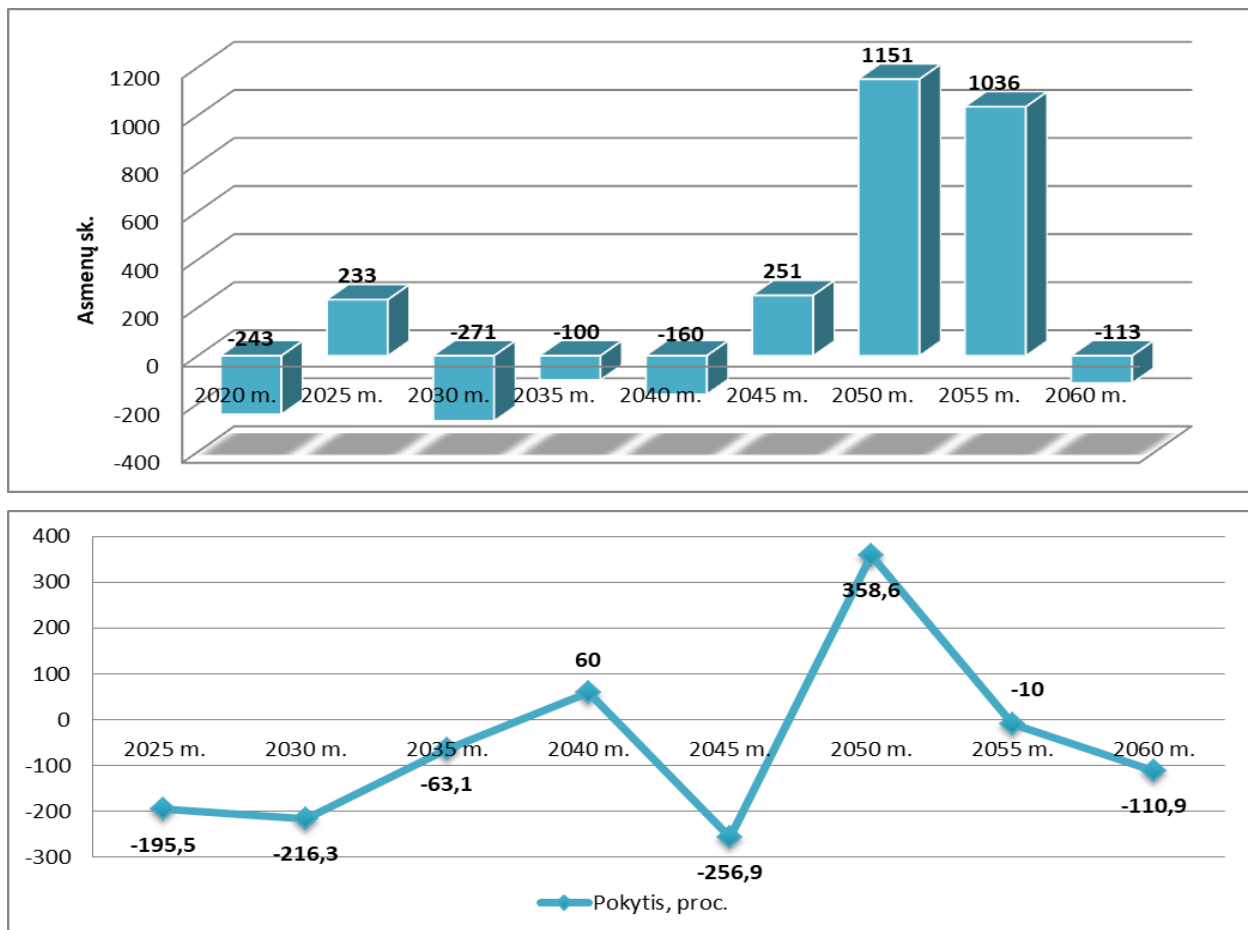
Migracijos ir jos poveikio tyrimas parodė, kad migracija yra vienas iš veiksnių, lemiančių šalies ekonominę ir socialinę raidą. Todėl labai svarbu, numatant šalies ateities socioekonominės perspektyvas, įvertinti būsimas migracijos tendencijas ir nustatyti priemones šiam procesui reguliuoti. Tuo tikslu šiame skyriuje pateikiama Lietuvos migracijos proceso prognozė ir aptariamos migracijos proceso reguliavimo priemonės.

3.1 Migracijos proceso prognozė

Kadangi, kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose, migracija yra veikiamą šalyje vykstančių ekonominių ir socialinių procesų bei šie įvykiai akivaizdžiai paveikė Lietuvoje vykstančius migracijos procesus, todėl analizuojamos net tik migracijos proceso, bet ir rodiklių, galinčių daryti įtaką žmonių migracijai, perspektyvos.

Taigi, dėl minėtų šalių paveikusių procesų ateityje vyksiančius migracijos procesus prognozuoti įprastinių statistinių metodų pagalba būtų sudėtinga ir rezultatai būtų neadekvatūs būsimai realiai situacijai. Dėl šios priežasties, norint nustatyti ateities migracijos mastus ir jų poveikį Lietuvos socioekonomikai, tikslinga naudoti loginę analizę ir remiamasi ekspertų nuomone. Šiuo atveju analizuojamos Lietuvos Statistikos Departamento, Lietuvos Banko, Luminor Banko ekspertų ir finansų analitikų išvados.

Lietuvos Statistikos Departamentas (2009) pateikia Europos Sąjungos statistikos tarnybos parengtas Lietuvos tarptautinės neto migracijos prognozes 2020 - 2060 m. laikotarpiui (31 pav.). Pagal šį šaltinį didesnę dalį laikotarpio dominuos neigiama neto migracija, t. y. emigravusiųjų asmenų skaičius viršys imigravusiųjų asmenų skaičių, tačiau 2050 m. ir 2055 m. migracija šoktels į viršų. Didžiausia neigiama neto migracija prognozuojama artimiausiais 2030 m., kuomet šis rodiklis sieks 271 asmenį. Nors neto migracija kiekvienais buvo neigiama, tačiau 2025 m. ir 2045 – 2055 m. laikotarpiu prognozuojama, kad imigravusiųjų skaičius bus didesnis nei emigravusiųjų ir padidėjusi daugiau nei 4 kartus 2050 m. bei 2055 m. teigiama neto migracija viršys netgi 1000 asmenų.

31 pav. Tarptautinė neto migracija (asmenų sk.) ir jos pokytis (proc.) 2020 – 2060 m.
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

Nepaisant to, kad numatomos ateities migracijos tendencijos dėl imigracijos skatinimo politikos yra optimistiškesnės nei praėjusiu 2010 – 2019 m. laikotarpiu, tačiau pastarojo laikotarpio didelių emigracijos srautų padariniai atsilieps ateities kartoms. Remiantis Statistikos Departamento pateiktais duomenimis galima teigti, kad pastarųjų aštuonerių metų emigracija bei neigiama natūrali gyventojų skaičiaus kaita, nepaisant prognozuojamų mažesnių neigiamų ar netgi gana išaugusių teigiamų neto migracijų, paveiks Lietuvos gyventojų skaičių ateityje ir jis sumažės iki 2547678 gyventojų 2060 metais. Neigiama ir vis didėjanti natūrali gyventojų skaičiaus kaita rodo, kad didės Lietuvoje gyvenačių asmenų amžiaus disbalansas bei intensyvės gyventojų senėjimo procesas, todėl galima teigti, kad į šalį imigruos daugiau vyresnio amžiaus gyventojų.

Kiti šaltiniai atsiriboja nuo konkretesnių ar ilgesnio laiko tarpo migracijos proceso prognozių, jas vertina remdamiesi pagrindinių makroekonominių rodiklių pokyčiais. Dažniausiai, kaip pagrindinis būsimus migracijos srautus lemsiantis veiksnys, išskiriamas nedarbo lygis.

Rudenį kilusi antroji COVID-19 viruso banga ir tam tikrose ekonomikos veiklose išaugęs darbo vietų pažeidžiamumas silpnina lūkesčius dėl spartaus darbo rinkos atsigavimo perspektyvų. Dar pavasarį kilusi COVID-19 pandemija jau reikšmingai pablogino darbo rinkos situaciją. Šiomet

užimtų gyventojų skaičius sumažės 1,9%, o nedarbo lygis išaugs iki 8,8% (toks, koks ir prognozuotas rugsėjį). Nedarbo lygis šalyje kitąmet sumažės iki 8,2%. Darbo rinkos atsigavimas 2021 m. bus lėtesnis nei laukta rugsėjį, kai tikėtasi 7,9% nedarbo lygio. 2022 – 2023 m. laukiama, kad nedarbo lygis sumažės iki 6,6%. FM pažymi, kad švelninantį poveikį darbo vietoms ir užimtumui turi subsidijos įmonėms už prastovas ir parama savarankiškai dirbantiems bei įmonių gebėjimas prisitaikyti vykdyti veiklą neįprastomis pandemijos sąlygomis (Verslo žinios, 2020).

COVID-19 pandemijos sukeltas poveikis darbo rinkai prislopins ir darbo užmokesčio (DU) augimo tempą. Tačiau DU prognozė šiems ir kitiems metams pagerinta lyginant su rugsėju: numatoma, kad šalyje vidutinis mėnesinis bruto DU augs 9,3% (6,5%), o 2021 metais augimo tempas sulėtės iki 4,1% (3,3%). Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais, mažėjant nedarbo lygiui ir stiprėjant darbo jėgos paklausai, DU augimo tempas palaipsniui spartės ir laikotarpio pabaigoje priartės prie 5% (Verslo žinios, 2020).

Pandemija lietuvius iš užsienio grąžino namo, o esančius namuose sulaukė nuo išvykimo, – tokią išvadą galima daryti remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis. Nuo kovo mėnesio pandemija į Lietuvą sugrąžino beveik 14 tūkst. lietuvių, o pernai tuo pačiu metu grįžusių buvo 11 tūkst. Ekonomistas Žygimantas Mauricas sako, kad tam daugiausia įtakos turėjo puiki Lietuvos ekonominė situacija, bei prognozavo, jog panašios emigracijos bangos, kuri buvo po 2008–2009 metų krizės, šįkart būti neturėtų. Lietuvos statistikos departamento duomenys rodo, kad pastaruosiu metu didėjo į Lietuvą atvykstančių imigrantų skaičius, o didžiąją jų dalį sudarė ne atvykstantys užsieniečiai, tačiau namo grįžtantys lietuviai. Luminor“ banko vyriausiasis ekonomistas Žygimantas Mauricas patikslino, kad kol kas šiais metais, kaip ir pernai, bendras emigracijos ir imigracijos balansas yra teigiamas, o Lietuva gali džiaugtis kol kas turinti 11468 gyventojais daugiau, nei iš jos išvyko.

Apibendrinant Lietuvos Statistikos Departamento, Lietuvos Banko, Luminor Banko ekspertų tarptautinės migracijos ir jos poveikio Lietuvoje prognozes galima teigti, kad artimiausiu laikotarpiu emigracijos tendencijos nesikeis: srautai nemažės, nes išliks pagrindinės priežastys išvykti, t.y. aukštas nedarbo lygis, palyginus su kitomis užsienio valstybėmis žemas darbo užmokestis. Tačiau išlieka didelė nežinomybė, dėl pandemijos. Pandemijai besitiesiant būtų sustabdytas judėjimas tarp šalių. Taip pat ir ekonomikos rodikliai dar labiau pablogėtų. Užsitarant įmonėms nemažai žmonių liktų be darbo. O Tai skatintu emigraciją.

3.2 Migracijos proceso reguliavimo priemonės

Kaip jau minėta, emigracija yra aktualus šiuolaikinio globalaus pasaulio reiškinys, dažnai minimas ir aptariamas įvairaus pobūdžio tekstuose. Nors emigracija savaime nėra blogas reiškinys, tačiau mokslinės literatūros šaltiniuose dažniausiai išryškėja polinkis ankstesnių laikų emigraciją iš Lietuvos vertinti neutraliai ar teigiamai, o šią šiuolaikinę – daugiausiai negatyviai. Paprastai šiuolaikinė emigracija suvokiama kaip grėsmė Lietuvai. Tuo tarpu nors buvo baiminamasi, kad, įstojus į ES, imigrantų srautas ženkliai padidės, tačiau kol kas tai nėra stebima. Griežta imigracijos politika ir palyginti nepatraukli socialinė bei ekonominė šalies būklė apsprendė, kad imigracijos srautai į Lietuvą per visą nepriklausomybės laikotarpį išlieka gana nedideli. Nors didžiąją imigrantų dalį sudaro grįžtantys Lietuvos gyventojai, tačiau grįžtančių emigrantų dalis palyginti su emigracijos srautais iš šalies yra palyginti nedidelė. Todėl esant šiam emigracijos ir imigracijos (ypatingai Lietuvos piliečių) disbalansui būtina imtis priemonių, skirtų emigracijos ir imigracijos (tuo pačiu ir reemigracijos) problemoms spręsti, jų srautams reguliuoti, siekiant kuo labiau sumažinti neigiamas migracijos pasekmes šalies socioekonomikai.

Kaip teigia Stulgienė ir Daunorienė (2009) emigracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos – kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti, todėl svarbu gerinti bendrą ekonominę situaciją.

Ypač svarbu mažinti „protų nutekėjimą“. Protų nutekėjimo problemą nagrinėjantys mokslininkai ir ekspertai paprastai sutaria dėl vieno – kad geriausi specialistai nepalikėtų savo šalies, pirmiausia reikia, kad ji būtų trokštama vieta dirbti ir siekti karjeros. Šviesiausi protai visada prarandami ten, kur aukštesnės pareigos, karjera ir atlyginimas priklauso ne nuo gebėjimų ir nuopelnų, o nuo pažinčių, protekcijų ar politinės konjunktūros. Lygiai taip pat svarbi yra studijų finansavimo sistema. Įvairiose valstybėse smarkiai subsidijuojamas aukštasis mokslas sukuria prielaidas absolventams išvykti – tokių subsidijų pakeitimas paskolų sistema leistų išlaikyti valstybėje daugiau kvalifikuotų specialistų (Pilietinės visuomenės institutas, 2005).

Kitas ne mažiau svarbus migracijos proceso reguliavimo aspektas – išvykusiųjų asmenų grįžimo skatinimas. Grįžęs į Lietuvą asmuo susiduria su įvairiomis socialinio, ekonominio ir kitokio pobūdžio problemomis, kaip būsto ir darbo paieška, mažesnėmis pajamomis, reintegracija į visuomenę. Be to, dalį emigrantų nuo grįžimo į tėvynę sulaiko geros socialinės garantijos, taip pat gerovei kurti paimtos įvairios būsto ar vartojamosios paskolos.

Viena svarbiausių priemonių, galinčių paskatinti emigravusių asmenų grįžimą – ryšių su užsienyje gyvenančiais lietuviais palaikymas bei jų kontaktų su Lietuva palaikymo ir puoselėjimo skatinimas.

Siekiant šių tikslų įgyvendinimo, būtina aiški valstybės politikos kryptis emigravusių Lietuvos gyventojų atžvilgiu.

Skatinant imigraciją galima išskirti tokias priemones: aktyviai kelti bendradarbiavimo su rytinės kaimynystės valstybėmis plėtros klausimą; reglamentuoti darbo jėgos imigraciją taip, kad ji būtų patrauklesnė ir lankstesnė nei kitose ES valstybėse, ir užtikrinti Lietuvos konkurencingumą pritraukiant trūkstamą darbo jėgą; supaprastinti ir paspartinti darbuotojų, kurių trūksta Lietuvoje, atvykimą į Lietuvą (Sipavičienė, Jeršovas, 2010).

Apibendrinant migracijos proseso reguliavimo priemones galima daryti išvadą, kad literatūros šaltiniuose dominuoja emigracijos srautų mažinimo priemonės, kuriose akcentuojamas ekonominių emigracijos priežasčių mažinimas siekiant sustabdyti išvykstančių piliečių srautus. Šį požiūrį galima vertinti teigiamai, nes siekiama šalinti problemos priežastis, o ne taisyti jos pasekmes. Tačiau realiai sunkiai įgyvendinant emigracijos mažinimo priemones, migracijos problemų sprendimui taikomos imigracijos, tuo pačiu ir reemigracijos, skatinimo priemonės. Reemigracijos skatinimo priemonėse didžiausias dėmesys skiriamas „protų susigrąžinimui“. Norint sureguliuoti migracijos procesą, pasirinktos priemonės turi būti tinkamos, Lietuvos atveju daugiausiai orientuotos į šalies ekonomikos kėlimą, ir taikomos kompleksiskai.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Dėl skirtingos migracijos proceso sampratos apibrėžti šį reiškinį vienareikšmiškai yra sudėtinga, tačiau migracijos apibūdinimuose vyrauja pagrindiniai kriterijai: erdvės (gyvenamosios vietos keitimas), laiko (persikėlimas tam tikram laikui) ir tikslo (siekiant didesnio darbo užmokesčio ir pan.) dimensijos. Nors ekonominis motyvas yra viena iš pagrindinių migracijos priežasčių, tačiau neekonominiai motyvai taip pat vaidina svarbų vaidmenį migracijos procesuose. Neekonominiai veiksniai daro įtaką galutiniam apsisprendimui, migruoti ar ne, kurio pradas siejamas su ekonominiais veiksniais, priklausančiais nuo šalyje vykstančių procesų. Taigi visos migracijos priežastys, nepriklausomai nuo jų kilmės, yra tarpusavyje susijusios. Migracijos poveikį šalies socioekonomikai galima vertinti tiek neigiamai, tiek teigiamai, priklausomai nuo kiekvienos šalies išsivystymo lygio, socialinės padėties, migrantų srautų dydžio ir kt.
2. Ekonominė situacija šalyje stipriai veikė Lietuvos gyventojų tarptautinį judėjimą, o privalomasis sveikatos draudimo mokestis atskleidė tikruosius emigracijos mastus. Apie trumpalaikės emigracijos vertimąsi ilgalaikėje byloje vykstantis šeimų susijungimo procesas, kuomet vyrų emigracijos srautai mažėja, o moterų didėja. Tebesitęsiančios ekonominio nuosmukio pasekmės įtakoja ir jaunimo emigraciją, kurios tikslas darbas arba studijos užsienyje, tad Lietuva, investavusi į žmogiškąjį kapitalą, jį gali prarasti dažnai negrįžtamai.
3. Lietuvai būdingas reemigracijos procesas, kuomet išvykę svetur šios Lietuvos piliečiai grįžta atgal, tačiau palyginus imigracijos srautus su emigracijos srautais, grįžta tik gana nedidelė dalis išvykusių, tačiau nagrinėjamu laikotarpiu pastebima, kad grįžta vis daugiau Lietuvių. Grįžtančiųjų skaičius kiekvienais metais vis didėjo.
4. Emigrantų piniginės perlaidos priklauso nuo emigracijos masto. Kadangi nagrinėjamu laikotarpiu emigracija beveik kiekvienais metais mažėjo, tai galima teigti, kad ir pinigų srautai sumažėjo.
5. Remiantis ekspertų tarptautinės migracijos ir jos poveikio Lietuvoje prognozėmis galima teigti, kad artimiausiu laikotarpiu emigracijos tendencijos nesikeis: srautai nemažės, nes išliks pagrindinės priežastys išvykti, t.y. aukštas nedarbo lygis, palyginus su kitomis užsienio valstybėmis žemas darbo užmokestis. Didžiausią emigrantų dalį sudarys jaunimas, imigrantų – vyresnio amžiaus žmonės. Mažėjant darbingo amžiaus gyventojų, jiems tenkantis neaktyvių visuomenės gyventojų išlaikymo krūvis didės. Ilgesnį laiko tarpą vykstanti emigracija mažins potencialų ekonomikos augimą, pasireikš didesne skola ir mokesčių našta.

6. Apibendrinant migracijos proceso reguliavimo priemones galima daryti išvadą, kad literatūros šaltiniuose dominuoja emigracijos srautų mažinimo priemonės, kuriose akcentuojamas ekonominių emigracijos priežasčių mažinimas siekiant sustabdyti išvykstančių piliečių srautus. Reemigracijos skatinimo priemonėse didžiausias dėmesys skiriamas „protų susigrąžinimui“. Norint sureguliuoti migracijos procesą, pasirinktos priemonės turi būti tinkamos, Lietuvos atveju daugiausiai orientuotos į šalies ekonomikos kėlimą, ir taikomos kompleksiskai.
7. Norint sureguliuoti migracijos procesą, pasirinktos priemonės turi būti tinkamos, Lietuvos atveju daugiausiai orientuotos į šalies ekonomikos kėlimą, ir taikomos kompleksiskai. Rekomenduojama tikslinti duomenis apie migracijos mastus, nes tik tuomet galima adekvačiai įvertinti situaciją ir taikyti atitinkamas priemones. Lietuvos aukštosiose bei profesinėse mokyklose ruošti specialistus bei kvalifikuotus darbuotojus, atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius. Tokiu būdu sudaromos palankios sąlygos įsidarbinti pagal turimą specialybę arba profesiją. Taip pat labai svarbu nustatyti Lietuvos darbo rinkos galimybes įdarbinti sugrįžusius aukštos kvalifikacijos specialistus ir kvalifikuotus darbininkus.. Mažinant jaunimo emigraciją reikia skatinti jų verslumą. Siekiant sukurti kuo daugiau vietų, būtina skatinti smulkųjį verslą. Didėjantis darbo užmokestis veiktų ne tik kaip emigraciją stabdantis, bet ir imigraciją didinantis veiksnys.

LITERATŪRA

1. Adegboyega, B. M. (2010). Migration, literature and cultural identity: The case of Arab emigrants to the United States in the late nineteenth and early twentieth centuries. *The Social Sci.*, 5: 355-358. [žiūrėta 2020 11 02] Prieiga per internetą: <http://docsdrive.com/pdfs/medwelljournals/sscience/2010/355-358.pdf>
2. Aidis, R., Krupickaitė, D. (2007). Jaunimo emigracijos tyrimas: Lietuvos universitetinių aukštųjų mokyklų studentų nuostatos emigruoti. *Oikos: migracijos ir diasporos studijos*. Vilnius.
3. *Asylum and Migration Glossary: A Tool for Better Comparability*. (2010). Brussels: European Migration Network. [žiūrėta 2020 11 02]. Prieiga per internetą: https://dofi.ibz.be/fr/statistieken/EMN_GLOSSARY_Publication_Version_January_2010.pdf
4. Azam, J. P., Gubert, F. (2006). Migrant_s remittances and the househol in Afrika: a review of evidence // *Journal of African Economies*, Vol. 15.
5. Balčiūnienė, I. (2007). Darbo rinkos analizė ir pasiūlymai darbo jėgos trūkumo problemai spręsti, atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros prognozę 2008-2015 metams. Kaunas, 150 p. [žiūrėta 2020 11 15] Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/Darbo%20rinkos%20analize_studija%2020080114%20oredaguota_UkMin.doc.
6. Bankai.lt (2011). *SEB bankas: 2010 metų emigrantų piniginės perlaidos prilygo ketvirtadaliui darbo užmokesčio fondo*. [žiūrėta 2020 11 04]. Prieiga per internetą: <http://www.bankai.lt/naujienos/seb-bankas-2010-metu-emigrantu-pinigines-perlaidos-prilygo-ketvirtadaliui-darbo-uzmokescio-fondo>
7. Barcevičius, E., Tauraitė – Kawai, E., Martinaitis, Ž., Kuzmickaitė, D., Žvalionytė, D. (2005). Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės. Mokslinis tyrimas. Vilnius. P. 74. [žiūrėta 2020 11 20]. Prieiga per internetą: <http://www.migracija.lt/index.php?-971318340>
8. Barcevičius, E. (2006). Kas paskatintų sugrįžti jaunosius emigrantus//Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai: konferencijos medžiaga, Vilnius, p. 28
9. Верещагина, Т. А. (2004). Миграция как фактор социально-экономического развития территории

10. / Т.А. Верещагина, Е.С. Коростелева //Вестник Челябинского университета. Сер. 8. Экономика. Социология. Социальная работа. № 1. - с. 46-50. [žiūrėta 2020 11 15]
Prieiga per internetą: http://www.lib.csu.ru/vch/8/2004_01/011.pdf
11. Beržinskienė, D. (2005). Nepanaudotų užimtumo galimybių priežastys. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*: Ernesto Galvanausko tarptautinė mokslinė konferencija. Šiauliai, N.5, p.38-41. [žiūrėta 2020 11 20] Prieiga per internetą: <http://smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/BERZINSKIENE.pdf>
12. Beržinskienė, D., Reizgevičienė, R., Reizgevičius, M. (2010). Migracijos įtaka darbo rinkai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (18), p. 5-17. [žiūrėta 2020 11 20]
Prieiga per internetą: http://www.su.lt/images/stories/112/Ekonomika_ir_vadyba/2010_EVAP_Nr._2_18/01_Berzinskienė.pdf
13. Blanchflower, D. C. (2007). Fear, unemployment and migration. *Bank of England Quarterly Bulletin*. 47(4) [žiūrėta 2020 11 20] Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/bsi/pdf?vid=116&hid=13&sid=cea75fbf-d927-46ac-9352-c835879fd0ec%40sessionmgr11>
14. Borjas G. J. (1989). Economic theory and international migration. *International Migration Review*, Vol. 23 (3), p. 457-485 [žiūrėta 2020 11 20] Prieiga per internetą: <http://www.emeraldinsight.com/1362-0436.htm>.
15. Boswell, Ch. (2005). Migration in Europe. *Global Commission on international migration Policy analysis and research programme papper*. [žiūrėta 2020 11 20] Prieiga per internetą: http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/rs/RS4.pdf
16. Brady, H. (2007). EU migration policy: an A-Z. *Research report*. [žiūrėta 2020 11 03]
Prieiga per internetą: http://www.cer.org.uk/pdf/briefing_813.pdf
17. Butkus, M., Matuzevičiūtė, K. (2010). *Ekonomika ir vadybas: aktualijos ir perspektyvos*, 2(18), p.28-38.[žiūrėta 2020 11 20] Prieiga per internetą: http://www.su.lt/images/stories/112/Ekonomika_ir_vadyba/2010_EVAP_Nr._2_18/03_Butkus.pdf
18. Capistrano, L.O., Sta-Maria, M.L. (2007). The impact of international labour migration and OFW remittances on poverty in the Philippines. [žiūrėta 2020 11 03] Prieiga per internetą: http://images.gmanews.tv/html/research/2007/12/impact_international_labor.pdf.

19. Carolyn, S.W. (2006). Retirement migration definitions matter. [žiūrėta 2020 11 03] Prieiga per internetą: <http://fyics.ifas.ufl.edu/newsletters/rnycu06/2007/01/migration-definitionsmatter.html>
20. Carr-Saunders, A. M. (2008). Migration Policies and the Economic Crisis. // *Foreign Affairs*; Jul. 34, Vol. 12 Issue 4, p. 664-676. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=30&hid=16&sid=69e03de6-371e-4689-81dd-57f5b21b0d1%40sessionmgr7>
21. Castles, S. (2002) Migration and community formation under conditions of globalization *International migration review*. Vol. 36 (4), p. 1143 – 1168.
22. Čekanavičius, R., Kasnauskienė, G. (2009). Too high or just right? Cost-benefit approach to emigration question. *Inžinerinė ekonomika*, Nr. 1 (61), 28-36. [žiūrėta 2020 11 20] Prieiga per internetą: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/inzeko/61/1392-2758-2009-1-61-28.pdf>
23. Dapkus, M., Matuzevičiūtė, K. (2008). Lūkesčių įtaka emigracijai. *Ekonomika ir vadyba*, p. 343-349.
24. Darbo migracijos ypatumai – veiksniai, pasekmės ir tendencijos – Kauno mieste. VDU, Socialinis darbo institutas. VšĮ Šeimos santykių institutas. Kaunas. 2007, p. 6 – 11.
25. Darbo rinkos prognozė (2011). Lietuvos darbo birža [žiūrėta 2020 11 02]. Prieiga per internetą: http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Documents/prognoze_2011.pdf
26. Daugėla, V., Kazlauskienė, A., Snieška, V. (2000). Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje. *Inžinerinė ekonomika*, 5 (20).
27. Daugherty, H. G., Kammeyer K. C. W. (1996). An introduction to population. New York: The Guilford press, p. 332 [žiūrėta 2020 11 22]. Prieiga per internetą: http://books.google.lt/books?id=BEw78usS_eIC&printsec=frontcover&dq=Daugherty+Kammeyer.+An+introduction+to+population&source=bl&ots=JKf4wbnoiC&sig=GQioP2Tr0Y7pZB9yZhCzM1eY&hl=lt&ei=jzwoTMyvGI2IOOy8tLoC&sa=X&oi=book_result&ct=result_resnum=1&ved=0CBwQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false
28. Diehl, C., Dixon, W.D. (2005). New research challenges notion of german „Brain Drain—. [žiūrėta 2020 11 02]. Prieiga per internetą: <http://www.migrationinformation.org/USfocus/display.cfm?ID=328>
29. Dustmann, C., I. Fadlon, & Y. Weiss. (2010). Return Migration, Human Capital Accumulation, and the Brain Drain. [žiūrėta 2020 11 22]. Prieiga per internetą: http://www.iza.org/conference_files/worldb2010/dustmann_c93.pdf

30. Gliosaitė, K. (2004). Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas. Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai, p. 7-11, Seminaras, VDU. [žiūrėta 2020 11 22] Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf
31. Globalization 101. (2010). Migration and Globalization., The Levin Institute, p.11-19. [žiūrėta 2020 11 24]. Prieiga per internetą: <http://www.globalization101.org/uploads/File/Migration/migration2010.pdf>
32. Grižas, R. A. (2000). Tarptautiniai valiutiniai – finansiniai santykiai ir globalizacija. VU
33. Gruževskis, B. (2006). Migracijos pasekmės darbo rinkai. Darbo ir socialiniu tyrimų instituto pranešimas. [žiūrėta 2020 11 28]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Pranesim/Gruzevskis.ppt>
34. Guenther, J. (2000). Regional unemployment differentials and internal migration in Hungary. South-East Europe Review, 1/2000, p. 135 – 146.
35. Hanson, G. H. (2006). Illegal Migration from Mexico to the United States. National Bureau of Economic Research Working Paper No. 12141. Cambridge, MA [žiūrėta 2020 11 28]. Prieiga per internetą: <http://www.nber.org/papers/w12141.pdf>
36. Islam, A. (2007). Immigration unemployment relationship: the Evidence from Canada.// Australian Economic Papers. Vol. 46 Issue 1, p. 52-66.
37. Jančaitytė, R. (2009). Tarpkultūrinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras. [žiūrėta 2020 11 28]. Prieiga per internetą: http://www.iom.lt/documents/tarpkulturines_kompetencijos.pdf
38. Junevičius, A. (2002) Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis Europos sąjungai bei Lietuvai. Socialiniai mokslai,. 1 (33). p. 85 – 89.
39. Jurgelaitienė, G. (2000). Nelegalios migracijos ir nelegalaus mobilumo prevencija Europoje: mokslinis- metodinis leidinys parengtas pagal Tempus Phare projektą „Valstybės pareigūnų rengimas teisinės sistemos reformai Lietuvoje—“. Vilnius: LTA Leidybos centras.
40. Kadziauskas, G. (2007). Ko nežino emigrantai, bet žino Lietuvos valdžia? Ir rengiasi pasakyti. [žiūrėta 2020 11 30]. Prieiga per internetą http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/ko_nezino_emigrantai_bet_zino_lietuvos_valdzia_ir_rengiasi_pasakyti/4080
41. Kadziauskas, G. (2005). Europinis nedarbas Lietuvoje: ar to išvengsime. [žiūrėta 2020 11 30]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Straipsn/Ek20.phtml>
42. Kaminskienė, R. (2009). Demografiniai statistiniai rodikliai ir migracijos srutai. Šiuolaikinės migracijos monitoringas: projekto medžiaga. [žiūrėta 2020 11 30]. Prieiga per internetą: <http://www.iseivijosinstitutas.lt/get.php?f.739>

43. Karpavicius, S. (2006). Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai. Pinigų studijos 2006. p. 21-41. Vilnius: UAB —Baltijos kopa.
44. Kasnauskienė, G. (2002). Globalizacija ir nauji tarptautinės migracijos bruožai. *Ekonomika*, Nr. 60, p. 47-55.
45. Kasnauskienė, G. (2005). Gyventojų migracinės teorijos. *Lietuvos statistikos darbai 2005/II*. ISSN 1392-642X., p.4-13.
46. Kasnauskienė G. (2006). Demografijos pagrindai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
47. Guenther, J. (2000). Regional unemployment differentials and internal migration in Hungary. *South-East Europe Review*, 1/2000, p. 135 – 146.
48. East Europe Review, 1/2000, p. 135 – 146.
49. Hanson, G. H. (2006). *Illegal Migration from Mexico to the United States*. National Bureau of Economic Research Working Paper No. 12141. Cambridge, MA [žiūrėta 2020 11 30]. Prieiga per internetą: <http://www.nber.org/papers/w12141.pdf>
50. Islam, A. (2007). Immigration unemployment relationship: the Evidence from Canada.// *Australian Economic Papers*. Vol. 46 Issue 1, p. 52-66.
51. Jančaitytė, R. (2009). Tarpkultūrinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras. [žiūrėta 2020 11 30]. Prieiga per internetą: http://www.iom.lt/documents/tarpkulturines_kompetencijos.pdf
52. Junevičius, A. (2002) Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis Europos sąjungai bei Lietuvai. *Socialiniai mokslai*, 1 (33). p. 85 – 89.
53. Jurgelaitienė, G. (2000). Nelegalios migracijos ir nelegalaus mobilumo prevencija Europoje: mokslinis- metodinis leidinys parengtas pagal Tempus Phare projektą „Valstybės pareigūnų rengimas teisinės sistemos reformai Lietuvoje—“. Vilnius: LTA Leidybos centras.
54. Kadziauskas, G. (2007). Ko nežino emigrantai, bet žino Lietuvos valdžia? Ir rengiasi pasakyti. [žiūrėta 2020 11 30]. Prieiga per internetą http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/ko_nezino_emigrantai_bet_zino_lietuvos_valdzia_ir_rengiasi_pasakyti/4080
55. Kadziauskas, G. (2005). Europinis nedarbas Lietuvoje: ar to išvengsime. [žiūrėta 2020 11 30]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Straipsn/Ek20.phtml>
56. Kaminskienė, R. (2009). Demografiniai statistiniai rodikliai ir migracijos srautai. Šiuolaikinės migracijos monitoringas: projekto medžiaga. [žiūrėta 2020 11 30]. Prieiga per internetą: <http://www.iseivijosinstitutas.lt/get.php?f.739>
57. Karpavicius, S. (2006). Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai. Pinigų studijos 2006. p. 21-41. Vilnius: UAB —Baltijos kopa.

58. Kasnauskienė, G. (2002). Globalizacija ir nauji tarptautinės migracijos bruožai. *Ekonomika*, Nr. 60, p. 47-55.
59. Kasnauskienė, G. (2005). Gyventojų migracinės teorijos. *Lietuvos statistikos darbai 2005/II*. ISSN 1392-642X., p.4-13.
60. Kasnauskienė G. (2006). Demografijos pagrindai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
61. Kazlauskienė, A., Mrazauskienė, B.(2005). Tarptautinė darbo jėgos migracija: šiuolaikiniai procesai ir poveikis šalies ekonomikai // *Ekonomika ir vadyba: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologij.
62. King, R., Skeldon, R., Vullnetari, J. (2008). Internal and international migration: bridging the theoretical divide. Research paper. [žiūrėta 2020 11 30]. Prieiga per internetą: <http://www.sussex.ac.uk/migration/1-3-3.html>
63. Kripaitis, R., Romikaitytė, B. (2005). Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Šiauliai, p. 171 - 179. [žiūrėta 2020 12 02]. Prieiga per internetą: http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Kripaitis_Romikaityte.pdf
64. Krumplytė, J., Palumickaitė, J., Obrikytė, Ž. (2005). Darbo jėgos migracijos įtaka moderniai organizacijai žinių visuomenėje. *Organizacijų vadyba : sisteminiai tyrimai*, 35 (36), p. 81-93.
65. Kuzmickaitė, D. (2004). Teoriniai tarptautinės emigracijos diskursai. Seminaras/Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai. Pilietinės visuomenės institutas. [žiūrėta 2020 12 02]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/files/Konferencija_Emigracija_04_12_02_pranesimai.pdf
66. Lacroix, T. (2008). Migration and Development research scoping study. Governance and Social Development Resource Centre. [žiūrėta 2020 12 02]. Prieiga per internetą: <http://www.dfid.gov.uk/r4d/pdf/ScopingStudyMigration.pdf>
67. Lazutka, R., Matulionis, V., Stankūnienė, V. (2005). Lietuva Europos Sąjungoje//Socialinių tyrimų institutas, Vilnius, p.89.
68. Lietuvos makroekonomikos apžvalga. (2007). SEB Vilniaus banko makroekonomikos apžvalga. [žiūrėta 2020 12 02]. Prieiga per internetą: http://www.seb.lt/pow/content/seb_lt/pdf/lt/LMA_Nr29.pdf
69. Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerija (2007). Darbo rinkos analizė ir pasiūlymai darbo jėgos trūkumoproblemai spręsti, atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros prognozę 2008-2015 metams. Taikomasis mokslinis tyrimas. Kaunas: UAB „ETKC—. Prieiga per internetą:

http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/Darbo%20rinkos%20analize_studija%2020080114%20oredaguota_UkMin.doc

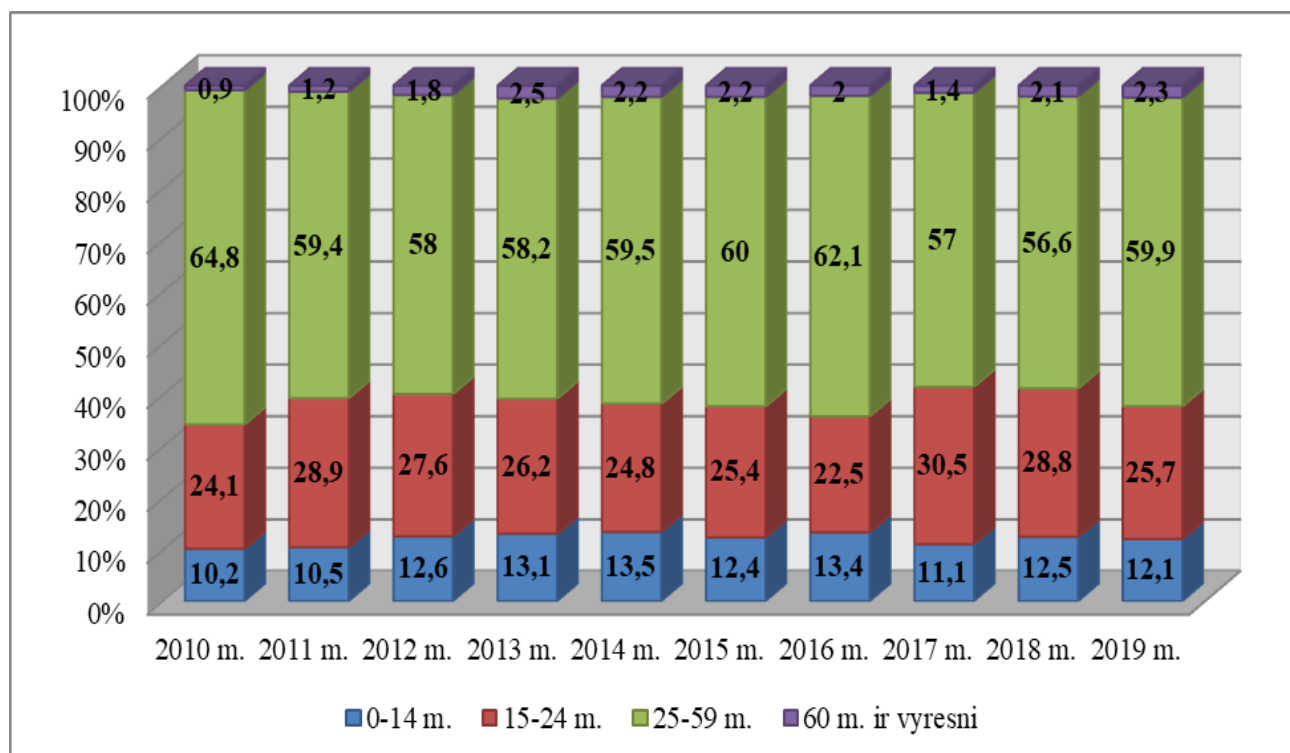
70. Malinauskas, G. (2006) Dalinės darbo migracijos ypatumai Lietuvoje // Konferencija LR Seime. Vilnius. [žiūrėta 2020 12 02]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/doc2/NPHVJLXC.PPThtml>
71. Martinaitis, Ž., Žvalionytė, D. (2007). Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? [žiūrėta 2020 12 02]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/47/str112-134.pdf>
72. Martinkus, B. (2006). Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. Kaunas: Technologija.
73. Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2005). Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai. Kaunas: Technologija.
74. Maslauskaitė, A. (2005). Šeima ir šeimos politika: patirtis ir nekonservatyvios politikos gairės. Vilnius: demokratinės politikos institutas.
75. Maslauskaitė, A., Stankūnienė, V. (2007). Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinė šeimos genėzė, funkcijos, raidos perspektyvos. Tarptautinė migracijos organizacija. Vilnius. p. 230 [žiūrėta 2020 12 02]. Prieiga per internetą: <http://www.iom.lt/documents/seima-abipus-sienos.pdf>
76. Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Population and Development Review, Vol. 19 (3), p. 431 - 466.
77. Matiušaitytė, R. (2003). Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Ekonomika. Nr. 63, p. 1 – 8.
78. Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams (2006). Lietuvos laisvosios rinkos institutas. [žiūrėta 2020 12 02]. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324
79. Millard, S., Scott, A., Sensier, M. (1997). The labour market over the business cycle: can theory fit the facts? Oxford review of economic policy, 13 (3), 70-92 [žiūrėta 2020 12 05]. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=13&hid=7&sid=916c5c36-7cb4-48e5-b329-cb04fde8e8ad%40sessionmgr4>
80. Misiūnas A., Bratčikovienė N. (2006). Migracijos tendencijos. Lietuvos statistikos darbai, Statistikos departamentas. Nr. 7, p. 16-22.
81. Misiūnas A., Bratčikovienė N. (2006). Migracijos tendencijos. Lietuvos statistikos darbai, Statistikos departamentas. Nr. 7, p. 16-22.

82. Mohapatra, S., G. Joseph, & D. Ratha. (2009). Remittances and Natural Disasters, Ex-post Response and Contribution to Ex-ante Preparedness. Policy Research Working Paper, No. 4972, The World Bank. [žiūrėta 2020 12 05]. Prieiga per internetą: http://elibrary.worldbank.org/docserver/download/4972.pdf?expires=1302039794&id=id&acname=gu_est&checksum=F3CCD7B32E77F0D3F1E2F7B829FF282E
83. Nedzinskas, E., Janušauskas, A. (2008) Didėjanti imigracija : galimas iššūkis viešajam saugumui. // Verslo ir teisės aktualijos. Vilnius : Vilniaus teisės ir verslo kolegija.. ISSN 1822-9530. Vol. 2, p. 78-84. [žiūrėta 2020 12 05]. Prieiga per internetą: http://www.ttvam.lt/uploads/documents/leidiniai_versl_teis_akt_t2/1185.pdf
84. Neverauskienė, L.O., Pocius, A. (2008). Jaunimo padėties šalies darbo rinkoje raidos tendencijos ir ją įvertinančių rodiklių metodinės skaičiavimo problemos. *Ekonomika*. p. 147-163. [žiūrėta 2020 12 10]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Ekonomika/82/147-163.pdf>
85. Page, J. and Plaza, S. (2006). Migration remittances and development: a review of global evidence // *Journal of African economies*, Vol.00. [žiūrėta 2020 12 10]. Prieiga per internetą: http://siteresources.worldbank.org/INTAFROFFCHIECO/Resources/Migration_Remittances_and_Development.doc
86. Paulavičius, K. (2001). *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
87. Pilietinės visuomenės institutas (2005). *Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai*. Vilnius: VŠĮ „Pilietinės visuomenės institutas—“. [žiūrėta 2020 12 10]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/files/Tyrimas_Lietuviu_emigracija_Studija.pdf
88. Pilinkienė, V. (2009). Tarptautiniai ekonominiai santykiai. Kaunas: „Technologija“, p. 61-82
89. Prakapienė, D. (2007). Demografijos pagrindai. Kaunas: „Šviesa—“, p. 144.
90. Raškinis, D. (2006). Minimalaus darbo užmokesčio ir neapmokestinamo pajamų dydžio didinimo prielaidos ir poveikis // Lietuvos Respublikos Trišalės Tarybos tyrimo medžiaga. [žiūrėta 2020 12 10]. Prieiga per internetą: www.lrtt.lt/tyrimai/MDU%20didinimo%20poveikis%2020061016-Raskinis.doc
91. Ratha, D., Mohapatra, S., Scheja, E. (2011). [Impact of migration on economic and social development : a review of evidence and emerging issues](http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2011/02/07/000158349_20110207093552/R_ended/PDF/WPS5558.pdf). *Policy Research Working Paper Series* 5558, The World Bank. [žiūrėta 2020 12 13]. Prieiga per internetą: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2011/02/07/000158349_20110207093552/R_ended/PDF/WPS5558.pdf

92. Rudytė, D., Beržinskienė, D., Prichotskytė, F. (2008). Darbo užmokesčio diferenciacija: veiksniai ir tendencijos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(12): 251-261. [žiūrėta 2020 12 13]. Prieiga per internetą: <http://www.su.lt/filemanager/download/6304/Rudyte.pdf>
93. Sipavičienė, A. (2006). Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. [žiūrėta 2020 12 13]. Prieiga per internetą: <http://www.iom.lt/documents/A.Sipaviciene-migrac..pdf>
94. Sipavičienė, A., Jeršovas, M. (2010). Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje / Europos migracijos tinklas. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, Lietuvos socialinių tyrimų centras, p. 79 [žiūrėta 2020 12 13]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_17201_2598397.pdf
95. Shrivastava, O.S. (1995). Demography and population studies. Bhopal. p. 615
96. Stankūnienė, V. (1995). Lietuvos demografiniai pokyčiai ir gyventojų politika. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
97. Stankūnienė V. (2006). Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida. Lietuvos statistikos departamentas, Vilnius.
98. Stankūnienė, V., Jasilionis, D., Mikulionienė, S., Sipavičienė, A. (2007). Lietuvos demografinės raidos iššūkiai. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
99. Stulgienė, A., Daunorienė, A. (2009). Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. *Ekonomika ir vadyba*, Nr.14, p. 948-998 [žiūrėta 2020 12 13]. Prieiga per internetą: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-984.pdf>
100. Šavareikienė, D., Matuzienė, I., Žičkienė, S. (2005). Legali emigracija į Europos sąjungą: motyvaciniai aspektai. *Socialiniai tyrimai*. Nr.1 (5), p.129-135.
101. Taylor, J. E., Mora, J., Adams, R.(2005). Remittances, Inequality and Poverty: Evidence from Rural Mexico. University of California, Davis, ARE Working Paper 05'003. [žiūrėta 2020 12 13]. Prieiga per internetą: <http://repositories.cdlib.org/are/arewp/05-003/>
102. Tracevičiūtė, R. (2010). Ateities spalvos - ne vien rožinės. [žiūrėta 2020 12 14]. Prieiga per internetą: http://www.lzinios.lt/lt/2010-08-02/dienos_temos/ateities_spalvos_ne_vien_rozines.html
103. Tsianos, V., Hess, S., Karakayali, S. (2009). Transnational migration theory and method of an ethnographic analysis of border regimes. Research report. [žiūrėta 2020 12 14] Prieiga per internetą: <http://www.sussex.ac.uk/migration/1-3-3.html>
104. Užsienio lietuvių rėmimo centras (2007). Užduotis Lietuvai: nuo protų nutekėjimo prie protų pritraukimo. Projekto „Protų susigrąžinimo programos parengimas ir įgyvendinimas— baigiamasis leidinys. Vilnius, 45 p.

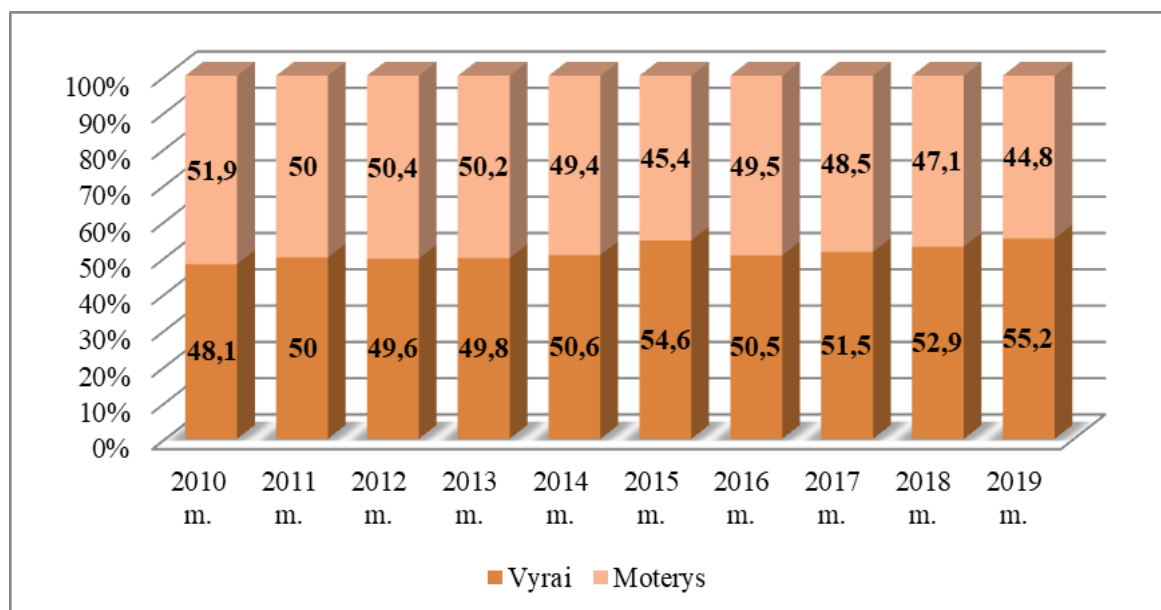
105. Vetlov, I. (2003). Baltijos šalių ekonomikos augimo apskaita. [žiūrėta 2020 12 14]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2003_3/vetlov.pdf
106. Vaitekūnas S. (2006). Gyventojai per du tūkstantmečius. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius. p.478
107. Vildžiūnienė, A. Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai. [žiūrėta 2020 12 14]. Prieiga per internetą: <http://www.sociumas.lt/Lit/Nr9/migrac.asp>
108. Žibas, K. (2006). Emigracija ir jos valdymas. [žiūrėta 2020 12 14]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/55893>
109. Weiss, Th. L. (2003). Approaches to and diversity of international migration. World Migration
110. 2003. Managing Migration. Challenges and Responses for people on the Move. Vol. 2, IOM, p. 4-24.
111. Wiśniewski, J. ir kt. (2008). 4 years of Poland's membership in the EU: analysis of social and economic benefits and costs. Office of the Committee for European Integration, ISBN 978-83-7567- 023-3 [žiūrėta 2020 12 14] Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/5th_enlargement/facts_figures/4_years_poland_en.pdf

PRIEDAI

Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dalis bendroje deklaruotos emigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

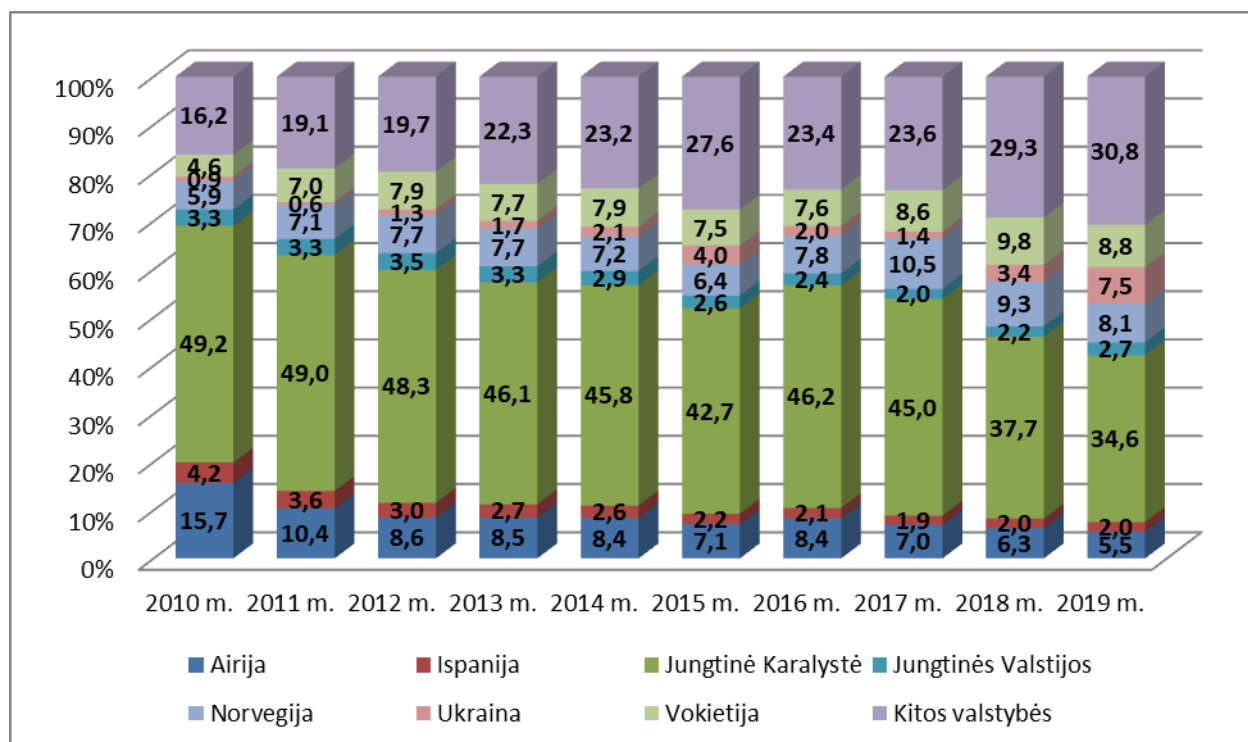
Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymo pagal lytį dalis bendroje deklaruotos emigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

**Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymo pagal būsimąją gyvenamąją šalį 2010 –
2019 m.**

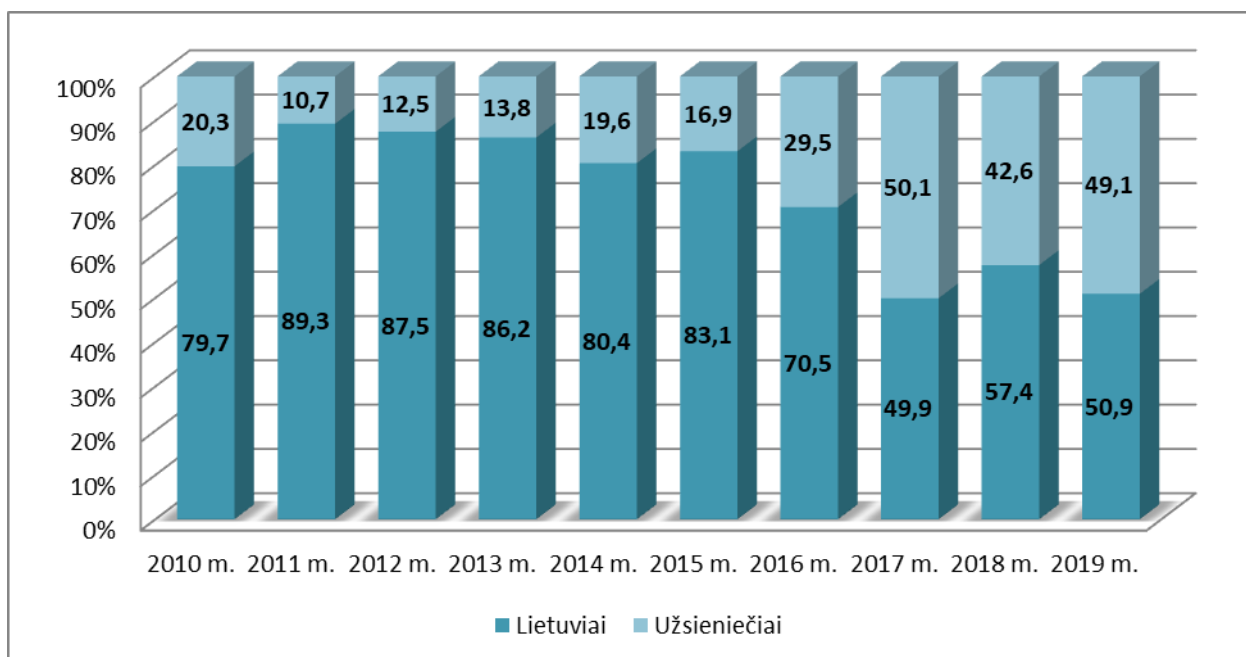
	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Vid.
Airija	13048	5587	3523	3302	3075	3168	4208	3355	2014	1613	4289
Grandininis pokytis, sk.	-	-7461	-2064	-221	-227	93	1040	-853	-1341	-401	-1144
Grandininis pokytis, proc.	-	-57,2	-36,9	-6,3	-6,9	3	32,8	-20,3	-40	-19,9	-16,9
Ispanija	3535	1948	1226	1058	937	963	1077	893	644	598	1288
Grandininis pokytis, sk.	-	-1587	-722	-168	-121	26	114	-184	-249	-46	-326
Grandininis pokytis, proc.	-	-44,9	-37	-13,7	-11,4	2,8	11,8	-17,1	-27,9	-7,1	-16,1
Jungtinė Karalystė	40901	26395	19857	17895	16768	18999	23266	21577	12157	10128	20794
Grandininis pokytis, sk.	-	-14506	-6538	-1962	-1127	2231	4267	-1689	-11109	-2029	-3607
Grandininis pokytis, proc.	-	-35,5	-24,8	-9,9	-6,3	13,3	22,5	-7,3	-51,5	-16,7	-13,2
Jungtinės Valstijos	2783	1788	1451	1292	1054	1157	1209	978	696	785	1319
Grandininis pokytis, sk.	-	-995	-337	-159	-238	103	52	-231	-282	89	-222
Grandininis pokytis, proc.	-	-35,8	-18,8	-11	-18,4	9,8	4,5	-19,1	-28,8	12,8	-11,6
Norvegija	4901	3814	3178	3005	2631	2866	3936	5031	3000	2371	3473
Grandininis pokytis, sk.	-	-1087	-636	-173	-374	235	1070	1095	-2031	-629	-281
Grandininis pokytis, proc.	-	-22,2	-16,7	-5,4	-12,4	8,9	37,3	27,8	-40,4	-21	-4,9
Ukraina	711	312	538	648	751	1772	1025	658	1103	2190	971
Grandininis pokytis, sk.	-	-399	226	110	103	1021	-747	-367	445	1087	164
Grandininis pokytis, proc.	-	-56,1	72,4	20,4	15,9	136	-42,2	-35,8	67,6	98,5	30,7
Vokietija	3806	3745	3230	2972	2906	3318	3823	4136	3169	2579	3368
Grandininis pokytis, sk.	-	-61	-515	-258	-66	412	505	313	-967	-590	-123
Grandininis pokytis, proc.	-	-1,6	-13,8	-8	-2,2	14,2	15,2	8,2	-23,4	-18,6	-3,3
Kitos valstybės	13472	10274	8097	8646	8499	12290	11789	11297	9423	9009	10280
Grandininis pokytis, sk.	-	-3198	-177	549	-147	3791	-501	-492	-1874	-414	-274
Grandininis pokytis, proc.	-	-23,7	-21,2	6,8	-1,7	44,6	-4,1	-4,2	-16,6	-4,4	-2,7

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

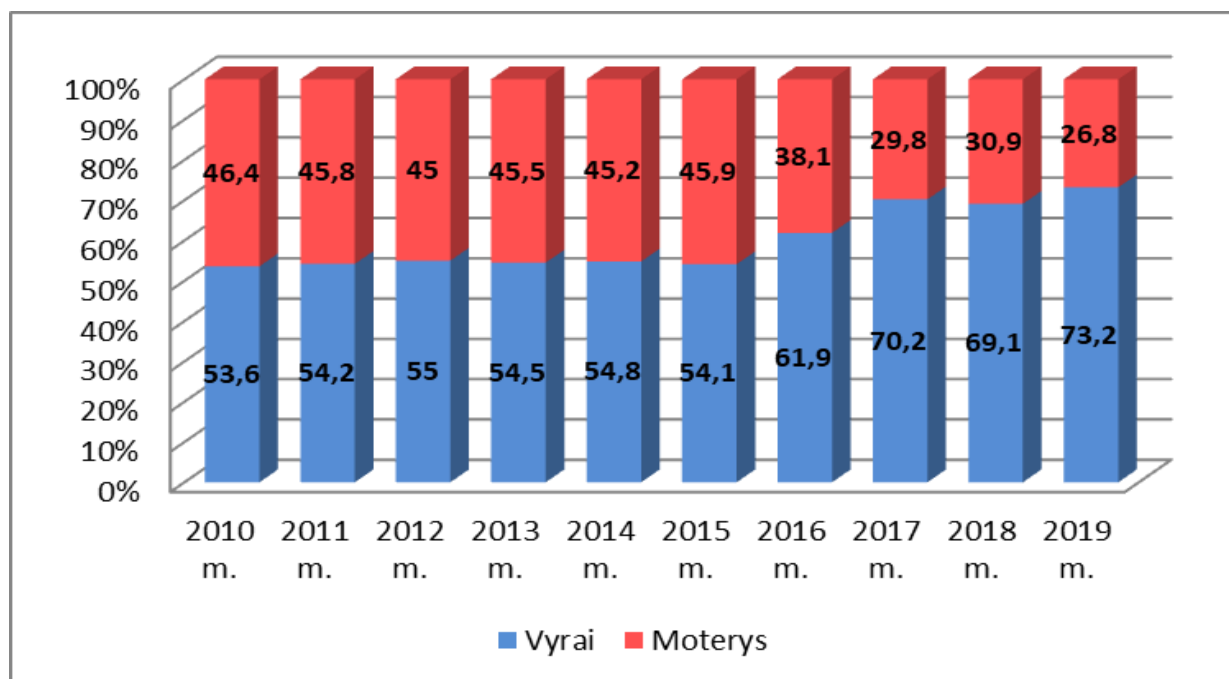
Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymo pagal būsimąją gyvenamąją šalį, dalis bendroje deklaruotos emigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Imigrantų, pasiskirstymo pagal pilietybę, dalis bendroje deklaruotos imigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

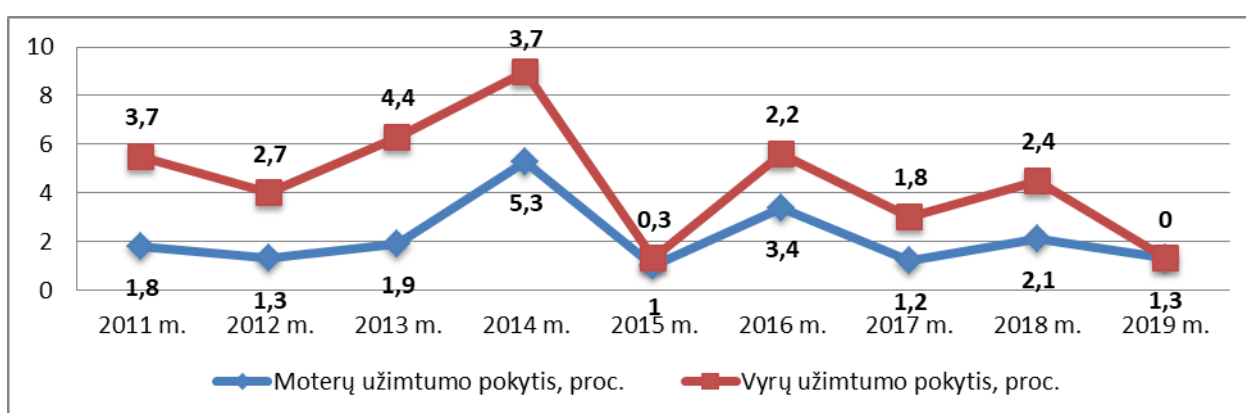
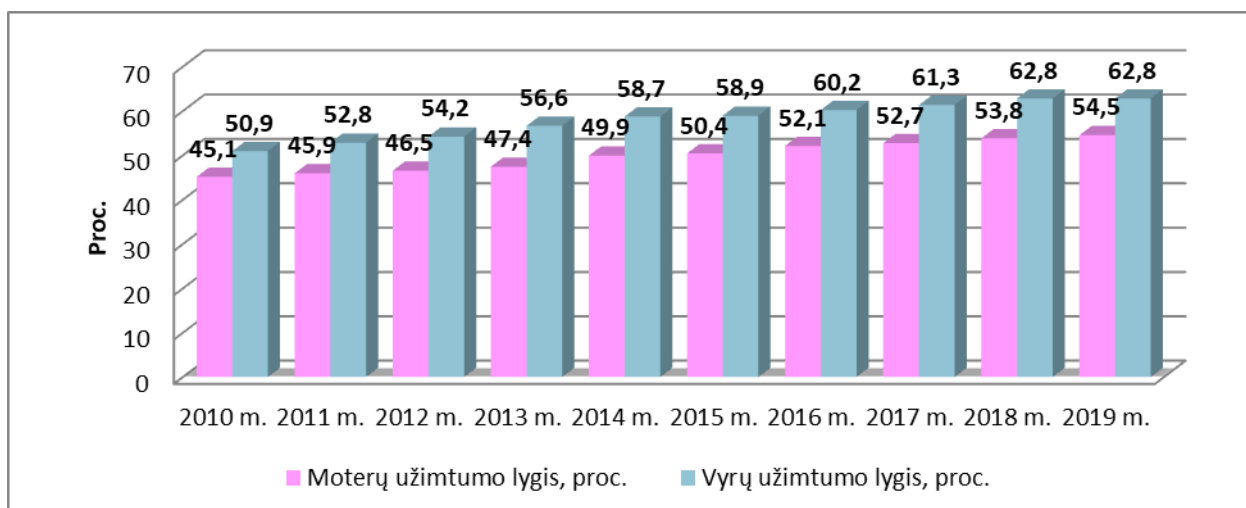

Imigrantų, pasiskirstymo pagal lytį, dalis bendroje deklaruotos imigracijos apimtyje 2010 – 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Bedarbių, užimtųjų ir darbo jėgos pasiskirstymas pagal lytį 2010 – 2019 m., tūkst.

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Vid.
VYRAI IR MOTERYS											
Bedarbiai, tūkst.	265,3	202,8	192,5	167,2	147,8	129,5	112	97,1	87,4	93,7	149,5
Grandininis pokytis, proc.	-	-23,6	-5,1	-13,1	-11,6	-12,4	-13,5	-13,3	-10	7,2	-10,6
Užimtieji, tūkst.	1276,2	1258,7	1269,4	1298,6	1322,4	1338,5	1358,4	1352,3	1376	1379,4	1323
Grandininis pokytis, proc.	-	-1,4	0,9	2,3	1,8	1,2	1,5	-0,4	1,8	0,2	0,9
Darbo jėga, tūkst.	1541,5	1461,5	1462	1465,8	1470,2	1468	1470,4	1449,4	1463,4	1473	1472,5
Grandininis pokytis, proc.	-	-5,2	0	0,3	0,3	-0,1	0,2	-1,4	1	0,7	-0,5
MOTERYS											
Bedarbės, tūkst.	119,2	90,6	88,7	76,3	65,8	61,1	48,1	41,7	40,7	39,7	67,2
Grandininis pokytis, proc.	-	-24	-2,1	-14	-13,8	-7,1	-21,3	-13,3	-2,4	-2,5	-11,2
Lyginamasis svoris, proc.	44,9	44,7	46,1	45,6	44,5	47,2	42,9	42,9	46,6	42,4	40,5
Užimtosios, tūkst.	660,3	646,4	647,8	655	671,6	683,1	697,3	689,7	698	700,1	674,9
Grandininis pokytis, proc.	-	-2,1	0,2	1,1	2,5	1,7	2,1	-1,1	1,2	0,3	0,7
Lyginamasis svoris, proc.	51,7	51,4	51	50,4	50,8	51	51,3	51	50,7	50,8	51
Darbo jėga, tūkst.	779,6	737	736,5	731,3	737,4	744,2	745,4	731,4	738,7	739,8	742,1
Grandininis pokytis, proc.	-	-5,5	-0,1	-0,7	0,8	0,9	0,2	-1,9	1	0,1	-0,6
Lyginamasis svoris, proc.	50,6	50,4	50,4	49,9	50,2	50,7	50,7	50,5	50,5	50,2	50,4
VYRAI											
Bedarbiai, tūkst.	146,1	112,2	103,8	90,9	82	68,4	63,9	55,4	46,7	54	82,3
Grandininis pokytis, proc.	-	-23,2	-7,5	-12,4	-9,8	-16,6	-6,6	-13,3	-15,7	15,6	-9,9
Lyginamasis svoris, proc.	55,1	55,3	53,9	54,4	55,5	52,8	57,1	57,1	53,4	57,6	55,2
Užimtieji, tūkst.	615,9	612,2	621,6	643,6	650,8	655,4	661,1	662,7	678	679,2	648,1
Grandininis pokytis, proc.	-	-0,6	1,5	3,5	1,1	0,7	0,9	0,2	2,3	0,2	1,1
Lyginamasis svoris, proc.	48,3	48,6	49	49,6	49,2	49	48,7	49	49,3	49,2	49
Darbo jėga, 103 tūkst..	762	724,4	725,5	734,5	732,8	723,8	725	718,1	724,7	733,2	730,4
Grandininis pokytis, proc.	-	-4,9	0,2	1,2	-0,2	-1,2	0,2	-1	0,9	1,2	-0,4
Lyginamasis svoris, proc.	49,4	49,6	49,6	50,1	49,8	49,3	49,3	49,5	49,5	49,8	49,6

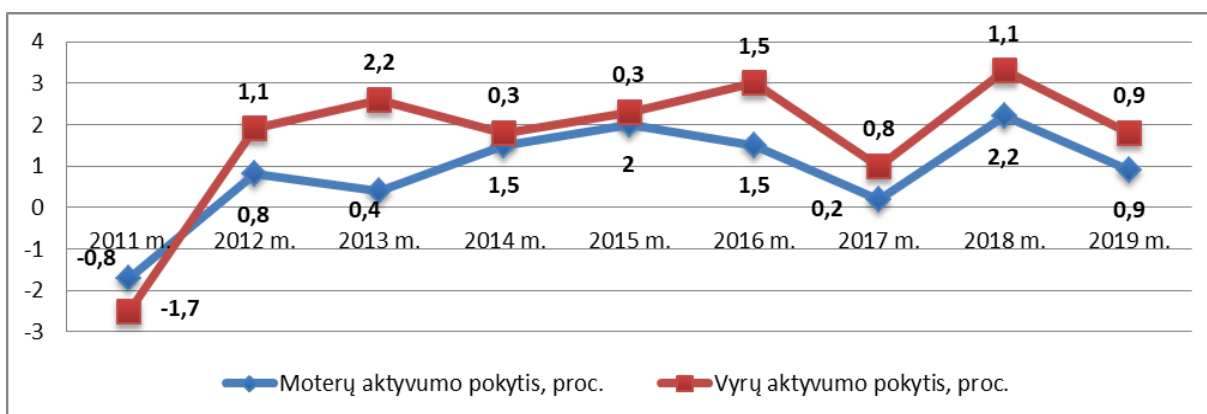
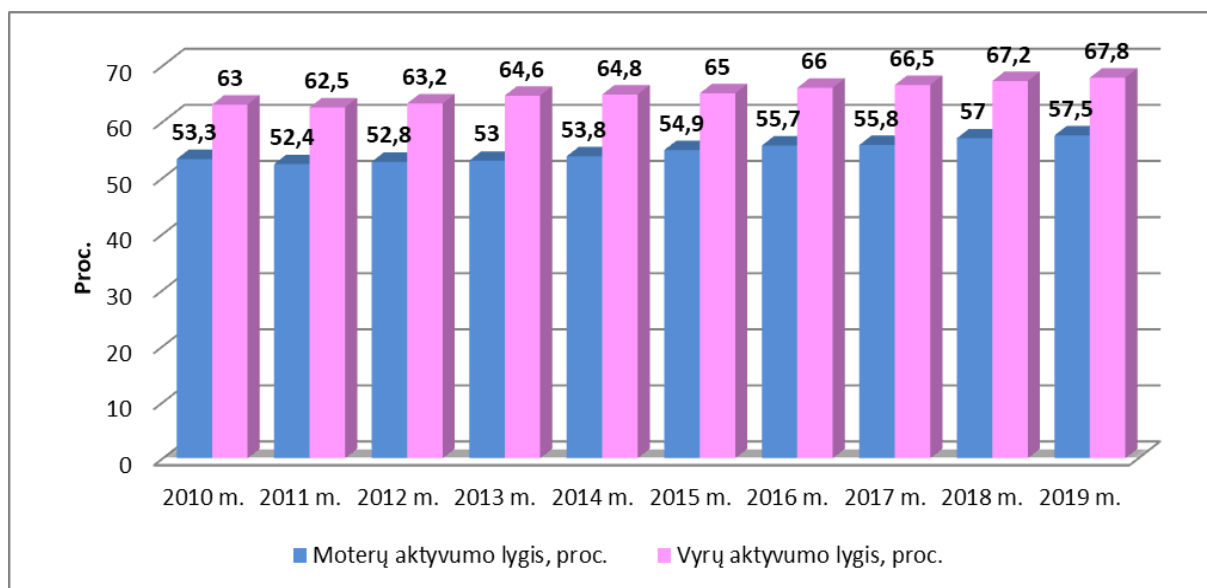
Užimtumo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.
 Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

9 priedas

Jaunimo bedarbiai, užimtieji ir darbo jėga 2010 – 2019 m., tūkst.

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	Vid.
Bedarbiai, tūkst.	47,1	35,6	31,8	25,6	23,9	16,9	17,7	13,9	11,8	15,2	24
Grandininis pokytis, proc.	-	-24,4	-10,7	-19,5	-6,6	-29,3	4,7	-21,5	-15,1	28,8	-10,4
Lyginamasis svoris, proc.	17,8	17,6	16,5	15,3	16,2	13,1	15,8	14,3	13,5	16,2	15,6
Užimtieji, tūkst.	93,7	80,1	92,9	97,9	106,8	109,6	103,7	92,1	95	91,3	96,3
Grandininis pokytis, proc.	-	-14,5	16	5,4	9,1	2,6	-5,4	-11,2	3,1	-3,9	0,1
Lyginamasis svoris, proc.	7,3	6,4	7,3	7,5	8,1	8,2	7,6	6,8	6,9	6,6	7,3
Darbo jėga, tūkst.	140,8	115,7	124,7	123,5	130,7	126,5	121,4	106	106,9	106,4	120,3
Grandininis pokytis, proc.	-	-17,8	7,8	-1	5,8	-3,2	-4	-12,7	0,8	-0,5	-2,8
Lyginamasis svoris, proc.	9,1	7,9	8,5	8,4	8,9	8,6	8,3	7,3	7,3	7,2	8,2

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Aktyvumo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2010 – 2019 m., proc.
 Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis